

บทที่ ๒

หน้าที่ทางศีลธรรมของค่าน้ำ

ค่าน้ำ (Immanuel Kant) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน มีชีวิตอยู่ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1724 – 1804 เกิดที่เมืองโคนิกส์เบิร์ก (Königsberg) ภาคตะวันออกของปรัสเซีย ประเทศเยอรมัน ค่าน้ำใช้ชีวิตเป็นอาจารย์สอนทางด้านอภิปรัชญาและตรรกศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่นั่นตลอดจนสิ้นอายุขัยของเขา ค่าน้ำเป็นนักคิดและนักปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์อย่างสูง เขาเห็นว่ามนุษย์ทุกคนเป็นผู้มีศักดิ์ศรีและควรแก่การเคารพ ศักดิ์ศรีของมนุษย์เกิดขึ้นจากหลักการที่ว่าพื้นฐานของมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล มนุษย์จึงได้รับความเคารพนับถือตรงที่มีลักษณะอันมีเหตุผลของความเป็นมนุษย์ มนุษย์เป็นจุดหมายปลายทางในตัวเอง มนุษย์จึงไม่ควรถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ใด ๆ

ในงานเรื่อง “รากฐานแห่งอภิปรัชญาของศีลธรรม”^{*} ค่าน้ำได้กล่าวไว้ในบทนำว่า ปรัชญากรีกนั้นแบ่งออกเป็นสามสาขา คือ วิทยาศาสตร์ จริยศาสตร์ และตรรกศาสตร์

ตรรกศาสตร์เป็นเรื่องที่ว่าด้วยเรื่องของรูปแบบของความคิด วิทยาศาสตร์เป็นเรื่องที่ว่าด้วยธรรมชาติและกฎที่ควบคุมธรรมชาติ ส่วนจริยศาสตร์นั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมคือความประพฤติของมนุษย์ และกฎเกณฑ์ของจริยธรรม ดังนั้นแนวคิดของอภิปรัชญาจึงแยกเป็นสองทาง คืออภิปรัชญาของธรรมชาติ และอภิปรัชญาของศีลธรรม อภิปรัชญาของธรรมชาติเป็นการพยายามแสวงหาความจริงสูงสุดของธรรมชาติ ได้แก่ธรรมชาติที่แท้จริงของธรรมชาติและกฎที่ควบคุมความเป็นไปของธรรมชาติ ส่วนอภิปรัชญาของศีลธรรมนั้นก็คือการพยายามแสวงหาความจริงและกฎที่ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์รวมถึงเจตจำนงของมนุษย์ด้วยว่าควรประพฤติหรือไม่ประพฤติเช่นไร ? ซึ่งค่าน้ำเรียกว่ากฎหรือหน้าที่ทางศีลธรรม (Moral Duty)

ค่าน้ำได้แสดงให้เห็นว่าจริยศาสตร์มีสองอย่างคือ จริยศาสตร์เชิงประสบการณ์และจริยศาสตร์เชิงเหตุผล และค่าน้ำเห็นว่าจริยศาสตร์เชิงเหตุผลเท่านั้นที่ถือว่าเป็นเรื่องทางศีลธรรม

^{*} Immanuel Kant , *Groundwork for the Metaphysics of Morals* , trans by Allen W. Wood , (London : Yale University Press , 2002), p. 9.

เพราะว่ามีแต่การใช้เหตุผลเท่านั้นที่จะสามารถสร้างปรัชญาศีลธรรมที่บริสุทธิ์ ดังที่คานท์กล่าวไว้ว่า “วิทยาศาสตร์มีส่วนหนึ่งเป็นเรื่องเชิงประจักษ์ และส่วนที่เป็นเรื่องของเหตุผล จริยศาสตร์ก็จะเป็นเช่นเดียวกัน แต่ส่วนที่เป็นเรื่องเชิงประจักษ์อาจได้ชื่อเรียกพิเศษว่า มนุษยวิทยาเชิงปฏิบัติ ส่วนที่เป็นเรื่องของเหตุผลย่อมเหมาะสมที่จะเรียกชื่อว่าศีลธรรม”^๒ คานท์เห็นว่าปรัชญาทางศีลธรรมบริสุทธิ์จะต้องมีพื้นฐานอยู่บนเหตุผล และเหตุผลนั้นเป็นธรรมชาติพื้นฐานสากลที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ คานท์จึงเรียกมนุษย์ว่าสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผล (Rational Being) และมีแต่สิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผลเท่านั้นที่จะสามารถใช้เหตุผลเพื่อนำไปสู่การกระทำที่ถูกต้องทางศีลธรรม ปรัชญาศีลธรรมต้องเกี่ยวข้องกับกฎศีลธรรม (Moral Law) และหน้าที่ (Duty) ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องยอมรับ (Obligation) เพราะศีลธรรมตามทัศนะของคานท์นั้นเป็นสิ่ง “จำเป็นอย่างสมบูรณ์ (Absolute Necessity)”^๓ ดังนั้นในบทนี้จะได้ศึกษาถึงแนวคิดหน้าที่ทางศีลธรรมของคานท์ ซึ่งได้แก่คำถามว่า หน้าที่ทางศีลธรรมเป็นอย่างไร ? ศีลธรรมตามทัศนะของคานท์คืออะไร ? อะไรเป็นพื้นฐานของศีลธรรม ? และศีลธรรมและหน้าที่ทางศีลธรรมเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง ?

แนวคิดทางด้านจริยศาสตร์ของคานท์นั้น จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอย่างแยกไม่ออกกับแนวคิดทางด้านญาณวิทยาและอภิปรัชญาของเขา ดังนั้นจึงควรที่จะศึกษาถึงแนวคิดทางด้านญาณวิทยาและอภิปรัชญาของคานท์พอสังเขป เพื่อเป็นฐานในการศึกษาแนวคิดจริยศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรมของคานท์ต่อไป

๒.๑ อภิปรัชญาและญาณวิทยาของคานท์

๒.๑.๑ แนวคิดอภิปรัชญาและญาณวิทยา

คานท์เป็นนักปรัชญาที่พยายามผสมผสานแนวคิดระหว่างเหตุผลนิยม เช่นของเดการ์ตส์ (Rene Descartes) กับประจักษ์นิยม เช่นของเดวิด ฮูม (David Hume) และจอห์นลอค (John Lock) เข้าด้วยกัน และคานท์ต้องการที่จะขจัดความขัดแย้งทางความคิดของนิวตัน (Sir Isaac Newton) กับแนวคิดทางศาสนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือคานท์พยายามประสมประสานความขัดแย้งระหว่างวิทยาศาสตร์กับศาสนาเข้าด้วยกันเพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

^๒ Ibid, p. 4.

^๓ พระศุกกิจ เทศกัจจ, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องหน้าที่ของคานท์กับพุทธทาสภิกขุ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.

วิธีคิดในทางวิทยาศาสตร์แบบนิวตันจะเห็นว่าโลกและจักรวาลตลอดจนธรรมชาตินั้นมีลักษณะเป็นกลไก ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ที่แน่นอนของธรรมชาติ ทุก ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นและดำเนินไปนั้นจะต้องมีสาเหตุที่เป็นตัวควบคุมให้เป็นไปอย่างนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นเองได้โดยไม่มีสาเหตุ ถ้ารู้สาเหตุและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติได้ ก็สามารที่จะทำนายผลที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแม่นยำ แนวคิดแบบวิทยาศาสตร์นั้นเห็นว่าระบบที่เป็นกลไกนี้ควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติจนหมดสิ้น และการที่จะเข้าใจธรรมชาติและสามารถควบคุมธรรมชาติได้นั้นต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เท่านั้นจึงจะสามารถให้ความรู้แก่มนุษย์ได้อย่างแท้จริง

วิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์นี้มีความขัดแย้งกับหลักคิดทางศาสนาและศีลธรรม เพราะวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์นั้นไม่เห็นความสำคัญของการกระทำของมนุษย์ เพราะถ้าโลกและมนุษย์ดำเนินไปตามกฎของสาเหตุแบบจักรกลเพียงอย่างเดียวแล้ว มนุษย์ก็ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อผลของการกระทำของตน เพราะตนไม่ได้เป็นผู้กำหนดการกระทำอย่างแท้จริง เนื่องจาก บุนยเนตรเขียนไว้ว่า

นอกจากนี้ความคิดทางวิทยาศาสตร์ยังขัดแย้งกับความเชื่อของเรา ที่ว่ามนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เพราะเราเชื่อว่ามนุษย์เป็นอิสระที่จะเลือกทำหรือไม่ทำตามพันธะทางศีลธรรมของตน กล่าวคือโดยทั่วไปเราเชื่อว่ามนุษย์เป็นอิสระ มนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน แต่ถ้าเรามองว่ากฎสาเหตุแบบจักรกลนิยมนครอบคลุมทุกสิ่งในโลกธรรมชาติ นั่นก็หมายความว่า การเลือกของมนุษย์ก็ต้องมีสาเหตุก่อนหน้ามากำหนด และถ้ามีสาเหตุก่อนหน้ามากำหนด มนุษย์ก็ไม่อาจเลือกได้จริงๆ “เลือก” หรือ “อิสรภาพ” จะเป็นเพียงภาพลวงตาเท่านั้น ซึ่งก็หมายความว่า มนุษย์ไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ดังนั้นหากเชื่อตามวิทยาศาสตร์แล้ว ความศรัทธาในศาสนาจะเป็นเรื่องมลาย ความเชื่อเรื่องอิสรภาพและความรับผิดชอบต่อทางศีลธรรมของมนุษย์จะกลายเป็นภาพลวงตาไป^๔

คำถามที่ได้พยายามรวบรวมความรู้ในทฤษฎีของเหตุผลนิยมและประจักษ์นิยมเข้าด้วยกัน โดยคำถามที่มีความเห็นว่าคุณรู้ทั้งปวงเริ่มต้นขึ้นจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสและการคิด

^๔เนื่องน้อย บุนยเนตร, *จริยศาสตร์ตะวันตก* ค้านท์ มิลล์ ฮอบส์ รัสเซลล์ ชาร์ลส์, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๖ – ๗.

หาเหตุผลมารวมกันเข้า โดยค่านที่ได้แบ่งความรู้ออกเป็นสองส่วนคือ ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ และเรียกความรู้ส่วนนี้ว่าเป็นเนื้อหาของความรู้ กับความรู้ที่ได้มาจากการคิดหาเหตุผล เรียกส่วนนี้ว่ารูปแบบของความรู้ ค่านที่เชื่อว่าประสบการณ์จากประสาทสัมผัสและมโนภาพที่เกิดจากการคิดหาเหตุผลต้องมียู่ด้วยกัน ไม่อาจจะปราศจากกันได้ จะมีแต่ประสบการณ์หรือเหตุผลเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งไม่ได้ เขาได้ตั้งสมมุติฐานในการเริ่มต้นแนวคิดทางปรัชญาของว่า “ความเข้าใจที่ปราศจากการรับรู้ก็ว่างเปล่า การรับรู้ที่ปราศจากความเข้าใจก็มีคอด” (Thoughts without content are empty, intuition without concept are blind.)^๕ ค่านที่มีความเห็นว่าทั้งเหตุผลนิยมและประสบการณ์นิยมต่างก็มีข้อบกพร่องผิดพลาดและยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ ค่านที่เห็นด้วยกับนักเหตุผลนิยมในแง่ที่ว่าความจริงนั้นจะต้องมีลักษณะเป็นสิ่งที่สากลและเป็นความจำเป็นที่จะต้องเป็นเช่นนั้น เพราะถ้าไม่เป็นอย่างนั้นแล้ววิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ก็จะเป็นไปได้ และในขณะที่เดียวกันก็เห็นด้วยกับพวกประสบการณ์นิยมว่าประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสที่ประจักษ์ด้วยตนเองนั้นเป็นที่มาของความรู้ได้ แต่ปฏิเสธทั้งสองลัทธิว่าความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความรู้ที่แท้จริง เพราะค่านที่เห็นว่าความรู้ที่ปรากฏขึ้นนั้นเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่ถูกกลไกทางจิตเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ค่านที่มีความคิดว่าทั้งเหตุผลนิยมและประสบการณ์นิยมต่างเข้าใจผิดที่คิดว่าวิธีการที่ทำให้ความรู้ที่ถูกต้องนั้นเกิดจากการใช้เหตุผลและประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส เพราะว่าโดยความเป็นจริงแล้วเราไม่สามารถใช้ทั้งเหตุผลและประสาทสัมผัสมาเป็นเกณฑ์ในการที่ตัดสินความรู้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะว่าโดยแท้จริงแล้วทั้งเหตุผลและประสาทสัมผัสนั้นต่างก็เป็นเพียงโครงสร้างของจิตเท่านั้น ทั้งเหตุผลและประสาทสัมผัสล้วนแล้วแต่ถูกโครงสร้างกลไกของจิตแปรสภาพสภาพของความจริงภายนอกที่ถูกส่งเข้ามาให้กลายเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นกับเรา ดังนั้นเราจึงไม่สามารถที่จะยืนยันหรือแน่ใจได้เลยว่าความจริงที่ถูกโครงสร้างของจิตแปรสภาพไปแล้วนั้นจะตรงกับความเป็นจริงที่แท้จริง

๒.๑.๒ เหตุผล ๒ ประเภท

ความพยายามที่จะแสวงหาความจริงทางอภิปรัชญาและญาณวิทยาของค่านนั้น ค่านที่ไม่ได้มีความปรารถนาเพียงแค่ว่าแสวงหาความรู้มาเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะรู้เท่านั้น แต่

^๕ Immanuel Kant, *Immanuel kant's Critique of Pure Reason*, (ST MARTIN ' S PRESS NEWYORK , Trans by Norman Kemp Smith , 1929), p. 93.

ค่านั้ยังมีความเชื่อว่าความรู้ในทางอภิปรัษณาและญาณวิทยานั้จะต้องสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้ด้วย นั้หมายความว่าอภิปรัษณาและญาณวิทยาควรจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อรับใช้ทางด้านจริยธรรมและศีลธรรมด้วย เพราะเหตุว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล มนุษย์จึงควรใช้เหตุผลเพื่อสร้างหลักการที่มนุษย์จะใช้ประพฤติปฏิบัติที่เป็นสากลได้ด้วย คังนั้ค่านั้จึงพยายามพิสูจน์ว่าความรู้ของมนุษย์นั้เกิดขึ้นจากสองด้านหรือสองวิธีคือ วิธีหนึ่งคือความรู้ที่มนุษย์นั้เป็นความรู้ที่ผ่านโครงสร้างทางจิตของมนุษย์มาแล้ว ถูกโครงสร้างทางจิตแปรเปลี่ยนความจริงที่เป็นความจริงแท้ภายนอก กลายมาเป็นความจริงที่เป็นเพียงปรากฏการณ์ที่ปรากฏแก่มนุษย์ เรียกว่าความรู้ที่เกิดจากเหตุผลบริสุทธิ์ (pure reason) อีกวิธีหนึ่งคือความรู้ที่มนุษย์สามารถเข้าไปสัมผัสได้โดยตรงไม่ผ่านโครงสร้างทางจิต ความรู้ประเภทนี้จะเป็ความรู้ทางด้านที่เกี่ยวกับศีลธรรมและศาสนา เรียกว่าความรู้ที่เกิดจากเหตุผลปฏิบัติ (practical reason)^๖

ค่านั้แบ่งเหตุผลเป็น ๒ อย่างคือ

๒.๑.๒.๑ เหตุผลบริสุทธิ์ (Pure Reason) คือเหตุผลที่ผ่านขั้นตอนและกลไกของสมองซึ่งไม่สามารถที่จะทำให้รู้ความจริงได้เลย จะรับรู้ได้เพียงปรากฏการณ์ (phenomenon) เท่านั้น ความจริงแท้หรือสิ่งในตัวเอง (noumenon or thing in itself) มีจริง แต่เราไม่สามารถรู้ธรรมชาติของมันได้โดยตรง เราจะรู้ได้เพียงปรากฏการณ์ภายนอกเท่านั้น โดยอาศัยเหตุผลเข้าประกอบหรือเพียงอาศัยหลักการหรือทฤษฎี การที่เราสรุปออกมาเป็นความรู้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งได้นั้ต้องผ่านโครงสร้างของสมองและผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ อีกมากมาย เหตุผลบริสุทธิ์นี้จะเป็ความรู้ในด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และนอกจากนี้ยังสามารถนำความรู้เฉพาะหน่วย (แบบบริสุทธิ์แห่งผัสสะ) มาแปรสภาพเป็นความรู้ที่ปรากฏแก่ โครงสร้างสมองของเรา

๒.๑.๒.๒ เหตุผลปฏิบัติ (Practical Reason) คือเหตุผลที่ไม่ผ่านโครงสร้างกลไกของจิตหรือสมอง เป็ความรู้แบบอัจฉนัตติญาณ (Intuition) เพราะจิตของมนุษย์มีสมรรถภาพอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นสมรรถภาพสูงสุด ไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของเหตุผลบริสุทธิ์ จะเข้าสัมผัสกับความจริงโดยตรง พยายามเข้าถึงองค์รวมที่สมบูรณ์ (absolute totality) และจะอยู่นอกเหนือขอบเขตของประสบการณ์ เหตุผลปฏิบัติเป็ความรู้ลึกในระดับศีลธรรมและศาสนา ผู้รู้จะเข้า

^๖ พิลีสู สุขสกุล, ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับศีลธรรมตามจริยศาสตร์ของค่านั้และพุทธจริยศาสตร์, **ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

ล้มล้างความจริงโดยไม่ผ่านกลไกในการผลิตหรือแปรสภาพความรู้ แม้เหตุผลปฏิบัติจะรู้ยู่่าไม่มีทางที่จะเข้าถึงความจริงอย่างครบถ้วน แต่ก็พอใจที่จะพยายามเท่าที่จะทำได้ ค่านั้เชื่อว่าความพยายามของเราในการแสวงหาความจริงและความรู้ที่สูงสุดนั้นมีความสำคัญ เพราะมันจะเป็นเครื่องนำทางและเป็นแรงบันดาลใจให้ปัญญาได้มีโอกาสแสดงสมรรถภาพของมัน จริ่งอยู่ที่ว่าแม้เราจะไม่สามารถรู้ถึงความจริงแท้ของโลกหรือธรรมชาตินี้ได้ แต่เราก็อัดไม่ได้ที่จะคิดถึงความแท้จริงของมัน “เหตุผลของเรานั้นปรารถนาที่จะได้รู้คำตอบของความจริงที่อยู่นอกเหนือจากประสบการณ์ อันเป็นคำตอบสากลจริงแบบจำเป็นและมีเอกภาพ ซึ่งค่านั้เรียกว่า “หลักการของเหตุผล” (Ideas of Reason) ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่อยู่เหนือประสบการณ์”^๗ และเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอันมากในทฤษฎีหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านั้ ทั้งนี้เพราะสาเหตุที่ค่านั้มีแนวคิดว่าการใช้เหตุผลทางศีลธรรมของมนุษย์นั้นเป็นการใช้เหตุผลเพื่อตัดสินว่าเราควรจะทำพฤติกรรมอย่างไรเพื่อให้เราอยู่ในกรอบหรืออุดมคติที่สมบูรณ์และปราศจากเงื่อนไข ซึ่งความคิดเกี่ยวกับสิ่งดังกล่าวนี้มันนั้นไม่อาจจะได้มาจากประสบการณ์ของเรา แต่มันมาจากหลักการของเหตุผลของเรา

ค่านั้เห็นว่าเหตุผลปฏิบัตินั้นเป็นที่มาของรากฐานทางศีลธรรมที่มีความสมบูรณ์ มันไม่ได้มาจากการอนุมานที่ไม่มีเหตุผล อีกประการหนึ่งรากฐานทางศีลธรรมนั้นต้องเกิดขึ้นจากการล้มล้างโดยตรงและมีลักษณะที่เป็นการรู้เอง (intuition) อันเกิดขึ้นภายใน นอกจากนั้นหลักการทางศีลธรรมนั้นค่านั้เห็นว่ามันจะต้องสากลและจำเป็นเช่นเดียวกับหลักการทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ความรู้สึกทางศีลธรรมไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ แต่เป็นสิ่งที่มียู่ในธรรมชาติของมนุษย์ เหตุผลปฏิบัติเป็นกระบวนการภายในจิตที่จะตัดสินชี้ขาดในเรื่องของความดี ความชั่ว ความควรหรือไม่ควร ถูกหรือผิด เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติว่า เราควรประพฤติปฏิบัติตัวเช่นไร

๒.๒ ฐานของศีลธรรมในทัศนะของค่านั้

ในยุคที่ค่านั้มีชีวิตอยู่นั้น แนวคิดด้านปรัชญาตะวันตกมียู่ ๓ แนวคิดด้วยกันคือ ก) พวกประสบการณ์นิยม (Empiricism) ถือว่าความเป็นจริงตัดสินได้ด้วยประสาทสัมผัสเท่านั้น จริยศาสตร์ของพวกนี้มักจะไปในทางสุขนิยม (Hedonism) หรือลัทธิเอพิคิวรัส (Epicurus) ซึ่งถือว่าความสุขเป็นสิ่งที่ดีสำหรับมนุษย์ ไม่มีสิ่งใดที่มนุษย์ต้องการนอกจากความสุขสบาย ข) พวก

^๗ เนื่องน้อย บุญนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก ค่านั้ มิลล์ ฮอบส์ ฟอร์ดส์ ชาร์ท, หน้า ๑๕.

เหตุผลนิยม (Rationalism) ถือว่าความเป็นจริงมีเพียงเท่าที่คิดหาเหตุผลได้ คือตัดสินความจริงด้วยเหตุผลเท่านั้น จริยศาสตร์ของพวกนี้มักจะเป็นพวกปัญญานิยม เช่น อริสโตเติล หรือพวกวิมุตินิยม เช่น พวกลัทธิสโตอิก (Stoicism) ซึ่งถือว่าปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งดีสูงสุดและมีค่าในตัวเอง ความสุขเป็นเพียงวิถีทางที่จะนำไปสู่กิจกรรมทางปัญญาเท่านั้น ปัญญาหมายถึงการใช้เหตุผลในการแสวงหาความจริง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ ก. พวกสรีทธาต่อศาสนาคริสต์ ซึ่งเชื่อว่าคำสอนทางศาสนานั้นอยู่เหนือผัสสะและเหตุผล มนุษย์ต้องยอมรับด้วยสรีทธาอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งปรากฏว่าครอบครัวของคานท์นั้นอยู่ในลัทธิซึ่งมีความสรีทธาในศาสนาคริสต์อย่างแก่กล้าเป็นพิเศษ เรียกว่าพวกสรีทธานิยม (Pietism)

คานท์ปฏิเสธพวกประโยชน์นิยมที่ถือว่ารากฐานของศีลธรรมคือประโยชน์หรือความสุขสูงสุด คานท์กล่าวว่าศีลธรรมไม่อาจจะตั้งอยู่บนผลประโยชน์เท่านั้น การทำอะไรบางอย่างทำให้คนจำนวนมากผลิตเพลินมีความสุข ไม่ได้หมายความว่ามันเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และการที่มีข้อเท็จจริงว่าคนส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะมากขนาดไหนพากันชอบบางสิ่งบางอย่างนั้นก็ไม่ได้หมายความว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เพราะว่าสิ่งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงได้และไม่แน่นอน ซึ่งทำให้ไม่สามารถใช้เป็นรากฐานของหลักศีลธรรมสากลใด ๆ ได้เลย การวางหลักศีลธรรมไว้บนรสนิยมและความปรารถนา แม้แต่ความปรารถนาที่อยากจะมีความสุข ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่เข้าใจผิดในความหมายของศีลธรรมทั้งสิ้น หลักการในเรื่องความสุขสูงสุดของพวกประโยชน์นิยมไม่ได้มีคุณค่าอะไรแม้แต่น้อยที่จะเป็นเครื่องช่วยในการวางกรอบของศีลธรรม เพราะเหตุว่าการทำให้มนุษย์มีความสุขไม่ใช่สิ่งเดียวกับการทำให้เป็นคนดี อีกประการหนึ่ง การทำให้เป็นคนเฉลียวฉลาดและรอบคอบในการแสวงหาประโยชน์ก็เป็นคนละเรื่องกับการทำให้เป็นคนมีคุณธรรม การวางหลักการของศีลธรรมไว้บนผลประโยชน์ ทำลายศักดิ์ศรีของความมีศีลธรรม เพราะมันไม่ได้สอนให้เรารู้จักแยกแยะระหว่างความดีและความชั่ว อย่างมากที่สุดมันก็เพียง “ช่วยให้เรากำนวนเก่งขึ้นเท่านั้น” คานท์เขียนไว้ดังนี้

อย่างไรก็ตาม หลักความสุขของตนเองเป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้เลย ไม่ใช่เพียงเพราะว่ามันเท็จ และประสบการณ์เองก็สวนทางกับข้ออ้างที่ว่า ความประพฤติดีจะได้สัดส่วนกับความผาสุกเสมอ ทั้งไม่ใช่เพราะว่าหลักแห่งความสุขไม่ได้ร่วมสนับสนุนต่อความมั่นคงของศีลธรรมไม่ว่าจะในทางใด เพราะการทำให้คนเป็นสุข เป็นคนละเรื่องโดย

สิ้นเชิงกับการทำให้เขาเป็นคนดี หรือการทำให้คนมีความสุขรอบคอบ ระวังตัวต่อประโยชน์สุขของตนเอง เป็นคนละเรื่องกับการสร้างเขาให้เป็นผู้มีคุณธรรม แต่หลักแห่งความสุขของตนเองเป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้ เพราะว่ามันวางศีลธรรมไว้บนฐานของสิ่งจูงใจที่บ่อนทำลายความบริสุทธิ์สะอาดทั้งมวลของศีลธรรม เพราะคนที่เสนอหลักเช่นนั้น วางแรงขับของคุณธรรมและความชั่วไว้ในประเภทเดียวกัน และสอนเราให้คิดคำนวณบวกลบให้ดียิ่งขึ้น แต่ก็กลับลบล้างความแตกต่างที่มีอยู่ ระหว่างความดีและความเลว ไปเสียจนหมดสิ้น^๔

ถึงแม้ว่าค่านี้อาจจะเป็นชาวคริสต์และไม่ได้ปฏิเสธเรื่องพระเจ้า แต่ค่านี้อธิบายความเชื่อในเรื่องพระเจ้านั้นมาภายหลัง คือเราเชื่อเรื่องพระเจ้าเพราะอาศัยเจตนาดี ไม่ใช่เชื่อพระเจ้าแล้วจึงมีเจตนาดี ค่านี้อาจไม่ได้วางหลักการของศีลธรรมไว้ที่อำนาจใด ๆ ที่อยู่เหนือมนุษย์ ค่านี้อธิบายว่าเราอาจไปถึงหลักการสูงสุดของศีลธรรมด้วยการอาศัยสิ่งที่ค่านี้นี้เรียกว่า “เหตุผลบริสุทธิ์เชิงปฏิบัติ” (Pure Practical Reason) ค่านี้นี้เห็นว่าคนทุกคนควรค่าแก่การเคารพ ไม่ใช่เพราะเหตุว่าเขาเป็นเจ้าของตัวเอง แต่เป็นเพราะว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล เหตุผลทำให้มนุษย์เป็นอิสระ สามารถทำตัวเองให้เป็นอิสระและสามารถเลือกทำสิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระ แต่ค่านี้นี้ไม่ได้หมายความว่าเราสามารถทำตัวให้มีเหตุผลหรือสามารถที่จะเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างอิสระอยู่ตลอดเวลา บางครั้งเราก็ทำได้ แต่บางครั้งก็ทำไม่ได้ เพราะว่ามนุษย์มีชีวิตอยู่ในทั้งสองโลกคือโลกแห่งผัสสะและโลกแห่งเหตุผล มนุษย์มีทั้งความรู้สึกอารมณ์และมีทั้งเหตุผลอยู่ในตัวเอง เมื่อใดที่เรามีเหตุผล เหตุผลนั้นก็จะเป็นตัวกำกับเจตจำนงของเรา เราก็จะสามารถเอาชนะแรงขับของความรู้สึกและความปรารถนาที่จะแสวงหาความสุขความเพลิดเพลิน สักยภาพนี้ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์

ค่านี้นี้พยายามที่จะประนีประนอมแนวคิดทั้งสามแนวนี้เข้าด้วยกันโดยการสร้างแนวคิดระบบปรัชญาแนวใหม่ขึ้นมา โดยค่านี้นี้ได้ประกาศว่าความรู้ที่ได้มาทั้งทางผัสสะและเหตุผลนั้นยังไม่ใช่ว่าความจริงแท้แต่อย่างใด เพราะความรู้ที่ได้ทั้งจากผัสสะและเหตุผลนั้นล้วนแล้วแต่เป็นความรู้ที่ผ่านโครงสร้างทางจิตของมนุษย์มาแล้วทั้งสิ้น จึงเป็นเพียงความรู้เพียงขั้นปรากฏการณ์ (Phe

^๔ Immanuel Kant, *Groundwork for The Metaphysics of Morals*, trans by Allen W. Wood, (London : Yale University Press, 2002), pp. 59 – 60.

nomena) ทั้งนี้เป็นเพราะสมองของมนุษย์มีกลไกสำหรับแปรสภาพความรู้ที่ผ่านเข้ามาให้เป็นความรู้ที่ปรากฏแก่เรา เพราะฉะนั้นความรู้ที่เรารู้นั้นจึงเป็นความรู้ในขั้นปรากฏการณ์ “ส่วนความรู้ที่แท้จริงก่อนที่จะผ่านกลไกทางสมองของเรานั้นเป็นอย่างไร เราไม่สามารถที่รู้ได้ ความรู้ที่แท้จริงนั้นค่านที่เรียกว่า นูมินา (Noumena)”^๕

แต่ทว่าในตัวมนุษย์เรานั้นยังมีสมรรถภาพพิเศษอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ปัญญาชั้นเหตุผลปฏิบัติ (Practical Reason) บางครั้งเรียกว่า อัจฉตคติญาณ สามารถเข้าถึงความจริงได้โดยไม่ต้องผ่านผัสสะ และนั่นหมายความว่ามันเป็นความรู้ที่ไม่ผ่านโครงสร้างหรือกลไกทางจิต และความสามารถพิเศษหรือสมรรถภาพของเหตุผลปฏิบัตินี้เองที่ทำให้มนุษย์เข้าถึงหลักการของศีลธรรมว่าต้องทำตามหน้าที่ เพราะความสำนึกในหน้าที่นี้เอง เราจึงต้องนับถือพระเจ้า ดังนั้นความเชื่อในเรื่องของพระเจ้าของค่านที่นั่นจึงเป็นความเชื่อด้วยข้อพิสูจน์ทางจริยธรรม (Moral Proof) เราารู้สึกเองว่าเราไม่สามารถบรรลุถึงจุดหมายแห่งชีวิตได้โดยลำพัง จำเป็นต้องมีพระเจ้าช่วย จริยธรรมบอกแก่เราว่าเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องฟังพระเจ้า ทั้งนี้เป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละคนที่จะปรุงแต่งศรัทธาขึ้นเอง “ฉันไม่ควรกล่าวเสียด้วยว่า มันเป็นเรื่องแน่นอนว่ามีพระเจ้า แต่ฟังกล่าวว่าฉันแน่ใจว่ามีพระเจ้า”^๖

ความสำนึกในหน้าที่เกิดขึ้นมาจากเหตุผลปฏิบัติ โดยเหตุที่ว่ามันไม่ได้ผ่านกลไกทางจิตหยั่งถึงความจริงโดยตรง ดังนั้นมันจึงไม่มีคำอธิบาย เราต้องปฏิบัติตามโดยไม่มีเงื่อนไข ไม่มีคำถาม ไม่ต้องเข้าใจว่าทำไมหรือเพราะอะไรจึงต้องปฏิบัติตาม เพียงแค่เราเห็นว่าเป็นสิ่งดีเพราะมันมาจากเจตนาดีก็พอแล้ว แล้วทำไมมันจึงดีเราก็ไม่ทราบ ความสำนึกในหน้าที่จึงมีค่าอยู่ในตัวมันเองล้วน ๆ ไม่ได้มีค่ามาจากองค์สมบูรณ์หรือมาจากผู้สูงสุดแต่อย่างใด หน้าที่นั้นเป็นคำสั่งเด็ดขาดในตัวเอง มีค่าสมบูรณ์ (Absolute Value) ในตัวของหน้าที่จะมีแต่ลักษณะของโครงสร้างเท่านั้น ไม่มีเนื้อหาใด ๆ บรรจอยู่ เนื้อหานั้นเป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติต้องกำหนดเอง หน้าที่ที่ไม่กำหนดเนื้อหาจึงไม่มีคุณค่าทางศีลธรรมแบบทั่วไป (Moral Value) มีแต่โครงสร้างที่มีคุณค่าอย่างเด็ดขาดอยู่ในตัวของมันเอง เรียกว่าคุณค่าบริสุทธิ์แห่งหน้าที่ (Pure Value of Duty)

^๕ กิริติ บุญเจือ, **ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น เล่มสี่ ย้อนอ่านปรัชญานวศของมนุษยชาติ (ช่วยสร้างระบบเครือข่าย)**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ๒๕๔๖,) หน้า ๒๐๕.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๓.

ความสำนึกในหน้าที่ที่จะแสดงตัวของมันออกมาในรูปของคำสั่งเด็ดขาด (Categorical Imperative) ซึ่งจะปราศจากเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น จะมีเพียงแต่โครงสร้าง ๓ ประการดังนี้

- ก) จงทำสิ่งที่เมื่อทำแล้วจะกลายเป็นสากลได้
- ข) จงปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์เช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อตนเอง กล่าวคือไม่ควรทำตนให้เป็นเครื่องมือของคนอื่น และไม่ควรทำให้คนอื่นเป็นเครื่องมือของตน

ค) มนุษย์ทุกคนเป็นสมาชิกของอาณาจักรแห่งเป้าหมายเดียวกัน

กฎทั้ง ๓ ประการนี้เป็นโครงสร้างของคำสั่งเด็ดขาดที่มาจากเหตุผลปฏิบัติ ซึ่งมีที่นำสังเกตว่าคำถามที่ไม่ได้กล่าวถึงเลยว่าการปฏิบัติตามหน้าที่นี้จะมีคุณค่าอย่างไรเกิดขึ้นมา กล่าวแต่เพียงว่าการทำตามหน้าที่นั้นมาจากเจตนาดีซึ่งเป็นความดีในตัวเอง แต่ไม่ทราบว่ามันคืออะไร ดังนั้น ตามทัศนะของค่านั้แล้ว ดี – ชั่ว จึงไม่มีความหมายอะไร อาจกล่าวได้เพียงว่าการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่นั้นเป็นการกระทำที่มีคุณค่าทางศีลธรรมเท่านั้น ถ้าการกระทำใด ๆ ที่ไม่ได้มาจากความสำนึกในหน้าที่แล้วก็ไม่มีความหมายทางศีลธรรม เพราะมันเป็นเพียงการกระทำที่เกิดจากแรงกระตุ้นอย่างอื่น เช่นผลประโยชน์หรืออารมณ์ความรู้สึก ซึ่งค่านั้ถือว่าการกระทำที่ไม่เป็นอิสระในตนเอง ค่านั้เขียนไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

หากเราย้อนกลับไปดูความพยายามค้นหาหลักการของศีลธรรมที่เคยมีมาทั้งหมด ไม่มีอะไรให้ต้องจนกว่า ทำไมความพยายามทั้งหมดเหล่านั้นจึงล้มเหลว เป็นที่รับรู้ว่ามีมนุษย์ผูกพันต่อกฎด้วยหน้าที่ แต่พวกเขากลับไม่ตระหนักเลยว่า กฎที่อยู่เหนือมนุษย์นั้น เป็นกฎที่เขาบัญญัติให้ตนเอง แต่ก็เป็นกฎสากล และว่าเขาเพียงแต่ถูกผูกพันให้กระทำอย่างสอดคล้องกับเจตจำนงของเขาเอง แต่ก็เป็นเจตจำนงซึ่ง ด้วยเป้าหมายของธรรมชาติ บัญญัติกฎที่เป็นสากล เพราะถ้าเราคิดถึงมนุษย์เพียงแค่ว่าอยู่ได้กฎ (ไม่ว่าจะกฎอะไร) กฎนี้ก็ต่อมมาพร้อมกับผลประโยชน์บางอย่าง ไม่ว่าจะด้วยแรงดึงดูดหรือด้วยแรงยับยั้ง เพราะมันไม่ได้เป็นกฎที่เกิดออกมาจากเจตจำนงของเขาเอง เพื่อที่จะคล้อยตามต่อกฎเจตจำนงของเขาจะต้องถูกควบคุมโดยสิ่งอื่น ให้กระทำในทิศทางบางอย่าง แต่ด้วยผลที่เกิดขึ้นมาอย่างจำเป็นอย่างนี้ ความเหนื่อยยากทั้งหมดที่ทุ่มเทให้กับการค้นหาหลักการสูงสุดของหน้าที่จึงสูญเปล่าอย่างไรทางแก้ เพราะเราไม่เคยบรรลุถึงหน้าที่ บรรลุถึงก็แต่ความจำเป็นของการกระทำจากผลประโยชน์บางอย่าง นี่อาจจะเป็นผลประโยชน์ของเราเอง

หรือของคนอื่น แต่ไม่ว่าอย่างไร ประโยคคำสั่งก็ต้องขึ้นกับเงื่อนไข และย่อมไม่อาจกลายเป็นคำสั่งของศีลธรรมไปได้เลย ดังนั้น ผมจึงจะเรียกหลักการนี้ว่า หลักแห่งความเป็นอิสระขึ้นตรงต่อตนเอง (Autonomy) ของเจตจำนงเพื่อให้แตกต่างจากหลักการอื่น ๆ ซึ่งผมขอเรียกว่าหลักแห่งการอยู่ใต้อำนาจของสิ่งอื่น (Heteronomy)^{๙๙}

ดังนั้นฐานของศีลธรรมตามทัศนะของค่านั่นจึงตั้งอยู่บนสิ่งที่เรียกว่าเหตุผลปฏิบัติ ซึ่งเป็นสมรรถภาพพิเศษของมนุษย์ที่สามารถเข้าไปถึงความจริงทางด้านศีลธรรมและศาสนาได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านโครงสร้างหรือกลไกทางจิต เหตุผลปฏิบัตินี้จะเป็นตัวขัดเกลาเจตนาของมนุษย์ให้กลายเป็นเจตนาดี และเจตนาดีนี้เป็นเหตุให้มนุษย์กระทำการต่าง ๆ ด้วยความสำนึกในหน้าที่ ความสำนึกในหน้าที่จึงมาจากเหตุผลที่เป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ และด้วยเหตุผลนี้เองที่ทำให้มนุษย์มีอิสระในตัวเอง และมีอิสระที่จะเลือกทำสิ่งต่าง ๆ เหตุผลทำให้มนุษย์สามารถสร้างกฎศีลธรรมขึ้นมาให้เป็นกฎสากล และดังนั้นมนุษย์จึงยอมที่จะอยู่ใต้อำนาจที่ตนเองบัญญัติขึ้นมา ซึ่งแตกต่างจากการอยู่ใต้อำนาจอื่น ๆ ที่ถูกบัญญัติขึ้นมาจากเงื่อนไขของผลประโยชน์หรือความรู้สึก มนุษย์จึงถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความศักดิ์สิทธิ์เพราะความที่มนุษย์สามารถสร้างอิสรภาพให้กับตนเองได้ ฐานของศีลธรรมที่แท้จริงจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นอิสระและศักดิ์สิทธิ์แห่งความเป็นมนุษย์ในฐานะของสัตว์ที่มีเหตุผล ดังนั้นฐานของศีลธรรมที่แท้จริงจะต้องเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์หรือเป็นสิ่งที่ไม่มีมาก่อนประสบการณ์ และมนุษย์อาศัยเหตุผลเชิงปฏิบัติมาสร้างกฎศีลธรรมให้สอดคล้องกับมัน ดังที่คานท์กล่าวไว้ว่า

ฉะนั้น ไม่เพียงแต่ว่ากฎศีลธรรมรวมทั้งหลักการของมัน จะมีธรรมชาติที่แตกต่างโดยสิ้นเชิงจากปัญหาเชิงปฏิบัติอื่น ๆ ทั้งหมดซึ่งได้มาจากประสบการณ์ แต่ปรัชญาศีลธรรมทั้งหมดตั้งอยู่บนส่วนที่เป็นปัญญาวริสุทธิ์เท่านั้น เมื่อถูกใช้กับคน มันไม่ได้หยิบยืมจากความรู้เกี่ยวกับตัวมนุษย์ (มานุษยวิทยา) แม้แต่น้อยนิด แต่มันให้กฎก่อนประสบการณ์ ต่อเขาในฐานะของสัตว์ที่มีเหตุผล ไม่ต้องสงสัยว่ากฎเหล่านี้ต้องการอำนาจแห่งปัญญาที่จะคิดวินิจฉัย ซึ่งกล้าแข็งขึ้นตามประสบการณ์ ในแง่หนึ่งเพื่อแยกแยะว่ามันใช้ได้กับกรณี

^{๙๙} Immanuel Kant , *Groundwork for the Metaphysics of Morals* , trans by Allen W. Wood , pp. 50 – 51.

อะไร และในอีกแง่หนึ่ง เพื่อเปิดทางให้มันเข้าถึงเจตจำนงของคนและมีอำนาจต่อพฤติกรรมของเขา แต่เนื่องจากคนถูกผลักดันจากธรรมชาติภายในต่าง ๆ มากมาย ถึงแม้เขาจะคิดถึงเหตุผลบริสุทธิ์ในเรื่องการประพฤติปฏิบัติได้ แต่ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายที่เขาจะทำให้มันมีอำนาจอย่างเป็นรูปธรรมในชีวิตของเขา^๒

๒.๓ มนุษย์ในทัศนะของค่าน้ำ

ค่าน้ำมีทัศนะว่า มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสองโลก คือโลกแห่งผัสสะ และโลกแห่งเหตุผล มนุษย์มีศักดิ์ศรีและควรค่าแก่การเคารพก็เพราะมนุษย์มีเหตุผล เหตุผลทำให้มนุษย์เป็นอิสระจากการตกอยู่ในการควบคุมของกฎแห่งสาเหตุสากล ในฐานะที่มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตและดำเนินชีวิตอยู่ในธรรมชาติ มนุษย์จึงเป็นส่วนหนึ่งของโลกแห่งผัสสะ การกระทำของมนุษย์จึงถูกกำหนดและเป็นไปตามกฎธรรมชาติและกฎแห่งเหตุปัจจัย การเคลื่อนไหวของมนุษย์ต้องเป็นไปตามกฎของฟิสิกส์ การทำงานขององคาพยพต่าง ๆ ในร่างกายของมนุษย์ก็ต้องเป็นไปตามหลักของชีววิทยา ระบบประสาทและระบบการทำงานของสมองก็สามารถอธิบายได้ด้วยหลักการของประสาทวิทยา แม้แต่พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ก็ยังสามารถอธิบายได้ด้วยจิตวิทยา ถ้ามนุษย์เป็นเพียงแค่สิ่งที่มีเลือดเนื้อเท่านั้น มนุษย์ก็ไม่อาจที่จะมีอิสรภาพได้ เพราะการกระทำตามเจตนาทุก ๆ อย่างจะถูกควบคุมและกำกับด้วยผลประโยชน์หรืออารมณ์ความรู้สึกบางอย่างเสมอ การตัดสินใจกระทำอะไรก็ตามทั้งหมดจะเป็นการตัดสินใจแบบมีเงื่อนไข มีเป้าหมายเพื่ออะไรบางอย่าง เจตนาในการกระทำของมนุษย์จะไม่มีทางที่จะเป็นพื้นฐานได้ จะเป็นได้เพียงผลของจุดมุ่งหมายบางอย่างเท่านั้น และเป็นเพียงเครื่องมือของแรงโน้มถ่วงบางชนิดเท่านั้น มนุษย์ก็คงจะไม่ต่างไปจากวัตถุสิ่งของหรือสัตว์อื่น ๆ ต้องดำเนินชีวิตไปตามกฎเกณฑ์ของสิ่งอื่น ๆ ที่ควบคุมกำกับอยู่ทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ทว่าเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล (ตามที่ค่าน้ำเรียก) มนุษย์จึงเป็นส่วนหนึ่งของโลกแห่งความคิดด้วย และในโลกแห่งความคิดหรือโลกแห่งเหตุผลนี้ มนุษย์จึงมีความสามารถที่จะเป็นอิสระ สามารถทำตามกฎที่มนุษย์ตั้งขึ้นเองได้ ค่าน้ำกล่าวว่า มีแต่ในโลกแห่งเหตุผลนี้เท่านั้นที่มนุษย์จะพูดได้ว่าตนเองมีอิสรภาพอย่างแท้จริง “แต่เราต้องแสดงว่าอิสรภาพมีอยู่ในทุกกิจกรรมของสัตว์ที่มีเหตุผลทั้งหมด ผู้ซึ่งมีเจตจำนงของตนเอง และผมขอกล่าวว่า สัตว์

^๒ Ibid, p. 5.

ทั้งหลาย ผู้ซึ่งไม่สามารถกระทำสิ่งใดได้ เว้นก็แต่ภายใต้ความคิดเรื่องอิสรภาพ เป็นผู้ที่ ด้วยเหตุผลนี้ เมื่อมองในเชิงปฏิบัติแล้วคือผู้ที่มีอิสระอย่างแท้จริง”^{๑๑}

เราจะเห็นได้ว่า โลกทั้งสองที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่นี้จะมีความขัดแย้งกันเกิดขึ้นอยู่เสมอ ถ้าเราถือเอาเหตุผลเป็นตัวตั้ง ก็จะไปขัดแย้งกับความปรารถนาที่มาจากแรงโน้มถ่วงทางความรู้สึกซึ่งมาจากโลกแห่งผัสสะ แต่ถ้าเราจะทำตามความปรารถนาของความรู้สึก มันก็จะไปขัดแย้งกับความมีเหตุผล เรามาดูตัวอย่างในเรื่องของการโกหก สมมติว่าท่านกำลังทำงานอยู่ในห้อง มีเสียงเคาะประตู ท่านเปิดรับ ปรากฏว่าเป็นเพื่อนสนิทของท่าน เขามีท่าทางหวาดกลัว กระหืดกระหอบ และบอกท่านว่ามีคนกำลังไล่ตามฆ่าเขาและมีมีดเล่มใหญ่อยู่ในมือ ท่านก็เลยให้เขาขึ้นไปซ่อนตัวในห้องชั้นบนของบ้าน จากนั้นไม่นานก็มีเสียงเคาะประตูอีกครั้งหนึ่ง ท่านเปิดรับและปรากฏว่าเป็นคนที่หน้าตาชั่วร้าย มีความโกรธแค้นบ้าคลั่งอยู่ในแววตา ถามท่านว่าเพื่อนของท่านอยู่ที่ไหน อยู่ในบ้านหรือเปล่า คุณโกหกไปว่าเพื่อนของท่านหนีเข้าไปในสวนหลังบ้านแล้ว ท่านคิดว่าท่านทำถูกต้องแล้วที่ส่งคนร้ายไปออกไปหาเพื่อนของท่านในที่ผิด ท่านสามารถช่วยชีวิตเพื่อนของท่านไว้ได้ ท่านคิดว่าการกระทำของท่านเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามศีลธรรมอย่างแน่นอน

แต่สำหรับค่าน้ำแล้ว การกระทำของท่านไม่มีค่าทางศีลธรรมเลยแม้แต่น้อย เพราะการกระทำของท่านเป็นไปตามแรงโน้มถ่วงของความรู้สึก นั่นคือความรู้สึกรักเพื่อนหรือสงสารเพื่อนที่จะต้องประสบอันตราย การกระทำของท่านไม่มีอิสระ เพราะมันถูกควบคุมด้วยสิ่งอื่น การโกหกของท่านนั้นไม่สามารถทำให้เป็นกฎสากลได้ และนอกจากนั้นการโกหกของท่านยังเป็นการใช้ผู้อื่นในฐานะที่เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างอื่น ไม่ได้ปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะที่เป็นเป้าหมายในตนเอง ค่าน้ำเห็นว่าท่านไม่ควรโกหกเลยไม่ว่าจะตกอยู่ในสถานการณ์ใด ๆ

เราจะเห็นว่าเหตุผลและความรู้สึกของเราจะขัดแย้งกันอยู่ในตัวเองเสมอ แต่ค่าน้ำก็ยืนยันว่ามีแต่การกระทำที่เกิดจากเหตุผลเท่านั้นที่จะแสดงถึงความมีอิสรภาพของมนุษย์ เพราะเหตุผลทำให้มนุษย์เกิดความสำนึกในการทำหน้าที่ และศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่ทำให้มนุษย์ควรค่าแก่การเคารพก็เกิดจากการที่มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลนั่นเอง

^{๑๑} Immanuel Kant , *Groundwork for the Mataphysics of Morals* , trans by Allen W.

คำถามที่เองก็ยอมรับว่าเราไม่ได้เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผลเท่านั้น เราไม่ได้อยู่ในโลกของเหตุผลเพียงโลกเดียว แต่ว่าเราอยู่ในโลกทั้งสองพร้อมกัน คือโลกแห่งเหตุผลและโลกแห่งผัสสะ จึงเป็นไปได้เสมอว่าจะมีช่องว่างระหว่างความรู้สึกและเหตุผลอยู่ ดังนั้นนี่ก็คือมนุษย์ในทัศนะของคำถามที่

๒.๔ หน้าที่ทางศีลธรรม

๒.๔.๑ ศีลธรรมตามทัศนะของคำถามที่

คำถามที่เป็นนักปรัชญาฝ่ายจิตนิยม และนักปรัชญาในฝ่ายนี้จะเห็นว่าจริยธรรมมีลักษณะตายตัวและมีอยู่จริงในตัวมันเอง เกณฑ์ในการตัดสินจริยธรรมก็เช่นเดียวกัน คือเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม สำหรับคำถามที่นั้นศีลธรรมเป็นสิ่งที่สมบูรณ์อยู่ในตัวมันเอง และศีลธรรมแท้จึงนั้นไม่สามารถพบได้จากประสบการณ์ทางผัสสะ ศีลธรรมนั้นต้องเป็นเรื่องก่อนประสบการณ์เท่านั้น และมนุษย์สามารถหยั่งรู้ศีลธรรมได้ด้วยคุณสมบัติของความเป็นสัตว์ที่มีเหตุผล (Rational Being) ซึ่งคำถามที่เรียกว่าเหตุผลบริสุทธิ์เชิงปฏิบัติ (Pure Practical Reason) ดังที่คำถามที่เขียนไว้ว่า “ปรัชญาศีลธรรมทั้งหมดตั้งอยู่บนส่วนที่เป็นปัญญาบริสุทธิ์เท่านั้น เมื่อถูกใช้กับคน มันไม่ได้หนีบหนีจากความรู้เกี่ยวกับตัวมนุษย์แม้แต่น้อยนิด แต่มันให้กฎก่อนประสบการณ์ต่อเขาในฐานะของสัตว์ที่มีเหตุผล”^{๑๔} และเนื่องน้อย บุนยเนตรได้อธิบายเรื่องนี้ไว้ว่า

คำถามที่นิยามเหตุผลทางปฏิบัติหรือเหตุผลทางศีลธรรม (Pure Practical Reason) ว่าเป็นความสามารถที่จะกำหนดว่าเราควรทำอะไร และเป็นความสามารถที่จะขับเคลื่อนให้เกิดการกระทำตามสิ่งที่เห็นว่าควรทำ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ตามความคิดของคำถามที่ เหตุผลทางศีลธรรมเป็นความสามารถในการเป็นสาเหตุให้เกิดแรงจูงใจให้เรากระทำการตามความรู้ นั้นโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยความปรารถนาหรือแรงจูงใจอื่น อาจกล่าวได้ว่าคำถามที่กำลังจะให้เราเห็นถึงพลังของเหตุผลบริสุทธิ์ว่าสามารถนำไปสู่การกระทำได้^{๑๕}

ศีลธรรมตามทัศนะของคำถามที่จึงเป็นความจริงในตัวมันเอง เป็นสิ่งที่สมบูรณ์และปราศ

^{๑๔} Ibid, p. 5.

^{๑๕} เนื่องน้อย บุนยเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก คำถาม มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ชาร์ป, หน้า ๒๓.

จากเงื่อนไข ไม่ขึ้นกับกาลเวลาหรือสถานที่ มนุษย์สามารถหยั่งรู้ถึงศีลธรรมผ่านทางเหตุผลปฏิบัติ ซึ่งมีลักษณะเป็นอรรถคติญาณไม่ผ่านกลไกทางจิต

๒.๔.๒ หน้าที่ทางศีลธรรมตามทัศนะของคานท์

แรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นที่ทำให้มนุษย์กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นมี ๒ ประการ ดังที่คานท์กล่าวไว้ว่า “ภายใต้เงื่อนไขของความเป็นมนุษย์ หรือโดยธรรมชาติของมนุษย์ จะมีแรงผลักดันทางอารมณ์หรือความปรารถนา แต่เจตนาดีจะแสดงให้เห็นในการกระทำเพื่อหน้าที่”^{๑๖} เนื่องจากคานท์เห็นว่ามีแต่เจตนาดีเท่านั้นที่เป็นความดีที่แท้จริงโดยปราศจากเงื่อนไข และเจตนาดีนั้นมาจากการกระทำเพื่อหน้าที่ตามคำกล่าวของคานท์ อีกประการหนึ่งคานท์กล่าวว่ากฎศีลธรรมนั้นมีลักษณะเป็นคำสั่งเด็ดขาด (Categorical Imperative) คานท์เขียนไว้ว่า “ทุกคนต้องยอมรับว่าถ้ากฎจะมีอำนาจทางศีลธรรม นั่นก็คือในฐานะผูกมัด (Obligation) มันต้องมีอำนาจบังคับให้กระทำตามอย่างสมบูรณ์”^{๑๗} ซึ่งมีความหมายว่าเป็นคำสั่งที่จะต้องปฏิบัติตามโดยไม่มีเงื่อนไขโดยไม่ต้องคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้น คานท์กล่าวว่าประโยคคำสั่งเด็ดขาดมีอยู่อย่างเดียวเท่านั้นคือ “ดังนั้นจึงมีประโยคคำสั่งอย่างเด็ดขาดอยู่เพียงแค่หนึ่งเดียวเท่านั้น นั่นก็คือ : จงกระทำแต่เพียงในสิ่งที่สอดคล้องกับหลักคติพจน์ประจำใจ ที่คุณสามารถเจตนาพร้อมกันนั้น ให้กลายเป็นกฎสากล”^{๑๘}

ดังนั้นหน้าที่ทางศีลธรรมก็คือการทำตามคำสั่งเด็ดขาดซึ่งต้องเป็นไปตามหลักการว่า ให้ทำในสิ่งที่สามารถทำให้หลักการของตนกลายเป็นกฎสากลได้ ตามทัศนะของคานท์ศีลธรรมจึงเป็นหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ และต้องปฏิบัติตามหลักการที่เป็นกฎสากล เพราะถ้ามนุษย์ไม่ทำหน้าที่ ศีลธรรมก็มีไม่ได้ มีข้อที่ต้องสังเกตและให้ความสนใจก็คือ ศีลธรรมนั้นจะปรากฏเห็นชัดก็ต่อเมื่อการกระทำหน้าที่สามารถเอาชนะแรงผลักดันทางอารมณ์หรือความปรารถนา หมายความว่า

^{๑๖} ศุภกิจ เทศคำจร, การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องหน้าที่ของคานท์กับพุทธทาสภิกขุ, **ปริญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑).

^{๑๗} Immanuel Kant , **Groundwork for the Mataphysics of Morals** , trans by Allen W. p. 5.

^{๑๘} Ibid, P. 37.

ว่าคุณค่าทางศีลธรรมหรือความดีทางศีลธรรมของมนุษย์นั้นจะขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์สามารถที่จะใช้เหตุผลเพื่อเอาชนะแรงผลักดันทางอารมณ์ได้ ดังที่ค่านั้เขียนไว้ว่า

เป็นหน้าที่ที่คนจะต้องรักษาชีวิตของตน และคนก็มีแนวโน้มโดยตรงอยู่ในตัวที่จะทำเช่นนั้น แต่ในเรื่องนี้ การเอาใจใส่อย่างจริงจังที่คนเกือบทั้งหมดกระทำต่อชีวิตตน ไม่มีค่าในตัวเอง และหลักการ (Maxim) ของพวกเขาก็ไม่มีคุณค่าหรือความหมายทางศีลธรรม ไม่ต้องสงสัยว่าพวกเขาปกป้องรักษาชีวิตของตนอย่างที่สุดคล้อยต่อหน้าที่ แต่ไม่ใช่เพราะจากหน้าที่ ในทางกลับกัน หากความทุกข์ความเศร้าหมอง ความผิดหวัง ได้ทำให้ความอยากมีชีวิตมลายหายไป ถ้าคนที่โชคร้ายมีใจเข้มแข็ง รู้สึกแค้นเคืองต่อชะตากรรมของตน ยิ่งกว่าที่จะรู้สึกท้อแท้สิ้นหวังและปรารถนาที่จะตาย แต่เขาก็ยังรักษาชีวิตของตนไว้ ไม่ใช่เพราะความรักในชีวิต คือไม่ใช่จากแนวโน้มทางจิตใจ หรือความกลัว แต่จากหน้าที่ เมื่อนั้นแล้วหลักคติพจน์ประจำใจของเขาก็มีคุณค่าและความหมายทางศีลธรรม

การมีเมตตากรุณาเมื่อทำได้ถือเป็นหน้าที่ แต่เหนือไปกว่านี้ มีคนจำนวนมากที่จิตใจของเขาเปี่ยมไปด้วยความสงสาร และแม้เมื่อปราศจากแรงจูงใจของความหลงตนเอง หรือของความเห็นแก่ตนเอง พวกเขามีความสุขใจในการทำงานเพื่อสร้างให้ผู้อื่นมีความสุข แต่ผมขอยืนยันว่าในกรณีของการกระทำประเภทนี้ ไม่ว่าจะดูเหมาะสม น่าชื่นชมและอ่อนโยนสักเพียงใด ก็ไม่ได้มีคุณค่าทางศีลธรรมอย่างแท้จริง .. แต่ถ้าสมมติว่าจิตใจของผู้รักเพื่อนมนุษย์นั้น ถูกบดบังอยู่ด้วยความเศร้าหมองของเขาเอง ความรู้สึกสงสารทั้งมวลต่อสุขทุกข์ของผู้อื่นดับมอดลง และด้วยเหตุเช่นนั้น แม้เขาจะยังมีอำนาจที่จะทำประโยชน์ให้ผู้ประสบทุกข์ เขาก็ไม่ได้รู้สึกรู้สมไปกับความทุกข์ของคนอื่น เพราะว่าเขามองอยู่ได้ความทุกข์ของเขาเอง และตอนนี้ ถ้าเขาเลิกตัวเขาเองออกจากความรู้สึกรู้สมราวกับตายไปแล้วนี้ได้ และกระทำการออกไปอย่างไม่มีความรู้สึกของจิตใจผลักดัน แต่ทำเพียงแค่ว่าจากหน้าที่ นี่ย่อมเป็นครั้งแรกที่การกระทำของเขามีคุณค่าทางศีลธรรมอย่างแท้จริง ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าธรรมชาติใส่ความสงสารนิด ๆ หน่อย ๆ ลงไปในหัวใจของคนนี้คนนั้น ถ้ามีคนทีเผลอขริบ มีจิตใจที่เย็นชาและไม่ยินดียินร้ายต่อความทุกข์ของคนอื่น บางทีเพราะเขามีธรรมชาติพิเศษของความแข็งแกร่งทรหดอดทน หรือแม้กระทั่งถือเอาด้วยว่าคนอื่น ๆ ก็ควรจะเป็นอย่างเขา (แต่ในแง่อื่น ๆ แล้วก็เป็นคนที่ซื่อตรง) แน่แน่นอนว่าคนเช่นนี้จะไม่ใช่

ผลผลิตที่โหดร้ายที่สุดของธรรมชาติ แต่ถ้าธรรมชาติไม่ได้สร้างเขามาเป็นพิเศษให้รักเพื่อนมนุษย์ เขาก็จะไม่พบแหล่งอะไรในตนเอง ซึ่งจากแหล่งนั้น เขาจะไม่มีคุณค่าสูงยิ่งกว่าคนที่มีความคิดจิตใจอ่อนโยนเขียวหรือ ไม่มีอะไรน่าสงสัยเลย ในสถานการณ์แบบนี้ นี่เองที่ค่าทางศีลธรรมของบุคคลถูกผลักดันให้ปรากฏออกมาอย่างสูงสุด นั่นคือเมื่อเขามีเมตตา ไม่ใช่จากความรู้สึกทางจิตใจ แต่จากหน้าที่^{๑๙}

จะเห็นได้ว่าจากข้อเขียนของคานท์ การทำหน้าที่ทางศีลธรรมตามทัศนะของคานท์นั้น จะต้องเป็นการกระทำตามหน้าที่ที่มีสาเหตุมาจากเหตุผล และเหตุผลนั้นมาจากการทำตามกฎศีลธรรม การทำตามเหตุผลตามกฎศีลธรรมนั้นเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้กับแรงโน้มทางอารมณ์และความรู้สึก และสามารถเอาชนะแรงโน้มนั้นได้ อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การทำหน้าที่ทางศีลธรรมก็คือการทำหน้าที่เพื่อหน้าที่นั่นเอง (Duty for Duty 's Sake)

ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของหน้าที่ทางศีลธรรมก็คือ การทำหน้าที่นั้นต้องทำตามหลักการ ไม่ได้ทำโดยคาดหวังถึงผลของการกระทำ เพราะดังที่กล่าวแล้วว่าคานท์เห็นว่าศีลธรรมเป็นสิ่งที่สมบูรณ์อยู่ในตัวมันเอง ดังนั้นความดีจึงอยู่ที่หลักการหรือกฎของศีลธรรม ไม่ได้อยู่ที่ผลที่เกิดจากการทำหน้าที่ ดังที่คานท์เขียนไว้ว่า “การทำตามหน้าที่ ได้รับคุณค่าทางศีลธรรมของมัน จากตัวหลักคตินี้ประจำใจซึ่งกำหนดมัน ไม่ใช่จากเป้าหมายที่การกระทำมุ่งไปสู่ และดังนั้นจึงไม่ขึ้นกับการเกิดขึ้นจริงของของสิ่งที่เป็นเป้าหมายของการกระทำ แต่ขึ้นเพียงกับหลักการของการตั้งเจตนา”^{๒๐}

ถ้ามีคำถามว่าแล้วทำไมเราจึงต้องทำหน้าที่ทางศีลธรรม ? เนื่องน้อย บุญยเมตรได้ตอบคำถามนี้ไว้ว่า

ประเด็นตรงนี้ก็คือ เราทำตามพันธะหน้าที่หรือกฎศีลธรรมเพราะเราได้รู้ก่อนว่ามันเป็นสิ่งที่ดี และเมื่อรู้ว่ามันเป็นสิ่งที่ดี ความรู้^{๑๙} (เหตุผลบริสุทธิ์) ก็ทำให้เกิดความปรารถนาที่จะทำ แน่แน่นอนถ้าไม่มีความปรารถนาที่จะทำตามกฎศีลธรรม (หรือถ้าไม่มีเจตนาดีนั่นเอง) ก็จะไม่มี การกระทำตามกฎศีลธรรม คานท์เชื่อว่าถึงแม้เราจะไม่มีพันธะอะไรที่จะต้องมี

^{๑๙} Immanuel Kant , *Groundwork for the Metaphysics of Morals* , trans by Allen W. Wood, p 14.

^{๒๐} Ibid, p.15.

ความปรารถนาหรือเจตนาดีเช่นนี้ กระนั้นเขาก็เชื่อว่าความจริงที่ว่าเรามีความสามารถที่จะดำเนินกรูถึงกฎศีลธรรม (หรือเรามี “Ideas of reason”) ความปรารถนาหรือเจตนาที่จะทำตามกฎดังกล่าวก็ต้องเกิดขึ้น แม้ในคนที่เลวที่สุดก็ต้องรู้สึกถึงความปรารถนาดังกล่าว เพียงแต่จะมีความเข้มข้นระดับใดเท่านั้น^{๒๑}

จึงสรุปได้ว่า หน้าที่ทางศีลธรรมเป็นเรื่องที่มนุษย์ต้องปฏิบัติตามกฎศีลธรรม ถือว่าเป็นพันธะข้อผูกมัด (Obligation) การทำหน้าที่ทางศีลธรรมคือการทำตามเหตุผลซึ่งเป็นธรรมชาติสากลในตัวมนุษย์ เพื่อเอาชนะแรงโน้มของอารมณ์ความรู้สึก และการทำหน้าที่ต้องคำนึงถึงเฉพาะตัวหลักการไม่ใช่ผลของการกระทำ การทำหน้าที่จึงไม่คาดหวังผลและไม่สนใจผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ

๒.๔.๓ เจตนาดีและผลของเจตนา

สิ่งที่ดีหรือมีค่าสำหรับมนุษย์มีสองประเภท “คือสิ่งที่มีค่าในตัวเอง (intrinsic value) กับสิ่งมีค่านอกตัว (extrinsic value)”^{๒๒} สิ่งมีค่าในตัวเอง หมายถึงสิ่งที่เราแสวงหาในตัวเอง มันมีค่าในตัวเอง เช่น เมื่อเราแสวงหาความรัก ความรักนั้นเป็นสิ่งที่มีความอยู่ในตัวความรักเอง เราไม่ได้แสวงหาความรักเพื่อให้ความรักนั้นมาตอบสนองต่อความสุขของเรา หรือตอบสนองต่อความปรารถนาทางเพศของเรา เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นก็แสดงว่าความรักไม่ได้มีค่าในตัวมันเอง มันเป็นเพียงบันได หรือวิถีทางเพื่อนำไปสู่เป้าหมายอื่นเท่านั้น

สิ่งมีค่านอกตัว หมายถึงสิ่งที่เราปรารถนาหรือต้องการมันก็เพียงเพื่อเป็นเครื่องมือที่จะนำเราไปสู่จุดประสงค์อื่น เราแสวงหาเงินทองมิใช่เพราะเงินทองนั้นมีค่าในตัวเอง แต่เพราะเงินทองนั้นมันสามารถนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่เราต้องการอื่นได้ เช่นอาหาร เสื้อผ้า บ้านเรือน เป็นต้น

สำหรับค่านี้อันแล้ว ดี ชั่ว ผิด ถูก ซึ่งเป็นค่าทางศีลธรรมนั้นจะต้องตายตัว กล่าวคือ ถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือการกระทำอันใดอันหนึ่งดี มันจะต้องดีเสมอ โดยไม่เลือกเวลา สถานที่ สิ่งแวดล้อมหรือตัวบุคคลแต่อย่างใด^{๒๓} ตัวอย่างเช่น การรักษาความสัตย์สุจริต ซึ่งค่านี้อันถือว่าเป็น

^{๒๑} เนื่องน้อย บุญเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก ค่านิยม มิลล์ ฮอบส์ ฟอร์ด ชาร์ลส์, หน้า ๒๕ – ๒๖.

^{๒๒} ดร. สุจิตรา (อ่อนค้อม) รณริน, ปรัชญาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ ๒๕๕๕), หน้า ๖๘.

^{๒๓} วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑๘.

ความดี ไม่ว่าสถานการณ์แวดล้อมจะเป็นอย่างไร ไม่ว่าการรักษาความสัตย์สุจริตนั้นจะก่อให้เกิดผลอย่างไรก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นจากการรักษาสัตย์สุจริตจะทำให้มีผลดีหรือร้ายเกิดขึ้นกับใครมากน้อยเพียงใดก็ตาม มันก็ยังเป็นสิ่งดีอย่างไม่เปลี่ยนแปลง เพราะความดีของมันอยู่ในตัวของมันเอง ไม่ได้อยู่ในผลที่มันก่อให้เกิดขึ้น ดังที่กล่าวแล้วว่าค่าน้ำหนักเห็นว่าคุณค่าทางจริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัวและเป็นสิ่งสมบูรณ์ ดังนั้นความดีหรือชั่วจึงเป็นสิ่งที่มียุติธรรมในตัวของมันเอง เมื่อมันมียุติธรรมในตัว มันจึงไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทอื่น ๆ ความดีหรือชั่วจึงไม่อาจนำมาตัดสินด้วยผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ เพราะถ้าเราตัดสินค่าของจริยธรรมคือความดีหรือความชั่วด้วยผลที่เกิดขึ้น ค่าทางจริยธรรมนั้นก็ย่อมจะเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน เพราะมันย่อมจะผันแปรไปตามผลที่การกระทำนั้นก่อให้เกิดขึ้นนั่นเอง ถ้าค่าทางจริยธรรมเปลี่ยนแปลงได้มันก็ย่อมไม่ใช่ความจริง

แนวคิดในเรื่องของค่าทางจริยธรรมที่มีลักษณะสมบูรณ์และคงที่ตายตัวนี้ค่าน้ำหนักได้มาจากแนวคิดในเรื่องมโนธรรมสมบูรณ์ของบัทเลอร์ (Joseph Butler 1692 – 1752) บัทเลอร์เห็นว่ามนุษย์เรานั้นมีอินทรีย์พิเศษอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์สามารถรู้จักความดีได้ เครื่องมือนี้ช่วยให้มนุษย์ชี้ขาดถึงสิ่งที่ถูกหรือผิด เหมือนกับดวงตาของมนุษย์ที่สามารถตัดสินในเรื่องของสีขาหรือสีดำได้ บัทเลอร์เรียกอินทรีย์พิเศษนี้ว่ามโนธรรม เขาเขียนไว้ว่า

แต่ทว่าในคนเราทุกคนมีหลักที่เหนือกว่าคือมโนธรรมซึ่งเป็นตัวชี้ขาดเกณฑ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในใจเราและตัดสินหลักแห่งการกระทำ มโนธรรมนี้มันตัดสินตัวมนุษย์เองและการกระทำของมนุษย์ มันประกาศลงไปตายตัวว่าการกระทำนั้น ๆ โดยตัวมันเอง เป็นสิ่งยุติธรรม ถูก ดี หรือชั่ว ผิด ยุติธรรม โดยปราศจากคำปรึกษาหรือคำแนะนำใด ๆ มโนธรรมนี้แสดงอำนาจของมันออกมาเพื่อให้เห็นความชอบหรือประณามผู้กระทำแล้วต่อกรณี^{๒๔}

เมื่อค่าน้ำหนักเชื่อว่าค่าทางศีลธรรมหรือจริยธรรมนั้นเป็นจริง เพราะฉะนั้นเกณฑ์ในการตัดสินค่าทางจริยธรรมหรือความจริงนั้นก็ต้องเป็นความจริงที่คงที่และตายตัวด้วย และสิ่งที่ค่าน้ำหนักใช้เป็นมาตรวัดค่าทางจริยธรรมก็คือเจตนาดี เจตนาดีเป็นเพียงสิ่งเดียวในโลกนี้หรือแม้แต่

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

นอกโลกนี้ที่เป็นสิ่งดีโดยปราศจากเงื่อนไข เจตนาดีเป็นสิ่งที่ดีในตัวของมันเอง ไม่ใช่ดีเพราะผลที่เจตนาดีนั้นทำให้เกิดขึ้น เหมือนเพชรที่ส่องแสงเรืองรองได้ในตัวของมันเอง ค่านที่เขียนไว้ว่า

ไม่มีอะไรในโลกนี้ หรือนอกโลกนี้ ที่เราอาจจะคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไข นอกจากเจตนาดี สถิติปัญญา เขาวิไลพริบ อำนาจในการตัดสินใจและ ความสามารถอื่น ๆ ของจิต ไม่ว่าจะเรียกชื่อว่าอะไร หรือความกล้าหาญ ความเด็ดเดี่ยว ความมุ่งมั่น ในฐานะของคุณลักษณะแห่งจิตใจ เป็นสิ่งที่ดีย่อมไม่ต้องสงสัย และน่าปรารถนาในหลาย ๆ แง่ แต่ของขวิญจากธรรมชาติเหล่านี้ก็อาจกลายเป็นความร้ายกาจเลวทราม ถ้าหากเจตจำนงที่จะใช้พวกมัน ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นบุคลิกภาพเป็นสิ่งที่ไม่ดี และก็เช่นกัน สำหรับของขวิญจากโซคลาก อันได้แก่อำนาจ ความร่ำรวย เกียรติยศ แม้กระทั่งสุขภาพ สภาพแห่งความเป็นอยู่ที่ดี และความพึงพอใจต่อสภาพของตน ซึ่งเรียกว่าความสุข คลใจให้ภาควิชาจิตอาจเป็นหยิ่งโสถือดี นอกเสียจากว่าจะมีเจตจำนงที่ดีมาแก้ไขอิทธิพลที่สิ่งเหล่านี้มีต่อจิต และด้วยการทำเช่นนั้น ก็จะแก้ไขหลักการทั้งหมดของการกระทำ และปรับมันให้สอดคล้องไปกับเป้าหมายสากล ย่อมเป็นไปได้ที่ผู้มองที่มีเหตุผลและใจเป็นกลาง จะรู้สึกเป็นสุขกับการได้เห็นคนซึ่งมิได้ครอบครองคุณลักษณะแม้สักประการหนึ่งของเจตจำนงที่ดีและบริสุทธิ์ หากแต่กลับมีความรุ่งเรืองไปได้อย่างรวดเร็ว ฉะนั้นเจตจำนงที่ดีจึงดูเหมือนจะเป็นเงื่อนไขอันขาดเสียมิได้ที่จะทำให้ผู้หนึ่งควรค่าแก่การมีความสุข มีคุณภาพบางอย่างซึ่งรับใช้ต่อตัวของเจตจำนงที่ดีนี้เอง ช่วยสนับสนุนการทำงานของเจตจำนงดี ซึ่งเป็นคุณภาพที่ไม่มีค่าในตัวเองอย่างไม่มีเงื่อนไข แต่ต้องมีเจตจำนงที่ดีรองรับอยู่เบื้องหลัง และนี่อธิบายความรู้สึกชื่นชมที่เรามีต่อพวกมัน แต่ก็ไม่อนุญาตให้เราถือว่าคุณภาพเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ดีย่อมสมบูรณ์^{๒๕}

^{๒๕} Immanuel Kant , *Groundwork for the Metaphysics of Morals* , trans by Allen W. Wood,

อีกประการหนึ่งเนื่องจากเจตนาดีนั้นเป็นสิ่งที่อยู่ในมโนกรรมของมนุษย์โดยธรรมชาติ และมันมีความเป็นจริงอยู่ในตัวของมันเอง เจตนาดีเป็นสิ่งที่สมบูรณ์โดยตัวมันเองดังนั้นเจตนาดี จึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลที่เจตนาดีนั้นก่อให้เกิดขึ้น เพราะเหตุว่าถ้าผลที่เกิดขึ้นจากเจตนาดีนั้น จะมีส่วนที่เป็นเครื่องตัดสินเจตนาดีแล้ว เจตนาดีก็จะเป็นสิ่งที่ไม่มีความแน่นอน สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามผลที่เกิดขึ้นได้ ค้ำตันเขียนไว้ว่า

เจตจำนงที่ดีไม่ได้เป็นสิ่งที่ดีเพียงเพราะการกระทำที่มันสร้างให้เกิดขึ้นหรือเป็นเพราะ สิ่งที่เป็นผลตามมา นั่นคือ ไม่ใช่เพราะความเหมาะสมของมันต่อการบรรลุเป้าหมาย บางอย่าง แต่เจตจำนงที่ดี ดีเพียงเพราะด้วยการมีเจตนาดีนั้นเท่านั้นเอง นั่นก็คือ มันเป็นสิ่ง ที่ดีในตนเอง และสำหรับตนเองแล้ว ย่อมเป็นสิ่งที่ได้รับการพิจารณาว่ามีค่าสูงกว่าอย่าง เปรียบเทียบไม่ได้กับทุกอย่างที่สามารถเกิดจากมัน ที่ตอบสนองต่อความต้องการบางอย่าง ของจิตใจ และแม้แต่ผลรวมทั้งหมดของความต้องการของจิตใจ

แม้ว่าเหตุการณ์กลับกลายเป็นว่า ด้วยความใจร้ายลำเอียงของธรรมชาติ เจตจำนงที่ดี เกิดขาดอำนาจใด ๆ ทั้งหมดที่จะบรรลุสิ่งที่มุ่งประสงค์ คือ แม้จะด้วยความพยายามอย่าง สุดกำลัง มันก็ไม่อาจจะทำอะไรได้สำเร็จ และเหลืออยู่เพียงเจตนาที่ดี (ไม่ใช่แค่ใจคิด ประารถนา แต่ได้พยายามใช้วิถีทางทุกอย่างที่อยู่ในอำนาจแล้ว) เจตนาดีนั้นก็จะยังคงเปล่ง ประกายราวกับเพชรนิลอันล้ำค่าในตนเอง ความเปี่ยมด้วยประโยชน์หรือความบังเกิดผลดี ไม่อาจทั้งเพิ่มเติมหรือลดทอนคุณค่าของมัน ความมีประโยชน์ของมันก็จะเป็เพียงสิ่ง ประกอบที่จะช่วยให้เราจัดการกับมันได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้นในกิจกรรมปกติ หรือเป็นเพียง สิ่งที่จะเรียกร้องความสนใจของคนที่ยังไม่ชำนาญพอ แต่ไม่ใช่เพื่อเสนอแนะมันให้ ผู้เชี่ยวชาญ หรือเพื่อที่จะตัดสินค่าของมัน^{๒๖}

ค้ำตันเห็นว่าเจตนาดีนั้นเป็นความดีที่ไม่มีเงื่อนไข เป็นความดีที่สมบูรณ์อยู่ในตัวมันเอง คุณธรรมอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นความกล้าหาญ ความเด็ดเดี่ยว แม้แต่สติปัญญา แม้จะเป็นสิ่งที่ น่าชื่นชมยกย่อง แต่คุณธรรมเหล่านี้ก็ยังไม่เป็นความดีที่แท้จริง เพราะถ้าคุณสมบัติเหล่านี้เกิดขึ้น จากเจตนาที่ไม่ดีมันก็จะกลายเป็นสิ่งที่อันตรายไป และเจตนาดีนั้นไม่เกี่ยวข้องกับสัมพันธกับผลที่

^{๒๖} Ibid., p. 10.

เจตนาดีนั้นก่อให้เกิดขึ้น แต่มันเป็นสิ่งดีก็เพราะมันมีเจตนาที่ดีเท่านั้นเอง ผลที่เกิดขึ้นจากเจตนาดีนั้นไม่ว่าจะเป็นอย่างไร ดีหรือร้าย มีประโยชน์หรือทำลายประโยชน์ จะมีคนชอบหรือไม่ชอบ ก่อให้เกิดความสุขหรือความทุกข์ต่อใคร ผลเหล่านี้ก็ไม่สามารถที่จะไปเพิ่มเติมหรือลดทอนความดีในตัวของเจตนาดีนั้นได้ คำนึงเปรียบเทียบเจตนาดีว่าเป็นเหมือนเพชรที่สามารถส่องแสงเรืองรองได้โดยตัวของมันเอง ไม่จำเป็นต้องอาศัยสิ่งอื่นมาช่วยในการเปล่งประกายของมัน

เพราะฉะนั้นคุณค่าของเจตนาดีหรือคุณค่าของบุคคลที่มีเจตนาดีนั้นจึงไม่ขึ้นอยู่กับว่า การกระทำของเขานั้นจะประสบผลสำเร็จตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปหรือไม่ เพราะเหตุว่าค่าแห่งการกระทำของบุคคลนั้นอยู่ที่หลักการที่บุคคลนั้นใช้ในการกระทำของเขา ซึ่งก็คือเจตนาที่เขาใช้ในการกระทำนั้นนั่นเอง แต่ค่านึงที่ไม่ได้ปฏิเสธว่าผลของการกระทำเป็นเรื่องไม่สำคัญหรือไม่สามารถนำมาพิจารณาได้ เพียงแต่ผลของการกระทำนั้นจะนำมาเป็นเครื่องตัดสินคุณค่าของศีลธรรมไม่ได้ ไม่ว่าผลของการกระทำนั้นจะเกิดจากคุณธรรมที่ดี เช่นเกิดจากความสงสารหรือความเมตตากรุณา หรือเกิดจากความรู้สึกอื่นใดของมนุษย์ที่งดงามก็ตาม คำนึงกล่าวว่าการกระทำเหล่านั้นเป็นเพียงสิ่งที่น่าชื่นชมยกย่องเท่านั้น แต่การกระทำเหล่านั้นก็ไม่ได้มีค่าทางศีลธรรมแต่ประการใด ในอีกแง่หนึ่ง ถ้าการกระทำนั้นเกิดจากเจตนาดีอย่างบริสุทธิ์ แม้จะไม่ก่อให้เกิดผลที่น่าปรารถนา ตรงข้ามกลับเกิดผลร้ายขึ้น การกระทำนั้นก็ถือว่าเป็นการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรมอย่างสมบูรณ์

อย่างไรก็ตามแม้ค่านึงจะเห็นว่าเจตนาดีนั้นเป็นสิ่งที่ดีโดยไม่ต้องอาศัยเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้นก็ตาม แต่เพื่อที่จะอธิบายความเห็นของเขาที่อาจจะถูกเข้าใจผิดว่าเขาเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ที่ผิดไป เขาจึงได้เขียนอธิบายต่อไปว่า

อย่างไรก็ตาม มีบางสิ่งที่แปลกอย่างยิ่งในความคิดว่า ถ้าเพียงแต่เจตนาดีก็มีคุณค่าอันสมบูรณ์แล้ว ซึ่งในการประเมินค่าของมันเราไม่สนใจในถึงคามมีประโยชน์ใด ๆ แม้ความคิดนี้จะสอดคล้องกับความเข้าใจแม้ของคนทั่วไป แต่ความสงสัยก็ต้องเกิดขึ้นจนได้ว่า จริง ๆ แล้วพื้นฐานอันปกปิดของมันอาจจะเป็นความคิดที่เพ้อฝันไปเองหรือไม่ และอาจมีความสงสัยไปว่าเราเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของธรรมชาติผิดไปหรือไม่ ในการมอบหมายเหตุผลให้เป็นผู้ปกครองเจตจำนงของเรา ดังนั้นเราจะตรวจสอบความคิดนี้จากมุมมองนี้

ในองค์ประกอบทางกายภาพของสิ่งมีชีวิต หมายถึงสิ่งที่ปรับตัวอย่างเหมาะสมสำหรับเป้าหมายของชีวิต เราถือเป็นหลักการพื้นฐานว่า เพื่อวัตถุประสงค์หนึ่งใด เราจะไม่พบอวัยวะอื่นใดนอกเสียจากอวัยวะที่เหมาะสมที่สุดและปรับตัวดีที่สุดสำหรับวัตถุประสงค์นั้น แต่ในสัตว์ที่มีเหตุผลและมีเจตจำนง ถ้าเป้าหมายของธรรมชาติก็คือความอยู่รอด ความอยู่ดีกินดี หรือกล่าวคือความความเป็นสุขของสิ่งมีชีวิตนั้น ธรรมชาติก็ได้จัดการผลิตผลอย่างยิ่งที่เลือกเอาเหตุผลให้ทำงานเพื่อเป้าหมายนี้ เพราะสำหรับการกระทำทุกอย่างที่สิ่งมีชีวิตนี้ต้องทำเพื่อเป้าหมายนี้ และกฎทั้งมวลของพฤติกรรมของมัน สัญชาตญาณจะเป็นสิ่งที่สั่งการลงไปยังมันได้ดียิ่งกว่า และเป้าหมายก็จะบรรลุถึงได้อย่างแน่นอนกว่าด้วยการสั่งการของเหตุผลมากนัก ...

และด้วยสภาพการณ์เช่นนี้ คนหลาย ๆ คนที่มีชีวิตอยู่กับการใช้เหตุผลมากมาย เข้า ถ้ากล้าตัดสินใจ เขาก็จะยอมรับว่าได้กลายเป็นคนเกลียดเหตุผล เพราะหลังจากคิดคำนวณข้อดีทั้งหมดที่ได้มา ไม่เพียงจากงานสร้างสรรค์ความสะดวกสบายทั้งหลาย แต่แม้รวมทั้งจากวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ (ซึ่งเป็นความสะดวกสบายทางปัญญาสำหรับพวกเขา) พวกเขากลับพบว่าได้สร้างความทุกข์ยากให้ตนเองมากกว่าความสุข และลงเอยด้วยความอิจฉามากกว่าที่จะดูถูกต่อคนธรรมดาผู้ซึ่งยินยอมยิ่งกว่าที่จะให้สัญชาตญาณล้วน ๆ ชี้นำ และไม่ยอมให้เหตุผลเข้ามามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตนมากนัก ...

เนื่องจากว่าเหตุผลไม่มีอำนาจมากพอที่จะนำทางเจตจำนงด้วยความแน่นอน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายของมัน และที่เกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการทั้งสิ้นของเรา (ซึ่งมีมากมาย) นี่เป็นเป้าหมายที่สัญชาตญาณในตัวของเราจะนำเราไปถึงได้ด้วยความแน่นอนมากกว่า และเนื่องจากเรามีเหตุผลเพื่อนำทางในการประพฤติปฏิบัติ หมายถึงในฐานะสมรรถภาพซึ่งมีอิทธิพลต่อเจตจำนง ดังนั้น เมื่อยอมรับว่าธรรมชาติแจกจ่ายความสามารถต่าง ๆ ให้แก่เราในฐานะวิถีทางอันสอดคล้องเหมาะสมเจาะต่อเป้าหมาย ปลายทางที่แท้จริงของมันต้องไม่ใช่การสร้างเจตนาให้เป็นเพียงวิถีที่ดีสู่บางสิ่ง แต่ให้เป็นสิ่งที่ดีในตนเอง

ซึ่งเหตุผลเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ด้วยเหตุผลนี้ แม้ไม่จำเป็นว่าเจตจำนงนี้จะเป็นความดีที่สมบูรณ์เพียงหนึ่งเดียว แต่มันต้องเป็นความดีสูงสุดและเป็นเงื่อนไขของความดีอื่นทั้งหมด^{๒๗}

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าความรู้สึกทางด้านศีลธรรมของมนุษย์นั้นมาจากเหตุผลปฏิบัติ (Practical Reason) ซึ่งเป็นเหตุผลที่ไม่ผ่านโครงสร้างหรือกลไกทางจิต แต่เป็นเหตุผลที่เข้าสัมผัสความจริงโดยตรง ค่าน้ำที่พยายามอธิบายว่า เหตุผลปฏิบัติที่สร้างเจตนาดีนั้นไม่ได้มีเป้าหมายหรือเงื่อนไขเพื่อความสุขของมนุษย์ เพราะถ้ามนุษย์ต้องการความสุขแล้ว เครื่องมือที่ดีกว่าที่จะนำมนุษย์ให้เข้าถึงความสุขก็คือสัญชาตญาณนั่นเอง ดังนั้นเหตุผลที่เป็นตัวนำเจตนาดีนั้นจึงเป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมาเพื่อนำเจตนาดีไปสู่ความดีที่สมบูรณ์และสูงสุดโดยปราศจากเงื่อนไข แต่มันเองเท่านั้นที่จะเป็นเงื่อนไขของความดีอื่น ๆ ทั้งหมด ดังนั้นสำหรับค่าน้ำแล้วการกระทำที่ถูกต้องหรือการกระทำที่ดีและมีค่าทางศีลธรรมนั้นก็คือการกระทำที่ที่เกิดจากเจตนาดีเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงต้องศึกษาต่อไปว่า สิ่งที่เราเรียกว่าเจตนาดีนั้นคืออะไรมีความหมายว่าอย่างไรและสามารถอธิบายที่มาของเจตนาดีได้อย่างไร ?

๒.๔.๔ เจตนาดีกับหน้าที่

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าค่าน้ำเชื่อเรื่องความสามารถในการใช้เหตุผลของมนุษย์ ค่าน้ำเชื่อว่าเหตุผลเป็นลักษณะที่มีอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ โดยเหตุนี้ค่าน้ำจึงเรียกมนุษย์ว่าสัตว์ที่มีเหตุผล ค่าน้ำอธิบายว่าการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้นมีเหตุผลเป็นสิ่งที่คอยควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ พฤติกรรมของมนุษย์จึงไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อความสุข หรือความสะดวกสบาย เพราะถ้ามนุษย์ต้องการความสุขความสบายแล้วมนุษย์ก็อาจจะใช้เพียงสัญชาตญาณที่มนุษย์มีอยู่ในตัวเองเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการใช้เหตุผลใด ๆ แต่เนื่องจากมนุษย์ไม่ได้ต้องการเพียงแค่ความสุข หรือผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว เหตุผลจึงมีบทบาทที่สำคัญในการขัดเกลาเจตนาให้กลายเป็นเจตนาดี ดังนั้นหน้าที่ของเหตุผลคือการสร้างเจตนาดีนั้นให้เป็นเจตนาดีในตัวเอง เมื่อมนุษย์สามารถพัฒนาเจตนาที่เป็นสำนึกพื้นฐานทางศีลธรรมให้เป็นเจตนาดีที่มีค่าในตัวเองและปราศจากเงื่อนไขแล้ว เจตนาดีนั้นจึงต้องเกี่ยวข้องกับหน้าที่ด้วย ค่าน้ำเขียนไว้ว่า

^{๒๗} Ibid., pp. 10 – 12.

ฉะนั้นเราจึงต้องสร้างแนวคิดเรื่องเจตจำนงที่สมควรแก่การยกย่องในตัวของมันเอง และที่
 ดึงมาอย่างไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์อื่นใด นี่เป็นแนวคิดที่มีอยู่แล้วในความเข้าใจตาม
 ธรรมชาติของเรา ไม่ต้องการการสั่งสอน ต้องการเพียงแค่การทำให้กระจ่างขึ้นเท่านั้น
 เมื่อใดก็ตามที่เราประเมินคุณค่าของการกระทำของเรา มันจะเป็นแนวคิดที่ปรากฏขึ้นเป็น
 เบื้องแรกและเป็นเงื่อนไขของสิ่งอื่นที่เหลือ ในการนี้เราจะทำความเข้าใจต่อแนวคิดว่าด้วย
 หน้าที ซึ่งครอบคลุมแนวคิดเรื่องเจตนาดี แม้ว่าจะแฝงอยู่ด้วยข้อจำกัดและอุปสรรคทางจิตใจ
 บางอย่างก็ตาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็ไม่อาจปกปิดมัน หรือทำให้มันยากต่อการรับรู้ หากแต่กลับยก
 ให้มันเปล่งประกายชัดยิ่งกว่าเดิม^{๒๘}

ในความเห็นของค่านั่นนั้นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีก็คือการทำตามหน้าที่ เช่น
 ตัวอย่างจากหน้าหนังสือพิมพ์ คนขับแท็กซี่คนหนึ่งรับผู้โดยสารชาวต่างชาติคนหนึ่งมาจาก
 สนามบินสุวรรณภูมิ เมื่อไปส่งถึงจุดหมายแล้วต่อมาคนขับแท็กซี่นั้นพบกระเป๋าใบหนึ่งวางทิ้งไว้ที่
 เบาะรถด้านหลัง เมื่อเปิดดูพบว่าเงินอยู่จำนวนมากหลายแสนบาท คนขับแท็กซี่นั้นพยายาม
 กลับไปที่จุดที่ส่งผู้โดยสารเพื่อตามหาผู้โดยสารชาตินั้นเพื่อคืนกระเป๋าพร้อมเงินหลายแสน
 นั้นให้แต่ไม่พบ เขาจึงติดต่อทางวิทยุสื่อสารที่เป็นศูนย์กลาง จนในที่สุดก็ได้พบผู้โดยสารนั้นและ
 ได้คืนกระเป๋ามีเงินบรรจุอยู่ให้ผู้โดยสารชาวต่างชาติคนนั้นไป เมื่อมีผู้สื่อข่าวไปสอบถามคนขับ
 แท็กซี่นั้นว่าเหตุใดจึงได้พยายามตามหาและคืนเงินให้กับผู้โดยสารนั้น คนขับแท็กซี่ตอบว่า เขาถือ
 เป็นหน้าที่ของเขาที่จะต้องซื่อสัตย์กับผู้โดยสารของเขา ดังนั้นเขาจึงได้พยายามติดตามหาและคืน
 กระเป๋าเงินนั้นไป การกระทำของคนขับแท็กซี่คนนี้จัดว่าเป็นการกระทำที่มีเจตนาดีและเป็นเจตนา
 ดีที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่อย่างแท้จริง การกระทำของเขาจึงเป็นการกระทำที่มีค่าทาง
 ศีลธรรม

ค่านักกล่าวว่า “การกระทำของมนุษย์นั้นมีแรงจูงใจอยู่เพียง ๒ ประการเท่านั้น คือ
 หน้าที่ (Duty) และผลประโยชน์ส่วนตัว (Self - Interest)”^{๒๙} ดังนั้นการกระทำต่าง ๆ จึงมี
 เพียงแรงจูงใจสองอย่างนี้เท่านั้น แรงจูงใจที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่ (a Sense of Duty)

^{๒๘} Ibid., p 13.

^{๒๙} มานพ นักการเรือน, มนุษย์กับการใช้เหตุผล จริยธรรมและสุนทรียศาสตร์, หน้า ๑๗๑.

เท่านั้นจึงจะเป็นการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรม ส่วนการกระทำที่เกิดจากแรงจูงใจที่มาจากผลประโยชน์ส่วนตนไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรม

๒.๔.๕ แรงกระตุ้นของหน้าที่ (The Motive of Duty)

แรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นที่ทำให้มนุษย์กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นมี ๒ ประการ ดังที่คานท์กล่าวไว้ว่า “ ภายใต้อิทธิพลของความเป็นมนุษย์ หรือโดยธรรมชาติของมนุษย์ จะมีแรงผลักดันทางอารมณ์หรือความปรารถนา แต่เจตนาจะแสดงให้เห็นในการกระทำเพื่อหน้าที่ ”^{๓๐}

๒.๔.๕.๑ การกระทำที่เกิดจากแรงโน้มถ่วงทางอารมณ์ความรู้สึก (Inclination)

อารมณ์หรือและความรู้สึกของมนุษย์นั้นจะมีสองด้าน คือด้านบวกและด้านลบ แรงกระตุ้นทางด้านบวก เช่น ความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเห็นอกเห็นใจ เป็นต้น ส่วนแรงกระตุ้นทางด้านลบ เช่น ความโลภ ความพยาบาทโกรธแค้น ความอิจฉาริษยา เป็นต้น อารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้จะเป็นแรงกระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกไป การกระทำหรือพฤติกรรมที่กระทำออกไปหรือแสดงออกไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์หรือความรู้สึกในด้านบวกหรือลบก็ตาม คานท์ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่มีค่าทางศีลธรรม แม้ว่าการกระทำบางอย่างที่กระทำไปจากแรงกระตุ้นด้านบวก เป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไปเห็นว่าเป็นการกระทำที่ดีน่ายกย่องสรรเสริญ แต่คานท์ก็เห็นว่าการกระทำที่เกิดจากอารมณ์หรือความรู้สึกนั้นจะเป็นสิ่งที่ไม่น่าไว้วางใจ และเป็นการกระทำที่มีผลประโยชน์แอบแฝงอยู่ด้วยเสมอ คานท์เขียนไว้ว่า “มีคนจำนวนมากที่เอื้ออารีและไม่เห็นแก่ตัวโดยกำเนิด เขามีความสุขที่ได้เผื่อแผ่ความสุขให้แก่ผู้อื่น แต่ข้าพเจ้าก็ขอกล่าวว่า ความเอื้ออารีนี้เมื่อนำขึ้นชมและตรงกับหน้าที่ แต่ก็ไม่มีค่าทางจริยธรรมอย่างแท้จริง”^{๓๑}

อีกครั้งหนึ่ง เราลองมาพิจารณาเรื่องราวของคณบดีที่เก็บกระเป๋าทิ้งไว้จำนวนมากของผู้โดยสารต่างชาตินั้นแล้วพยายามตามหาและคืนกระเป๋าร่วมเงินจำนวนมากหลายแสนนั้นให้กับเจ้าของ ในการยกตัวอย่างครั้งแรกนั้น เมื่อถูกถามว่าทำไมเขาจึงพยายามตามหาเจ้าของและคืนกระเป๋าส่งเงินให้กับเจ้าของ ในหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นกล่าวว่า คณบดีที่เก็บกระเป๋านั้นตอบว่าเขา

^{๓๐} ศุภกิจ เทศกำจร, การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องหน้าที่ของคานท์กับพุทธทาสภิกขุ, ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑).

^{๓๑} วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น, หน้า ๑๒๑.

ถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องซื้อสัตย์กับผู้โดยสาร จึงพยายามตามหาเจ้าของแล้วคืนกระเป๋াই้ ซึ่งการกระทำเช่นนั้นเราได้วินิจฉัยตามแนวคิดของค่าน้ำว่าเป็นการกระทำหน้าที่ทางศีลธรรม เพราะการกระทำนั้นเกิดจากเจตนาดีอันเกิดจากความสำนึกในหน้าที่ การกระทำของคนขับแท็กซี่นั้นจึงเป็นการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรมอย่างสมบูรณ์แท้จริง

แต่เมื่อได้อ่านข่าวในหนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่ง ได้ลงคำสัมภาษณ์ของคนขับแท็กซี่ไว้ว่า ที่เขาพยายามตามหาเจ้าของจนพบแล้วคืนกระเป๋াই้เจ้าของนั้นเป็นเพราะเขารู้สึกเกิดความสงสารเจ้าของเงินว่าต้องเดือดร้อน เพราะเป็นชาวต่างชาติแล้วมาเที่ยวประเทศไทย แต่เกิดทำเงินหาย เขาจะลำบากแค่ไหนที่อยู่ห่างไกลบ้านและไม่มีเงินใช้จ่าย ถ้าเป็นตนเองบ้างก็คงรู้สึกเป็นทุกข์มาก นักข่าวก็พากันยกย่องสรรเสริญคนขับแท็กซี่นั้นว่าเป็นตัวอย่างของคนไทยที่มีจิตใจดี ซื้อสัตย์สุจริต ไม่เห็นแก่ทรัพย์สินเงินทองว่ามีคุณค่ามากกว่าคุณธรรมความซื่อสัตย์ ชาวต่างชาติเมื่อเห็นน้ำใจและความดีของคนไทยแล้วก็จะพากันกล่าวขานและบอกเล่าต่อกันไปในหมู่พวกตน นั่นย่อมจะเป็นผลดีของประเทศในด้านเศรษฐกิจ เพราะจะทำให้มีชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น

เมื่อเรามาพิจารณาในกรณีคำสัมภาษณ์ของแท็กซี่ในหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ และคำสรรเสริญยกย่องของนักข่าวแล้ว ตามหลักการของค่าน้ำ การกระทำของคนขับแท็กซี่ไม่ได้เกิดจากเจตนาดีที่เกิดมาจากความสำนึกในหน้าที่ แต่การกระทำของเขาเกิดจากแรงกระตุ้นทางอารมณ์และความรู้สึก แม้จะเป็นอารมณ์หรือความรู้สึกในฝ่ายบวก แต่การกระทำนี้ก็ไม่มีความทางศีลธรรมแต่อย่างใด ส่วนคำยกย่องของนักข่าวก็เป็นการยกย่องที่เกิดจากแรงกระตุ้นของผลประโยชน์ แม้จะเป็นผลประโยชน์ของประเทศ ไม่ใช่ประโยชน์ส่วนตัวก็ตาม ดังนั้นจึงไม่มีความทางศีลธรรมเช่นกัน

ในกรณีนี้เราจะพิจารณาให้ถึถ้วนขึ้นเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดในเรื่องแรงกระตุ้นของการกระทำหน้าที่ให้ชัดเจนขึ้นดังนี้ ถ้าเหตุการณ์ในเรื่องนี้มีความจริงที่ครบถ้วนมีอยู่ว่า การที่คนขับแท็กซี่ได้พยายามตามหาเจ้าของกระเป๋าบรรจุเงินจนพบแล้วคืนให้เจ้าของไปนั้นเกิดจากเหตุผลที่ว่า คนขับแท็กซี่นั้นถือว่ามันเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องซื้อสัตย์ต่อผู้โดยสารของตน เมื่อตนเก็บทรัพย์สินของผู้โดยสารได้ก็ต้องพยายามคืนทรัพย์สินนั้นให้กับเจ้าของซึ่งเป็นผู้โดยสารของ

คนไป และในขณะเดียวกันนั้นตนเองก็รู้สึกมีความสงสารผู้โดยสารซึ่งเป็นชาวต่างชาติที่จะต้องประสบกับความลำบากและความทุกข์ที่ทำเงินหาย จึงพยายามตามหาเจ้าของและคืนทรัพย์สินให้

จึงมีปัญหายุ่งยากว่าการกระทำของคนขับแท็กซี่นี้จะมีค่าทางศีลธรรมอยู่หรือไม่ เพราะเหตุว่าการกระทำของเขามีทั้งความสำนึกในหน้าที่ แต่ในขณะเดียวกันก็มีแรงกระตุ้นที่เกิดจากอารมณ์ความรู้สึกอยู่ด้วย

มีข้อความที่คานท์เขียนถึงแนวความคิดที่อาจใช้อธิบายถึงกรณีนี้ได้ดังนี้

ไม่ต้องสงสัยว่าด้วยวิธีนี้เองที่เราควรจะเข้าใจข้อความจากพระบัญญัติของพระเจ้า ซึ่งสั่งให้เรารักเพื่อนบ้าน หรือแม้กระทั่งศัตรู เพราะในฐานะความรู้สึกทางจิตใจ ความรักไม่ใช่สิ่งที่จะบังคับเอาจากกันได้ แต่การมีเมตตากรุณาในฐานะหน้าที่เท่านั้นที่อาจบังคับได้ แม้เมื่อเราไม่ได้ถูกบังคับโดยความต้องการทางจิตใจใด ๆ หรือแม้เมื่อเราถูกขัดขวางด้วยความรังเกียจที่เราารู้สึกอย่างช่วยไม่ได้ก็ตาม นี่คือการรักในเชิงปฏิบัติ ไม่ใช่ความรักที่มาจากอารมณ์ เป็นความรักที่ตั้งอยู่ในเจตจำนง ไม่ใช่ตั้งอยู่ในแนวโน้มหรือความรู้สึกทางจิตใจ ตั้งอยู่ในหลักการของการกระทำ ไม่ใช่ในความรู้สึกสงสารอันอ่อนโยน และมีแต่ความรักเช่นนี้เท่านั้น ที่สามารถบังคับได้^{๓๒}

และในเรื่องนี้ เนืองน้อย บุนยเนตรได้อธิบายไว้ว่า

ถ้าคน ๆ คนหนึ่งมีความปรารถนาที่จะช่วยเพื่อนมนุษย์ เพราะรู้อย่างนี้คือหน้าที่ แต่ในเวลาเดียวกันก็ปรารถนาที่จะช่วยเพราะมีนิสัยทนเห็นผู้อื่นตกทุกข์ได้ยากไม่ได้ การกระทำของเขาจะยังคงมีค่าความดีทางศีลธรรมอยู่หรือไม่ หรือค่าความดีทางศีลธรรมของการกระทำจะลดลง คำตอบน่าจะเป็นว่า เราจะต้องเข้าใจว่าเวลาที่คานท์พูดถึงคุณค่าทางศีลธรรมว่าได้มาจากการกระทำตามกฎหมายศีลธรรม หรือเพราะเป็นหน้าที่นั้น คานท์พยายามแบ่งแยกให้เห็นถึงแรงจูงใจ ๒ ประเภทเมื่อพิจารณาแยกกัน เพื่อให้เห็นว่าประเภทใดคือแรงจูงใจที่มีค่าทางศีลธรรม ดังนั้นถึงแม้ว่าในความเป็นจริงจะมีแรงจูงใจทั้ง ๒ ประเภทเกิดขึ้นพร้อมกัน แต่ถ้า

^{๓๒} Immanuel Kant ,Groundwork for the Metaphysics of Morals , trans by Allen W.Wood .p.15.

แรงจูงใจทางหน้าที่เพียงพอหรือเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำแล้ว การกระทำนั้นก็มีค่าทางศีลธรรม และคำดังกล่าวก็มิได้ลดลงเพียงเพราะมีแรงจูงใจอีกประเภทหนึ่งปรากฏอยู่^{๓๓}

ในกรณีของคนขับแท็กซี่ที่เก็บกระเป๋าสตางค์เงินของผู้โดยสารได้ แล้วพยายามตามหาเจ้าของจนพบ แล้วคืนกระเป๋านั้นให้ ถ้าแรงจูงใจในการกระทำของคนขับแท็กซี่คือความสำนึกในหน้าที่ที่จะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อผู้โดยสาร และในขณะเดียวกันเขาก็ทำไปเพราะแรงกระตุ้นจากความรู้สึกสงสารผู้โดยสารด้วย เมื่อพิจารณาและวินิจฉัยตามหลักการของค่าน้ำหนักที่ได้แสดงไว้แล้ว ถ้าแรงจูงใจของคนขับแท็กซี่ที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่มีอยู่อย่างเต็มที่แท้จริงแล้ว การกระทำของเขาก็มีค่าทางศีลธรรมอย่างสมบูรณ์ แม้ว่าในส่วนหนึ่งของจิตใจ เขาจะมีความรู้สึกสงสารอยู่ด้วย แต่ความสงสารนี้เป็นความสงสารในฐานะที่เป็นหน้าที่ ตามที่ค่าน้ำหนักแสดงไว้ ความสงสารในฐานะของหน้าที่เป็นความสงสารในเชิงปฏิบัติ ไม่ใช่ความสงสารที่เกิดจากอารมณ์ เป็นความสงสารที่ตั้งอยู่ในเจตจำนง ไม่ใช่ตั้งอยู่ในแนวโน้มหรือความรู้สึกทางจิตใจ ตั้งอยู่ในหลักการของการกระทำ ไม่ใช่ในความรู้สึกสงสารอันอ่อนโยน และมีแต่ความสงสารเช่นนี้เท่านั้น ที่สามารถบังคับได้ ดังนั้นมันจึงมีค่าทางศีลธรรม

๒.๔.๕.๒ การกระทำที่เกิดจากแรงโน้มของหน้าที่ (The Motive of Duty)

การกระทำที่จะมีค่าทางศีลธรรมตามความเห็นของค่าน้ำหนักนั้นก็คือการกระทำที่มีแรงจูงใจจากความสำนึกในหน้าที่ (Sense of Duty) และการกระทำตามค่าน้ำหนักนั้นจะต้องเป็นการทำหน้าที่เพื่อหน้าที่เท่านั้น (Duty for Duty's Sake) ไม่ใช่ทำเพื่อจุดประสงค์อื่นใด หรือเพื่อผลประโยชน์แอบแฝงใดทั้งสิ้น และไม่ว่าผลประโยชน์นั้นจะเป็นผลประโยชน์ของใคร หรือผลที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นผลดีหรือผลร้ายก็ตาม ค่าน้ำหนักเขียนไว้ว่า “การกระทำของมนุษย์ที่เป็นการกระทำดีทางศีลธรรม มิใช่เพราะว่ามันเป็นการกระทำจากแรงโน้มทางอารมณ์ หรือมิใช่เพราะว่ามันเป็นการกระทำจากผลประโยชน์ของตนเอง แต่เป็นเพราะว่ามันเป็นการกระทำจากการสำนึกในหน้าที่”^{๓๔}

^{๓๓} เนืองน้อย บุญเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก ค่าน้ำหนัก มิลล์ ฮอบส์ รัสเซลล์ ชาร์ท, หน้า ๔๑.

^{๓๔} H.J. Paton, *The Moral Law : Kant 'S Groundwork of the Metaphysic of Morals*, p 19.

มีการกระทำบางอย่างที่มองดูผิด ๆ แล้วเราอาจจะคิดว่าเป็นการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่ แต่เมื่อพิจารณาโดยถ่องแท้แล้วจะเห็นว่าแรงจูงใจหรือที่ค่านที่เรียกว่าแรงโน้มในการกระทำนั้นกลับเป็นแรงโน้มที่เกิดจากผลประโยชน์ส่วนตน แต่เป็นเรื่องที่ค่อนข้างละเอียดและลึกซึ้ง ซึ่งค่านที่เรียกว่าเป็นความรอบคอบ ค่านที่ได้ยกตัวอย่างพ่อค้าผู้มีความรอบคอบจะไม่ขายสินค้าเกินกว่าราคาปกติแก่ผู้ซื้อที่ไม่มีประสบการณ์เช่นเด็ก ๆ ในสถานที่มีการทำการค้ากันอย่างหนาแน่น การกระทำของพ่อค้าผู้นี้ไม่ได้เกิดจากความสำนึกในหน้าที่อย่างแท้จริง แม้ว่าการกระทำของเขาย่อมมีความสอดคล้องกับการทำตามหน้าที่ เพราะโดยแท้จริงก็คือเขามีความรอบคอบมากพอที่จะคาดการณ์ได้ว่าถ้าเขาขายสินค้าราคาเกินกว่าปกติให้กับผู้ซื้อที่อ่อนประสบการณ์ การทำการค้าของเขาจะไม่ได้ผลประโยชน์ในระยะยาว การกระทำของเขาจึงเป็นเพียงการกระทำของพ่อค้าผู้รอบคอบเพราะเล็งเห็นผลประโยชน์ที่ดีกว่าเท่านั้น ค่านที่เขียนไว้ว่า

การแยกแยะจะยากกว่ามาก เมื่อการกระทำสอดคล้องกับหน้าที่ และตัวบุคคลมีแนวโน้มโดยตรงอยู่ในตัวที่จะผลักดันให้ทำมันควบคู่กันไปพร้อมกัน ตัวอย่างเช่น เป็นหน้าที่ของผู้ค้าขายที่จะไม่คิดราคาเกินจริงกับผู้ซื้อที่ไร้ประสบการณ์ และในที่ที่มีการซื้อขายกันอย่างกว้างขวาง ผู้ขายที่สุจริตรอบคอบจะไม่คิดราคาเกินกว่าปกติ แต่จะตั้งราคาที่กำหนดแน่นอนสำหรับทุก ๆ คน เพื่อที่เด็กก็จะซื้อจากเขาได้เหมือนกับคนอื่น ๆ ซึ่งลูกค้าย่อมได้รับการบริการอย่างซื่อสัตย์ แต่นั่นไม่พอที่จะทำให้เราเชื่อว่าผู้ค้าขายกระทำสิ่งนั้นจากหน้าที่และจากหลักการของความซื่อสัตย์ นั่นก็เพราะว่าผลประโยชน์ของตัวเองเรียกร้องให้เขาทำเช่นนั้น และก็ไม่ใช่สิ่งที่จะถามในกรณีนี้ได้เลยว่า เขาอาจจะมีความซื่อสัตย์ที่เป็นแนวโน้มในตัวเขาเองที่จะเอื้อเพื่อต่อผู้ซื้อเพราะด้วยความรัก เขาจึงไม่ควรให้ใครได้ประโยชน์เหนือใคร ด้วยเหตุนี้การกระทำที่ว่าจึงไม่ได้ออกมาจากหน้าที่หรือจากแนวโน้มโดยตรงในตัว แต่เพียงแค่เห็นผลประโยชน์ของตนเองเป็นเป้าหมาย^{๓๕}

สรุปเรื่องแรงกระตุ้นในการทำหน้าที่ได้ดังนี้

เรามีภาระทางศีลธรรมที่จะต้องทำเพื่อคุณค่าภายใน (intrinsic worth) เช่น การรักษา

^{๓๕} Immanuel Kant , **Groundwork for the Metaphysics of Morals** , trans by Allen W.Wood , p. 13.

คำมั่นสัญญา คำนึงเห็นว่าการกระทำที่ดี คือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี (good will) ซึ่งประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้

เป็นการกระทำที่เป็นอิสระจากความรู้สึกทั้งด้านลบและด้านบวก ความดีไม่ควรขึ้นอยู่กับความรู้สึกหรือเงื่อนไขใด ๆ เป็นการกระทำตามหลักการ ตามหน้าที่ ตามเหตุผล โดยไม่คำนึงถึงหรือคาดหวังต่อผลที่จะเกิดขึ้นไม่ว่าผลนั้นจะเป็นประโยชน์หรือเป็นโทษ

ความสุขมิใช่สิ่งดีที่สุดของชีวิต คนดีไม่จำเป็นต้องสุขสบายหรือทำให้คนอื่นสุขสบายเสมอไป ความดีกับความสุขเป็นคนละสิ่งกัน ความดีมีค่าในตัวเองไม่จำเป็นต้องใช้ความสุขมาตัดสิน ทำดียอมดีในตัวเอง ทำชั่วยอมชั่วทันที ไม่จำเป็นว่าทำดียอมต้องได้ดี ทำชั่วยอมต้องได้ชั่ว เพราะการ “ได้” แสดงถึง “ผล” ของการกระทำนั้น ๆ

๒.๔.๖ หน้าที่กับกฎศีลธรรม

จากที่ได้ศึกษาเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรมทั้งหมดมาจนถึงตอนนี้ เราพอจะสรุปหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านึงได้ดังนี้

การกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี (Good Will) การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีคือการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่ (Sense of Duty) การกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่คือการกระทำที่เกิดจากเหตุผลปฏิบัติ (Practical Reason) การกระทำที่เกิดจากเหตุผลปฏิบัติคือการกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม (Moral Law) จากนั้นจะได้ทำการศึกษาในเรื่องของกฎศีลธรรมและความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่และกฎศีลธรรมต่อไป

ค่านึงเห็นว่าการกระทำนั้นจะต้องเป็นกฎสากลที่สมบูรณ์ในตัวเอง ปราศจากเงื่อนไข ไม่เกี่ยวข้องกับผลที่เกิดจากการกระทำ ไม่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจที่เกิดจากความคาดหวังผลใด ๆ ทั้งสิ้น ศีลธรรมอันเป็นความดีที่ยิ่งใหญ่ไพศาลและเป็นความดีที่สมบูรณ์ไร้เงื่อนไข จะไม่สามารถหาพบได้ในสิ่งอื่นใดนอกจากในความคิดเรื่องกฎ ซึ่งมีแต่สัตว์ที่มีเหตุผลเท่านั้นที่จะมีสมรรถภาพเข้าถึงได้ และความดีนั้นจะปรากฏได้ก็แต่ในกระทำอย่างสอดคล้องกับกฎเท่านั้น ค่านึงกล่าวไว้ว่า

ความดีที่ไพศาลอันเรียกว่าศีลธรรมจึงไม่ได้อยู่ในสิ่งอื่นใดนอกจากในความคิดเรื่องกฎ ซึ่งแน่นอนว่าเป็นไปได้ก็แต่เพียงกับสัตว์ที่มีเหตุผลเท่านั้น ตรานิดที่ความคิดนี้ และไม่ใช่ว่าผลที่คาดหวังเป็นสิ่งที่กำหนดเจตนา นี่ก็คือความดีที่ปรากฏอยู่แล้วในบุคคลผู้ซึ่งกระทำอย่างสอดคล้องต่อกฎ ซึ่งเราไม่ต้องรอให้ความดีมาปรากฏเสียก่อนในผลลัพธ์ ...

แต่กฎอย่างที่ว่าต้องเป็นกฎแบบไหนกันแน่ ซึ่งความคิดถึงมันต้องกำหนดเจตนา แม้จะโดยไม่สนใจต่อผลที่คิดว่าจะตามมา เพื่อที่จะกล่าวได้ว่าเจตนาดีอย่างสมบูรณ์ปราศจากเงื่อนไข เนื่องจากผมได้ตัดแรงกระตุ้นทุกอย่างออกจากเจตนา ซึ่งอาจเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นจากการเชื่อฟังต่อกฎ จึงไม่มีอะไรเหลืออยู่นอกจากการสอดคล้องอย่างเป็นสากลของการกระทำกับกฎทั่วไป ซึ่งมีแต่มันเท่านั้นที่จะสามารถรับใช้ต่อเจตจำนงในฐานะหลักการได้ กล่าวคือ ผมจะต้องไม่กระทำอย่างที่ผิดไปจากที่ผมจะสามารถตั้งเจตนาให้หลักคติพจน์ประจำใจของผมกลายเป็นกฎสากลได้ นี่คือการสอดคล้องกับกฎที่เป็นทั่วไปอย่างที่ไม่มีการยึดถือกฎเฉพาะใด ๆ ที่ใช้ได้กับการกระทำ ซึ่งรับใช้ต่อเจตจำนงในฐานะหลักการของมัน และต้องเป็นเช่นนั้น มิเช่นนั้นแล้วแนวคิดเรื่องหน้าที่ก็จะเป็นเพียงแค่ความเพ้อฝันอันไร้แก่นสาร สิ่งนี้สอดคล้องอย่างสมบูรณ์กับเหตุผลตามธรรมดาสามัญของมนุษย์ในการวินิจฉัยเรื่องของการประพฤติปฏิบัติ ...^{๓๖}

เนื่องจากค่าน้ำที่เห็นว่าเรื่องของศีลธรรมและความดีความชั่วนั้นเป็นความจริงแบบปรนัย คือมันเป็นสิ่งที่จริงโดยตัวมันเอง ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขที่แวดล้อม ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา สถานที่ เป็นความจริงที่คงที่ตายตัว กฎศีลธรรมก็ย่อมจะมีลักษณะเดียวกันด้วย คือเป็นความจริงแบบปรนัย แต่มนุษย์หรือที่ค่าน้ำเรียกว่าสัตว์ที่มีเหตุผลนั้นเป็นสิ่งที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทต่างๆ ที่แวดล้อม มีลักษณะเป็นอัตนัย ดังนั้นเพื่อเชื่อมการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ที่มีลักษณะอัตนัยให้สอดคล้องกับกฎศีลธรรมที่มีลักษณะเป็นปรนัย และโดยเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล ค่าน้ำจึงเห็นว่าเหตุผลปฏิบัตินี้เองที่จะเป็นเครื่องมือให้มนุษย์สามารถสร้างกฎศีลธรรมของตนขึ้นมาโดยให้มีความสอดคล้องกับกฎศีลธรรมที่เป็นสากล ค่าน้ำกล่าวไว้ว่า

ทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติดำเนินไปตามกฎ มีแต่สัตว์ที่มีเหตุผลเท่านั้นที่มีความสามารถที่จะปฏิบัติอย่างสอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องกฎ ซึ่งก็คือสอดคล้องไปกับหลักการ และนั่นก็คือการมีเจตจำนง เนื่องจากการคิดนิรนัยจากหลักการไปสู่การกระทำต้องอาศัย

^{๓๖} Ibid., pp. 17 – 18.

เหตุผล เจตจำนงจึงไม่ใช่อะไรมากไปกว่าเหตุผลเชิงปฏิบัติ ถ้าหากเหตุผลมีอำนาจกำหนดเจตนาอย่างไม่มีทางผิดพลาด การกระทำของสิ่งมีชีวิตเช่นนั้น ซึ่งถูกรับรู้ว่าเป็นการกระทำที่จำเป็นอย่างเป็นปรนัย ก็จะจำเป็นในเชิงอัตนัยด้วยเช่นกัน ซึ่งนั่นก็คือเจตนาจะเป็นสมรรถภาพของจิตใจที่จะเลือกเพียงแต่สิ่งซึ่งเหตุผลรับรู้ว่าเป็นอิสระจากความต้องการของจิตใจว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งก็คือการรับรู้ว่าเป็นความดี แต่ถ้าหากตัวเหตุผลเองไม่มีอำนาจเพียงพอที่จะกำหนดบังคับกับเจตนา ถ้าเจตนาตกอยู่ใต้อำนาจของเงื่อนไขอัตนัย (แรงผลักดันทางจิตใจบางอย่าง) ซึ่งไม่ได้สอดคล้องเสมอไป กับเงื่อนไขปรนัย กล่าวก็คือ ถ้าหากเจตจำนงในตัวเองไม่เป็นไปตามเหตุผลอย่างสมบูรณ์ (ซึ่งนี่เป็นความจริงสำหรับมนุษย์) เมื่อนั้นแล้วการกระทำที่ถูกตระหนักรู้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างปรนัย ก็จะเป็นสิ่งบังเอิญในเชิงอัตนัย และการกำหนดบังคับกับเจตจำนงเช่นนั้นด้วยกฎปรนัยก็จะมีฐานะเป็นพันธะผูกมัด นี่คือการกล่าวว่า ความสัมพันธ์ของกฎปรนัยต่อเจตจำนงที่ไม่ได้ดังงามอย่างสมบูรณ์ ถูกรับรู้ว่าเป็นการกำหนดบังคับกับเจตจำนงของสัตว์ที่มีเหตุผลก็จริงอยู่ แต่ก็ยังเป็นพื้นฐานซึ่งเจตจำนงมีธรรมชาติในตัวเองที่ไม่จำเป็นต้องเชื่อฟัง^{๓๓}

กฎทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นกฎธรรมชาติ กฎทางวิทยาศาสตร์หรือกฎทางฟิสิกส์ กฎทางคณิตศาสตร์ กฎเกณฑ์ทางสังคม หรือกฎทางศีลธรรม ทุก ๆ กฎจะมีลักษณะที่เป็นคำสั่งทั้งสิ้น ลักษณะของคำสั่งจะเป็นคำสั่งให้เราทำอะไร หรือห้ามไม่ให้ทำอะไร เช่นกฎทางคณิตศาสตร์บอกว่า $2 + 2 = 4$ หรือ $5 - 1 = 4$ ดังนั้นถ้าท่านต้องการผลลัพธ์เป็น 4 ท่านก็ต้องเอา 2 มาบวกกับ 2 หรือเอา 5 มาลบออก 1 แล้วแต่กรณีหรือเงื่อนไข หรือกฎทางฟิสิกส์ที่บอกเราน้ำย่อมไหลจากที่สูงลงไปสู่ที่ต่ำตามกฎแรงโน้มถ่วง ถ้าท่านต้องการให้น้ำไหลจากที่ต่ำขึ้นไปที่สูง ท่านก็ต้องหาพลังงานหรือแรงที่มีกำลังมากกว่าค่าของแรงโน้มถ่วงของโลกมาดันหรือยกกระแสน้ำให้ไหลทวนแรงโน้มถ่วงของโลกขึ้นไป ส่วนกฎทางศีลธรรมนั้นก็จะมีลักษณะเป็นคำสั่งเช่นกัน เช่น จงพูดความจริง จงรักษาคำมั่นสัญญา จงอย่าทำลายชีวิต คำนท์เขียนว่า

^{๓๓} Ibid., p. 29.

ความคิดถึงหลักการปรนัยตราบเท่าที่มันเป็นพันธะผูกมัดต่อเจตจำนง เรียกว่าคำบัญชา (ของเหตุผล) และแบบแผนของถ้อยคำที่เป็นคำบัญชาเรียกว่าประโยคคำสั่ง (imperative) ประโยคคำสั่งแสดงออกด้วยคำพูดว่าควร (หรือคำว่าจง) และด้วยการนี้ ซึ่งถึงความสัมพันธ์ของกฎปรนัยของเหตุผลที่มีต่อเจตจำนง ซึ่งมีธรรมชาติในเชิงอัตนัยที่ไม่จำเป็นต้องถูกกำหนดอย่างตายตัวด้วยมัน (พันธะผูกพัน) ประโยคคำสั่งพูดว่าเป็นความดีที่จะกระทำ หรือละเว้นที่จะกระทำในบางสิ่งบางอย่าง แต่พูดสิ่งนั้นต่อเจตจำนง ซึ่งมีใช้ว่าจะทำในสิ่งที่คิดว่าดีเสมอไป อย่างไรก็ตามความดีงามเชิงปฏิบัติก็คือสิ่งที่กำหนดเจตจำนงโดยผ่านแนวความคิดของเหตุผล และดังนั้นจึงไม่ใช่สาเหตุที่เป็นอัตนัย แต่เป็นปรนัย ซึ่งก็คือ บนหลักการที่ใช้ได้กับทุกสัตว์ที่มีเหตุผล ความดีงามเชิงปฏิบัติแตกต่างจากสิ่งที่น่าพอใจ ซึ่งมีอิทธิพลต่อเจตจำนงเพียงผ่านความรู้สึก คือจากสาเหตุที่เป็นเพียงอัตนัยใช้ได้เพียงกับความรู้สึกของคนนั้นคนนี้ ไม่ใช่ในฐานะหลักการของเหตุผล ซึ่งใช้ได้กับทุกคน^{๓๔}

ค่านักกล่าวว่าคำสั่งมี ๒ ชนิดคือคำสั่งที่มีเงื่อนไขและคำสั่งเด็ดขาด เขากล่าวว่า

ประเด็นก็คือ ประโยคคำสั่งทั้งหมดเป็นคำบัญชาอย่างมีเงื่อนไข (hypothetical) หรือไม่ก็อย่างเด็ดขาดบริบูรณ์ (categorical) อย่างแรกเสนอความจำเป็นเชิงปฏิบัติของสิ่งที่อาจทำได้ ในฐานะวิธีไปสู่บางสิ่งที่คนมีเจตนาจะบรรลุถึง (หรืออย่างน้อยก็เป็นสิ่งที่คนอาจเจตนาถึงได้) ส่วนประโยคคำสั่งอย่างเด็ดขาดก็จะเป็นประโยคซึ่งเสนอการกระทำหนึ่งว่าจำเป็นด้วยตัวของมันเอง ปราศจากการอ้างอิงถึงเป้าหมายอื่น นั่นก็คือในฐานะความจำเป็นอย่างปรนัย^{๓๕}

๒.๔.๖.๑ คำสั่งที่มีเงื่อนไข (Hypothetical Imperative) หมายถึงคำสั่งที่ให้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยมีความมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาเนื่องจากการกระทำนั้น เช่น ถ้าอยากเรียนจบปริญญาโททางด้านปรัชญา ก็ต้องเขียนวิทยานิพนธ์ทางด้านปรัชญาให้สำเร็จ

^{๓๔} Ibid., p. 30.

^{๓๕} Ibid., p. 31.

หรือถ้าอยากได้ความก้าวหน้าทางด้านหน้าที่การงานของตน ก็ต้องพยายามทำหน้าที่อย่างขยันขันแข็งเอาใจใส่ให้ผู้บังคับบัญชาเห็น ซึ่งจะเห็นว่าคำสั่งชนิดนี้เป็นคำสั่งที่มีเงื่อนไข จึงไม่ใช่คำสั่งทางศีลธรรม การพยายามเขียนวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จ หรือการพยายามทำงานอย่างขยันขันแข็งนั้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความดีในตัวเอง ไม่ใช่ความดีในตัวเอง แต่มันเป็นเพียงวิถีทางหรือวิธีการที่จะให้บรรลุถึงเป้าหมายอย่างอื่นคือการรับปริญญาสำเร็จการศึกษาหรือการได้ความก้าวหน้าในการงาน แต่สำหรับค่าน้ำหนักแล้วคนที่มีความพากเพียรพยายามโดยหวังว่าความเพียรพยายามนั้นจะนำจุดมุ่งหมายที่ตนปรารถนาอื่นมาให้นั้น ไม่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นความดีที่แท้จริง คำสั่งแบบมีเงื่อนไขนี้จะเห็นได้ว่ามันจะอยู่ในรูปแบบว่า ถ้าต้องการอย่างนี้ ก็จงทำอย่างนี้ ถ้าไม่ต้องการอย่างนั้นก็จงอย่าทำอย่างนี้ ซึ่งจะเห็นว่ามันจะต้องมีลักษณะที่เป็นไปตามเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ ลักษณะคำสั่งแบบนี้จึงไม่ใช่คำสั่งทางศีลธรรม

๒.๔.๖.๒ คำสั่งเด็ดขาด (Categorical Imperative) หมายถึงคำสั่งที่ไม่มีเงื่อนไข เป็นคำสั่งที่จะต้องปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อแม้หรือเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นคำสั่งที่เมื่อปฏิบัติแล้วจะไม่คำนึงถึงผลที่เกิดขึ้น ไม่ว่าผลนั้นจะเป็นไปในทางใด ดีหรือร้าย มีประโยชน์หรือทำลายประโยชน์ และไม่ว่าผลนั้นจะเกิดกับใครก็ตาม คำสั่งเด็ดขาดนั้นจะอยู่ในรูปแบบว่า จงทำสิ่งนี้ เพราะว่าการทำสิ่งนี้เป็นความดี จงอย่าทำอย่างนั้น เพราะการงดเว้นจากการทำอย่างนั้นเป็นความดี เช่น จงรักษาสัญญา เพราะการรักษาสัญญานั้นเป็นความดี ความดีที่ว่านี้เป็นความดีที่มีอยู่ในการรักษาสัญญานั้นเอง ไม่ใช่เป็นความดีเพราะว่าการรักษาสัญญาจะทำให้เกิดผลอย่างอื่น เช่นทำให้คนอื่นเชื่อใจ หรือทำให้คนอื่นเห็นว่าเราเป็นคนซื่อสัตย์ ถึงแม้ว่าการรักษาสัญญาของเราจะก่อให้เกิดความเสียหายตามมาไม่ว่ากับตนเองหรือผู้อื่นก็ตาม การรักษาสัญญานั้นก็ยังคงเป็นความดีอยู่ในตัวของมันเอง โดยไม่ลดทอนคุณค่าของความดีนั้นจากผลเสียหายที่เกิดขึ้นเลยแม้แต่น้อย ตัวอย่างเช่น นายกรัฐมนตรีของประเทศหนึ่งในแถบเอเชียซึ่งมีประชากรจำนวนมากมีอาชีพเกษตรกรทำนาปลูกข้าวเลี้ยงชีพ นายกรัฐมนตรีได้ให้สัญญาเป็นนโยบายกับชาวนาว่า จะช่วยเหลือให้ชาวนามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยจะพยายามทำให้ผลผลิตข้าวมีราคาสูงขึ้นโดยตั้งโครงการรับจำนำข้าวจากชาวนาในราคาที่สูง ซึ่งในบางช่วงราคารับจำนำข้าวจะมีราคาสูงกว่าท้องตลาดปรากฏว่าแม้โครงการนี้จะทำให้เกิดความเสียหายต่อรัฐเป็นอันมาก รัฐต้องขาดทุนจากการรับจำนำข้าวในราคาที่สูงและขายไม่ออกเป็นจำนวนมากหลายแสนล้านบาท มีนักวิชาการและนักการเมือง

ฝ่ายตรงข้ามจำนวนมากพยายามหักท้วงและดักเตือนให้รัฐบาลเลิกล้มหรือยุติโครงการนี้เพื่อระงับความเสียหาย แต่รัฐบาลโดยการนำของนายกรัฐมนตรีก็ไม่ยินยอมยุติโครงการ อ้างว่าเป็นนโยบายที่ได้ให้สัญญาไว้กับชาวนา จึงไม่อาจจะเลิกล้มได้ ผลที่เกิดขึ้นต่อมาก็คือปรากฏว่าโครงการนี้ได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศเป็นอันมาก และนายกรัฐมนตรีและนักการเมืองหลายคนในคณะรัฐบาล ตลอดจนข้าราชการหลายคนถูกฟ้องร้องในคดีนี้ ซึ่งในขณะนี้คดีก็ยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาอยู่

จากกรณีนี้ การกระทำของนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาลจะถือว่าเป็นการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรมหรือไม่ ? ตามความเห็นของค่าน้ำ ถ้าเหตุการณ์เป็นไปตามที่ได้กล่าวมานั้นอย่างไม่บิดเบือน ไม่มีอะไรแอบแฝง การกระทำของนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาลต้องถือว่าเป็นการกระทำตามคำสั่งเด็ดขาด นั่นคือ จงรักษาสัญญา เมื่อนายกรัฐมนตรีได้เคยให้คำมั่นสัญญากับชาวนาว่าจะทำให้ราคาข้าวสูงขึ้นโดยการตั้งโครงการรับจำนำข้าว ดังนั้นนายกรัฐมนตรีก็ต้องรักษาคำสัญญานั้นไว้ จึงไม่อาจจะล้มเลิกหรือยุติโครงการนี้ได้ แม้ว่าจะเห็นความเสียหายที่เกิดขึ้นมากมายก็ตาม เพราะคำสั่งเด็ดขาดซึ่งเป็นคำสั่งที่มีค่าทางศีลธรรมนั้นจะต้องเป็นคำสั่งที่ไม่คำนึงถึงผลที่เกิดขึ้น ไม่ว่าผลที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไร และไม่ว่าผลนั้นจะเกิดกับใครก็ตาม ดังนั้นตามทัศนะของค่าน้ำแล้ว การดำเนินนโยบายโครงการรับจำนำข้าวของนายกรัฐมนตรีผู้นั้น ที่ไม่หวั่นไหวกับคำหักท้วงใด ๆ ไม่หวั่นไหวกับความเสียหายไม่ว่าเท่าไรหรือจะเกิดกับใคร จึงเป็นการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรม เพราะความดีของการรักษาสัญญานั้นอยู่ในตัวของการรักษาสัญญานั้นเอง ไม่ได้อยู่ที่สิ่งอื่นใด แม้ความคิดในกรณีนี้จะฟังดูแปลก ๆ อยู่บ้าง และดูจะเป็นเรื่องยากสำหรับบุคคลธรรมดาทั่วไปอย่างพวกเราทั้งหลายที่จะยอมรับหรือเห็นด้วยในกรณีอย่างนี้ เพราะมันเป็นเรื่องที่ขัดกับสามัญสำนึกของมนุษย์ธรรมดาอย่างพวกเราอย่างรุนแรง ที่เมื่อทั้ง ๆ ที่เห็นผลเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนเพียงนี้แล้ว เรายังยอมรับว่าการกระทำในลักษณะนี้ถือว่าเป็นความดี แต่ไม่ว่าเราจะคิดอย่างไรหรือจะยอมรับได้หรือไม่ก็ตาม มันก็ตรงตามหลักการในเรื่องคำสั่งเด็ดขาดของค่าน้ำที่ได้กล่าวไว้ว่า

ในประการสุดท้าย มีประโยคคำสั่งหนึ่งซึ่งบังคับการกระทำบางอย่างตรง ๆ โดยปราศจากการมีวัตถุประสงค์อื่นใดมาเป็นเงื่อนไขให้มันบรรลุถึง ประโยคคำสั่งนี้กล่าวอย่างเด็ดขาด ซึ่งสำหรับมันแล้ว สิ่งสำคัญไม่ใช่เนื้อหาของการกระทำ หรือผลลัพธ์ที่มัน

มุ่งหมาย แต่เป็นแบบแผนของการกระทำและตัวหลักการซึ่งมีตัวคำสั่งนั้นเองเป็นผลลัพธ์ และสิ่งที่ตั้งมาอย่างแท้จริงในการกระทำ ตั้งอยู่ในคุณภาพแห่งจิตใจ ไม่ว่าผลที่ตามมาจะเป็นเช่นไรก็ตาม ประโยคคำสั่งนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นประโยคคำสั่งแห่งศีลธรรม^{๔๐}

๒.๔.๖.๓ หน้าที่กับความเคารพต่อกฎ (Reverence for the Law)

ดังที่ได้ศึกษามาแล้วว่า หน้าที่ทางศีลธรรมของค่านั่นเกิดขึ้นจากหลักการแรกทางศีลธรรมที่ค่านั่นถือก็คือเจตนาดี (Good Will) โดยค่านั่นเห็นว่าแม้แต่เจตนาดีเท่านั้นที่เป็นความดีที่แท้จริงโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ เจตนาดีเป็นความดีที่ดีโดยตัวของมันเอง เพราะฉะนั้นการกระทำที่ถูกต้องจึงต้องเป็นการกระทำที่มาจากเจตนาดี ค่านั่นอธิบายต่อไปว่าการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีนั้นเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากความสำนึกในหน้าที่ (Sense of Duty) หมายความว่า การกระทำตามหน้าที่นั้นจะต้องเป็นการกระทำหน้าที่เพื่อหน้าที่เท่านั้น (Duty for Duty 's Sake) ไม่ใช่การกระทำหน้าที่โดยการคาดหวังผลอย่างอื่นที่เกิดจากการทำหน้าที่นั้น การกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่จะต้องเกิดจากเหตุผลบริสุทธิ์เชิงปฏิบัติ (Practical Reason) ซึ่งเป็นเหตุผลที่มีอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์มีลักษณะแห่งเหตุผลเป็นธรรมชาติในตนเองที่รู้ว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว ซึ่งค่านั่นกล่าวว่าแม้แต่ในคนที่มิมีนิสัยชั่วหรือโง่เขลาที่สุดก็ยังคงมีธรรมชาตินี้อยู่ในตัวเอง การกระทำที่เกิดจากเหตุผลบริสุทธิ์เชิงปฏิบัติคือการกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม (Moral Law) จึงสรุปได้ว่าการกระทำหน้าที่ของมนุษย์นั้นเกิดขึ้นจากความเคารพต่อกฎของศีลธรรมนั่นเอง ค่านั่นได้กล่าวถึงข้อเสนอหรือประพจน์สองข้อแรก นั่นคือประพจน์แรกหรือหลักการแรกคือเรื่องของการกระทำตามหน้าที่ ประพจน์ที่สองหรือหลักการที่สองคือค่าของจริยธรรมที่เกิดจากการทำหน้าที่ไม่ได้อยู่ที่จุดหมายที่ต้องการบรรลุ ในประพจน์ที่สามค่านั่นได้เสนอหลักการที่สามไว้ดังนี้

ข้อเสนอที่สามเป็นผลของข้อเสนอก่อนหน้าสองข้อ ซึ่งผมขอกładดังนี้ว่า หน้าที่คือความจำเป็นในการกระทำที่เกิดจากความเคารพต่อกฎ ผมอาจมีใจโน้มเอียงมุ่งหวังต่อสิ่ง ๆ หนึ่งในฐานะผลของการกระทำ แต่ผมไม่อาจมีความรู้สึกเคารพต่อมันได้ ซึ่งก็เป็นเพราะ

^{๔๐} Ibid., p. 33.

ด้วยเหตุผลว่า มันเป็นตัวผลของเจตนา ไม่ใช่ตัวพลังของเจตนา ในแบบเดียวกัน ผมไม่สามารถมีความเคารพต่อความรู้สึกทางจิตใจ ไม่ว่าของผมนเองหรือของผู้อื่น ถ้าเป็นของผมนเอง อย่างดีที่สุดผมก็อาจเห็นชอบต่อมัน ถ้าเป็นของคนอื่น บางทีผมอาจถึงขั้นรักมัน ก็มองดูว่ามันเอื้อต่อประโยชน์สุขของผมนเอง มีก็แต่สิ่งที่สัมพันธ์กับเจตนาของผมนในฐานะหลักการ ไม่ใช่ในฐานะผล ไม่ใช่อะไรที่รับใช้ต่อแนวโน้มทางจิตใจของผมน แต่มีอำนาจเหนือมัน หรืออย่างน้อยที่สุดในกรณีของการเลือก ก็สามารถกันมันออกจากการคิดคำนวณ พูดอีกแบบก็คือ มีแต่ตัวกฎเองเท่านั้น ซึ่งสามารถเป็นที่ตั้งของความเคารพ และฉะนั้นสามารถเป็นคำสั่ง การกระทำที่เกิดจากหน้าที่ต้องสลัดทิ้งอิทธิพลทั้งหมดของความโน้มเอียงของจิตใจรวมทั้งวัตถุที่เป็นเป้าหมายทุกอย่างของเจตนา จนกระทั่งไม่มีสิ่งใดเหลือที่สามารถกำหนดเจตนา จากกฎที่กำหนดอย่างเป็นปรนัย และความเคารพอย่างบริสุทธิ์ที่เป็นอัตนัย และผลที่ตามมาก็คือ ตัวหลักคติพจน์ประจำใจที่ว่า ฉันควรจะทำตามกฎนี้ แม้ว่ามันจะขัดขวางต่อความต้องการที่เป็นธรรมชาติแห่งจิตใจของฉันทุกอย่างก็ตาม^{๔๑}

ตามทัศนะของค่าน้ำแล้ว การกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่นั้นจะต้องมีที่มาจากความจำเป็นในการที่การกระทำนั้นจะต้องเกิดขึ้นจากความเคารพต่อกฎ ซึ่งเราอาจจะกล่าวให้เป็นลำดับเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนได้ดังนี้ เจตนาดีเป็นหลักการแรกทางศีลธรรม ดังนั้นการกระทำที่ถูกต้องหรือดีนั้นก็คือการกระทำที่มีเจตนาดีเป็นพื้นฐาน การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีจึงต้องเกิดจากความสำนึกในหน้าที่ และการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่นั้นจำเป็นต้องเป็นการกระทำด้วยความเคารพต่อกฎศีลธรรม แต่โดยเหตุที่ธรรมชาติของมนุษย์นั้นจะมีแรงโน้มในด้านการมองความรู้สึก และการกระทำของมนุษย์มักจะต้องมีความคาดหวังต่อผลของการกระทำแฝงอยู่ด้วยเสมอ ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นเรื่องธรรมชาติของแรงจูงใจที่ปรากฏอยู่ในตัวมนุษย์ แต่เนื่องจากการกระทำที่จะมีค่าทางศีลธรรมในทัศนะของค่าน้ำจะต้องเป็นการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่อย่างแท้จริงเท่านั้น ไม่ใช่การกระทำที่เกิดจากแรงจูงใจทางอารมณ์ความรู้สึก หรือไม่ใช่เกิดจากแรงจูงใจจากความคาดหวังต่อผลที่เกิดขึ้น ดังนั้นค่าทางศีลธรรมจึงต้องเกิดจากการกระทำที่เกิด

^{๔๑} Ibid., p.16.

จากเหตุผลหรือหลักการ ซึ่งเหตุผลหรือหลักการนี้มีลักษณะเป็นปรนัยหรือก่อนประสบการณ์
 ค่านั้จึงกล่าวว่าตนเองไม่สามารถจะเคารพต่อการกระทำที่เกิดจากแรงจูงใจทางอารมณ์ความรู้สึก
 หรือไม่อาจจะเคารพต่อการกระทำที่เกิดจากแรงจูงใจที่เกิดจากความมุ่งหวังผลได้ เพราะเหตุว่ามัน
 ไม่ใช่ตัวหลักการ แต่เป็นเพียงแค่ผลของหลักการ ซึ่งย่อมมีลักษณะเป็นอัตนัยและหลัง
 ประสบการณ์ ค่านั้จึงกล่าวว่า มิแต่ตัวกฎเองซึ่งเป็นหลักการและสัมพันธ์กับเจตนาดีด้วย
 ความสามารถของเหตุผลเท่านั้นจึงจะสามารถเป็นที่ตั้งของความเคารพได้ การที่จะสามารถกระทำ
 ตามหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์นั้นจึงจำเป็นที่จะต้องขัดอำนาจของแรงโน้มทั้งหมดในทางจิตใจ
 ตลอดจนต้องขัดวัตถุทั้งหลายที่เป็นเป้าหมายที่จะให้เจตนาอันบรรลุถึงได้จนไม่มีสิ่งใดเหลือเป็น
 อิทธิพลในการกำหนดเจตนาได้อีก ดังนั้นเอง จากกฎที่ได้ถูกกำหนดไว้ว่าเป็นปรนัย และความ
 เคารพอย่างบริสุทธิ์ที่แรงโน้มทางจิตใจทั้งหมดถูกขจัดออกไปแล้วซึ่งเป็นอัตนัย ก็จะได้ผลเป็น
 หลักคตินั้นประจำใจว่า ฉันควรจะทำตามกฎนี้ แม้ว่ามันจะขัดขวางต่อความต้องการที่เป็น
 ธรรมชาติแห่งจิตใจของฉันทุกอย่างก็ตาม

เนื่องน้อย บุญเนตร ได้อธิบายถึงเรื่อง “ หลักการ ” (Maxim) ที่ค่านั้กล่าวถึงไว้ว่า

ค่านั้ใช้ “ หลักการ ” (Maxim) ในที่นี้ให้หมายถึงกฎการปฏิบัติ หรือกฎการกระทำ
 ใด ๆ ก็ ได้ที่มีลักษณะเป็นอัตนัย ในแง่ที่ว่าหลักการที่บุคคลผู้หนึ่งอาจยึดถือหรือ
 ยึดใช้เป็นหลักนำทางการกระทำของตน ในแง่นี้ “ หลักการ ” อาจเป็นหลักการที่มาจาก
 เหตุผลบริสุทธิ์ หรือหลักความรอบคอบก็ได้ และเจตนาในการทำตามหลักการอาจเป็น
 เจตนาที่มีสาเหตุมาจากเหตุผลบริสุทธิ์ หรือมีสาเหตุมาจากเหตุวิสัยแบบจักรกลก็ได้
 แน่แน่นอนสำหรับค่านั้แล้ว หลักการที่ก่อให้เกิดเจตนาที่มีค่าในตัวเองอย่างไม่มีเงื่อนไข
 จะต้องเป็นหลักการแบบ “ a priori ” กล่าวคือเป็นหลักการที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์
 ซึ่งก็หมายความว่าต้องเป็นหลักการที่เป็นรูปแบบ (formal) กล่าวคือ ในขณะที่หลัก
 ความรอบคอบจะต้องมีข้อมูลเฉพาะ เช่น “ ถ้าฉันต้องการประโยชน์ระยะยาวฉันจะต้อง
 ซื้อสัตย์ต่อลูกค้า ” เป็นต้น หลักการดังกล่าวเป็นหลักการที่มี “ เนื้อหาวัตถุ ” ในแง่ที่ว่าบ่ง
 บอกให้เห็นถึงการกระทำเฉพาะที่มีเจตนาหรือแรงจูงใจเฉพาะพร้อมผลที่ต้องการบรรลุ
 ในทางตรงข้ามเนื่องจากหลักการที่ได้จากเหตุผลบริสุทธิ์เป็นหลักการที่ไม่มีเนื้อหา
 ประสบการณ์หรือข้อมูลจากประสบการณ์เกี่ยวกับโลกและลักษณะของมนุษย์แต่ละคน

หลักการดังกล่าวจะต้องเป็น “รูปแบบ” ในแง่ที่ว่ามิได้มีเนื้อหาเฉพาะ และในขณะเดียวกันก็ต้องตรงกับหลักของตรรกะ เช่น จะต้องขัดแย้งตัวเอง เพราะค่าน้ำที่เชื่อว่าศาสตร์ที่เป็น “a priori” บริสุทธิ์คือตรรกะ

ในขณะที่หลักการ (maxim) เป็นหลักอัตนัย แต่กฎ (law) ซึ่งมีลักษณะเป็นปรนัยจะเป็นกฎที่สัตย์ที่มีเหตุผลทุกผู้จะต้องใช้เป็นแนวทางในการกระทำถ้าเหตุผลมีพลังเหนือการกระทำของเขาอย่างเต็มที่ และเมื่อไรก็ตามที่เราทำตามกฎที่มีลักษณะเป็นปรนัย กฎนี้จะกลายเป็นหลักการหรือคติทางอัตนัยของเรา กล่าวอีกนัยหนึ่งคือตามความคิดของค่าน้ำความเป็นปรนัยของกฎอยู่ที่ความสามารถทางเหตุผลบริสุทธิ์ของมนุษย์ที่มีเหมือนกัน เป็นสากล และเหตุผลบริสุทธิ์ของสัตย์ที่มีเหตุผลทุกผู้จะให้กฎศีลธรรมที่เป็นรูปแบบเหมือนกัน ในแง่ “ปรนัย” จึงไม่จำเป็นต้องหมายความว่ากฎดังกล่าวจะต้องมีอยู่ภายนอกมนุษย์ แต่ “ปรนัย” หมายถึงธรรมชาติของการมีเหตุผลบริสุทธิ์ที่สัตย์ที่มีเหตุผลทุกผู้เหมือนกันเป็นสากล และเมื่อเหตุผลบริสุทธิ์หรือกฎทางศีลธรรมทำให้เกิดเจตนาที่จะกระทำตามกฎนั้น กฎก็จะกลายเป็นหลักการทางอัตนัย หรือเป็นแรงจูงใจทางอัตนัยไป กระนั้นกฎ “ปรนัย” ก็ยังคงความเป็น “ปรนัย” ไม่ว่าเราจะทำตามมันหรือไม่ก็ตาม หลักการที่เป็นอัตนัยที่ตรงกับกฎปรนัยนี้จะเป็นการกระทำที่ไม่ว่าหน้าที่นั้นจะเป็นอะไรก็ตามแต่ หลักการดังกล่าวจะไม่มีเนื้อหาเฉพาะ เพราะไม่ใช่หลักการสนองตอบความปรารถนาเฉพาะตัว และเพราะมิใช่เป็นหลักการที่มุ่งบรรลุจุดหมายใดจุดหมายหนึ่ง ด้วยเหตุนี้หลักการแบบนี้จึงเป็นหลักการ “รูปแบบ” (formal maxim)^{๔๒}

ตามนัยที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่ากฎศีลธรรมนั้นเกิดขึ้นจากการกำหนดขึ้นของเราเองโดยอาศัยสมรรถภาพหรือความสามารถของเหตุผลบริสุทธิ์ และเหตุผลบริสุทธิ์นั้นก็ป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในมนุษย์หรือที่ค่าน้ำเรียกว่าสัตย์ที่มีเหตุผลทุกผู้อยู่แล้ว เราจึงอาจสรุปได้ว่า การทำตามกฎศีลธรรมนั้นโดยแท้จริงที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังก็คือการทำจากความเคารพในตนเอง เพราะเหตุผลว่ากฎศีลธรรมนั้นเกิดขึ้นจากเหตุผลบริสุทธิ์ที่อยู่ในตัวเรา การเคารพต่อกฎก็คือการเคารพต่อตนเองนั่นเอง และในทางตรงกันข้ามการละเมิดต่อกฎศีลธรรมก็ย่อมจะเป็นการกระทำที่ไม่เคารพตัวเอง เพราะการเหตุว่าการละเมิดกฎศีลธรรมก็คือการละเมิดต่อเหตุผลบริสุทธิ์ซึ่งมีอยู่ในสัตย์ที่มีเหตุผลทุก

^{๔๒} เนื่องน้อย บุญเขตร,จริยศาสตร์ตะวันตก ค่าน้ำ มิลล์ ฮอบส์ ริดส์ ชาร์ท, หน้า ๔๓-๔๔.

ผู้ การละเมิดต่อเหตุผลก็คือการละเมิดต่อความเป็นมนุษย์นั่นเอง เพราะว่ามนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่มีเหตุผล การละเมิดต่อเหตุผลจึงเป็นการไม่เคารพตนเอง

ในอีกแง่หนึ่งมนุษย์ทุกคนเป็นสัตว์ที่มีเหตุผลเหมือน ๆ กันกับเรา มนุษย์ทุกคนจึงมีความสามารถทางเหตุผลบริสุทธิ์ที่จะรู้จักกฎของศีลธรรมเช่นเดียวกับเรา ดังนั้นกฎศีลธรรมจึงเป็นสิ่งที่มิอยู่ในมนุษย์หรือสัตว์ที่มีเหตุผลทุกคน มันจึงเป็นกฎสากล การกระทำหน้าที่ที่มาจากความเคารพในกฎศีลธรรมจึงเป็นการกระทำที่แสดงถึงความเคารพในตนเองและเพื่อนมนุษย์ทั้งหมด นั่นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ทั้งของตนและเพื่อนมนุษย์

ค่าน้ำได้กล่าวยกย่องมนุษย์ที่กระทำหน้าที่ด้วยความเคารพต่อกฎศีลธรรมโดยยอมตนอยู่ภายใต้กฎศีลธรรมไว้ดังนี้

เราขอมเห็นทันทีว่า ทำไมเราถึงยกย่องในเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ทั้งมวลแห่งตน แม้เราจะคิดถึงหน้าที่ว่าเป็นการยอมตนอยู่ใต้กฎก็ตาม เพราะที่จริงแล้ว ไม่มีความสูงส่งใด ๆ อยู่ในตัวเขา อันเกิดจากการที่เขายอมตนอยู่ใต้กฎศีลธรรม แต่มีความสูงส่งอยู่ในตัวเขาอย่างแน่นอน ถ้าหากเขาเป็นผู้บัญญัติกฎนั้นเอง และด้วยเหตุผลนี้เท่านั้น ที่เขายอมอยู่ใต้อำนาจของมัน เราได้แสดงเช่นกันว่า แรงจูงใจที่มอบค่าทางศีลธรรมให้แก่การกระทำ ไม่ใช่ความรักหรือความกลัว ความชอบ ไม่ชอบ แต่คือความเคารพต่อกฎแห่งเจตจำนงของเราเอง คราบเท่าที่เราคิดว่าเจตจำนงจะกระทำการภายใต้เงื่อนไขว่าคติพจน์ของมันคือศักยภาพของการเป็นกฎสากล ซึ่งเจตจำนงนี้เป็นไปได้สำหรับเราในทางความคิด คือที่ตั้งที่แท้จริงแห่งความเคารพ และศักดิ์ศรีของมนุษย์ก็เกิดจากความสามารถที่จะบัญญัติกฎสากลนี้เอง พร้อมกับเงื่อนไขว่าตัวมนุษย์นั้นเองก็ยอมตนอยู่ใต้อำนาจของการบัญญัติกฎนั้น^{๔๓}

ในงาน “รากฐานแห่งอภิปรัชญาของศีลธรรม” (Groundwork of the Metaphysics of Morals) ในส่วนที่สองที่ค่าน้ำให้ชื่อว่า “จากปัญญาทางศีลธรรมแบบสามัญ มาสู่อภิปรัชญาของศีลธรรม” ค่าน้ำได้พยายามสร้างกฎศีลธรรมขึ้น โดยการวางหลักการซึ่งมีรูปแบบใหญ่ ๆ อยู่ ๓ รูปแบบ ซึ่งเราจะได้ศึกษาในหัวข้อต่อไป

^{๔๓} Immanuel Kant , **Groundwork for the Mataphysics of Morals** , trans by Allen W.Wood , pp. 57 – 58.

๒.๔.๖.๔ สูตรแห่งคำสั่งเด็ดขาด (The Formula of the Categorical Imperative)

สูตรแห่งคำสั่งเด็ดขาดที่ค่าน้ำที่สร้างขึ้นมานั้นจะมีรูปแบบใหญ่ ๆ ๓ รูปแบบดังนี้

(๑) หลักของความเป็นสากล (The principle of Universality) ซึ่งมีหลักการว่า “จงทำตามหลักในสิ่งที่สอดคล้องกับหลักคติพจน์ประจำใจ ที่คุณสามารถเจตนาพร้อมกันนั้นให้กลายเป็นกฎสากล” (Act only according to that maxim by which you can at the same time will that it should become a universal law.)

ค่าน้ำที่สร้างสูตรของคำสั่งเด็ดขาดข้อนี้ขึ้นมา เพื่อใช้สำหรับใช้ทดสอบหลักการของเราว่า หลักการที่เราตั้งขึ้นมานั้นมีความสอดคล้องกับกฎสากลหรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือหลักการที่เราตั้งขึ้นมานั้นซึ่งมีลักษณะเป็นอัตนัย แต่หลักการที่เป็นอัตนัยของเรานั้นจะต้องสอดคล้องหรือไม่ขัดกับหลักการของกฎสากลที่มีลักษณะเป็นปรนัย จากสูตรที่ค่าน้ำเสนอไว้จะเห็นว่าข้อความตอนแรกเป็นหลักการที่เป็นอัตนัยของเรา ส่วนข้อความที่สองเป็นหลักการปรนัยที่มีไว้เพื่อทดสอบหลักการที่เป็นอัตนัยของเรานั้นจะสอดคล้องกับกฎสากลหลักการที่เป็นปรนัยหรือไม่ ตัวอย่างที่ค่าน้ำใช้แสดงในเรื่องนี้ก็คือเรื่องของการรักษาสัญญา ค่าน้ำเขียนไว้ดังนี้

คนผู้หนึ่งพบว่าตัวเองจำเป็นต้องยืมเงินจากผู้อื่น เขารู้ว่าเขาจะไม่สามารถคืนเงินได้ แต่ก็รู้ด้วยว่าไม่มีใครจะให้เขายืมเงิน นอกเสียจากว่าเขาจะยืนยันอย่างแข็งขันว่าจะคืนเงินให้ในเวลาที่กำหนด เขาต้องการที่จะให้สัญญาเช่นว่า แต่เขาก็ยังมีโนธรรมอยู่มากพอที่จะถามตนเองว่า “มันเป็นการละเมิดกฎและไม่สอดคล้องกับหน้าที่ใช่หรือไม่ ที่จะเอาตัวรอดด้วยวิธีเช่นนี้” แต่สมมติว่าเขาก็ยังตัดสินใจที่จะทำเช่นนั้น คติพจน์ของเขาย่อมจะเป็นว่า “เมื่อฉันคิดว่าฉันต้องการเงิน ฉันจะขอยืมและสัญญาว่าจะจ่ายคืน แม้รู้ตัวว่าจะไม่อาจคืนเงินยืมได้” ... และกล่าวคำถามว่า “เป็นอย่างไร ถ้าเกิดว่าคติพจน์ของฉันกลายเป็นกฎสากลขึ้นมา ?” แล้วฉันก็รู้ในทันทีว่า มันไม่อาจยึดถือเป็นกฎสากลของธรรมชาติได้เลย นอกจากจะขัดแย้งกับตนเองอย่างไม่มีทางเป็นอื่น เพราะสมมติว่าเป็นกฎสากลว่า ใครก็ตามที่คิดว่าตนเองกำลังเดือดร้อน ย่อมสามารถสัญญาอะไรก็ได้ตามที่เขาพอใจอย่างไม่มีเจตนาที่จะรักษาสัญญา การสัญญานั้นย่อมกลายเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เช่นเดียวกับ

เป้าหมายที่เขาอาจจะมีอยู่ในการสัญญาขึ้น เพราะจะไม่มีใครถือว่าตนเองได้รับคำสัญญาอะไร^{๔๔}

จากตัวอย่างในกรณีนี้ คำนึงที่ต้องการแสดงให้เห็นว่าการตั้งหลักการหรือคติพจน์ที่ไม่สอดคล้องหรือไม่สามารถทำให้มันกลายเป็นกฎสากลนั้นเป็นคติพจน์ที่ผิดหลักการหรือเป็นหลักการที่ใช้ไม่ได้ การตั้งคติพจน์ว่า เมื่อเราเดือดร้อน เราย่อมจะสัญญาอะไรก็ได้โดยไม่คิดจะรักษาสัญญานั้น เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เพราะถ้าหลักการนี้เป็นกฎสากล นั่นก็หมายความว่า ใคร ๆ ก็ตามเมื่อเดือดร้อน เขาก็พร้อมที่จะสัญญาอะไรก็ได้ที่เขาไม่มีเจตนาที่จะรักษาสัญญา เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะไม่มีการเชื่อสัญญาของใคร การทำสัญญาก็จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ค้านที่ใช้แสดงในเรื่องนี้คือ คนที่ร่ำรวยคนหนึ่ง ขณะที่เขาเห็นคนอื่นที่ต้องดิ้นรนต่อสู้กับความทุกข์ยากอย่างแสนสาหัส ตัวเขาเองอยู่ในฐานะที่สามารถจะช่วยเหลือคนที่ทุกข์ยากเหล่านั้นได้ แต่เขากลับคิดว่ามันไม่ใช่เรื่องอะไรของเขา พวกที่เดือดร้อนทุกข์ยากเหล่านั้นไม่เกี่ยวอะไรกับเขา เป็นเรื่องของสวรรค์บันดาลหรือเป็นกรรมของเขาเอง ถ้าคนพวกนั้นมีความสุข เขาก็จะไม่หวังเอาอะไรจากคนพวกนั้น ไม่อิจฉาพวกเขา ไม่คิดที่จะร่วมอยู่ในความสุขของพวกเขา ถ้าพวกเขาทุกข์ก็ไม่ใช่เรื่องอะไรที่เขาจะต้องไปช่วยเหลือ คำนึงกล่าวว่า เป็นไปไม่ได้ที่วิธีคิดเช่นนี้จะสามารถตั้งเจตนาให้หลักการเช่นนั้นกลายเป็นสิ่งที่ถูกต้องอย่างเป็นสากลของกฎธรรมชาติ เพราะเจตนาซึ่งตัดสินใจเช่นนี้ย่อมจะขัดแย้งกับตัวเองทุกครั้งเมื่อเขาตกอยู่ในสถานการณ์ที่เขาเกิดต้องการความช่วยเหลือหรือความรักความเห็นใจจากคนอื่น

จะเห็นได้ว่าตามทัศนะของคานท์ สูตรแห่งความเป็นกฎสากลของคำสั่งเด็ดขาดเป็นกฎที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง มีลักษณะเป็นปรนัย ไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือสภาพแวดล้อมใด ๆ จะต้องเป็นกฎที่สามารถนำไปใช้ได้กับมนุษย์ทุกคนโดยไม่ยกเว้น มนุษย์หรือสัตว์ที่มีเหตุผลสามารถตั้งหลักการหรือคติพจน์ของตนขึ้นให้สอดคล้องโดยไม่ขัดแย้งกับกฎสากล และสามารถทำให้คติพจน์นั้นกลายเป็นกฎสากลได้ กฎนี้มีลักษณะเป็นคำสั่งให้มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีเหตุผลปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดการกระทำหน้าที่ที่มีคุณค่าทางศีลธรรม

^{๔๔} Ibid., p. 39.

(๒) หลักสำหรับมนุษย์ในฐานะที่มีเป้าหมายในตัวเอง (The Principle of Humanity as an end – in – itself) ซึ่งมีหลักการว่า “จงปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ เช่นเดียวกับตัวท่านเอง โดยถือว่า เขาเป็นจุดหมายปลายทาง ไม่ใช่เป็นเครื่องมือ” (Act so that you treat humanity, whether in your own person or in that of another, always as an end and never as a means only.)

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ค่านิยมที่เป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์มาก ค่านิยมเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ค่านิยมเห็นว่ามนุษย์เป็นผู้มีศักดิ์ศรี ศักดิ์ศรีของมนุษย์มาจากการที่มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล เหตุผลเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน คำที่กล่าวว่าแม้แต่คนที่เลวหรือเขลาที่สุดก็ยังมีธรรมชาติของเหตุผลนี้อยู่ในตัว เป็นเหตุผลที่ทำให้มนุษย์ยังรู้ถึงความดีชั่วถูกผิด กล่าวกันว่าความเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์นั้นไม่เพียงแต่ปรากฏอยู่ในแนวคิดทางปรัชญาของค่านิยมเท่านั้น แม้แต่ในวิถีชีวิตจริงของค่านิยมเอง เขาก็ให้ความเคารพต่อศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคน มีเรื่องเล่ากันว่า ก่อนเขาเสียชีวิตประมาณหนึ่งสัปดาห์ เขาป่วยหนัก เมื่อแพทย์มาตรวจรักษาเขาที่บ้าน แม้ในขณะที่ป่วยอยู่ ค่านิยมก็ยังยืนยันอย่างจริงจังที่จะทำให้การต้อนรับแพทย์ผู้นั้นด้วยการยื่นซึ่งเป็นธรรมเนียมการให้เกียรติแขกผู้มาเยือนของชาวตะวันตก จนกระทั่งแพทย์ผู้นั้นนั่งลงเรียบร้อย ค่านิยมกล่าวว่า แม้เขาจะป่วยอย่างไรก็ตาม เขาก็มีสำนึกในค่าของมนุษย์ชาติอยู่ การกระทำของเขาเป็นการแสดงการให้ความเคารพนายแพทย์ในฐานะของมนุษย์ผู้มีศักดิ์ศรี

หลักการสำหรับมนุษย์ในฐานะที่มีเป้าหมายในตัวเองข้อนี้แสดงให้เห็นถึงความมีคุณค่าในตัวเองของมนุษย์ แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีในตัวเอง ดังกล่าวแล้วว่าศักดิ์ศรีของมนุษย์เกิดจากเหตุผลที่เป็นธรรมชาติในตัวมนุษย์เอง เหตุผลที่ว่านี้คือเหตุผลเชิงปฏิบัติ (Practical Reason) ซึ่งทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงโดยไม่ผ่านกลไกหรือโครงสร้างทางจิต ความจริงดังกล่าวเป็นความจริงด้านศีลธรรมและและศาสนา เหตุผลปฏิบัตินี้ช่วยให้มนุษย์สามารถเอาชนะแรงโน้มหรือแรงจูงใจที่เกิดจากอารมณ์ความรู้สึกได้ สามารถเอาชนะแรงจูงใจจากความคาดหวังในผลของการกระทำหน้าที่ อาจกล่าวได้ว่าเหตุผลเชิงปฏิบัตินี้เองที่เชื่อมโยงให้หลักการที่เป็นอัตนัยของมนุษย์เข้ากับกฎศีลธรรมอันเป็นสากลที่เป็นปรนัยได้ ค่านิยมเขียนว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติดำเนินไปตามกฎ มีแต่สัตว์ที่มีเหตุผลเท่านั้นที่มีความสามารถที่จะปฏิบัติอย่างสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องกฎ ซึ่งก็คืออย่างสอดคล้องไปกับหลักการ”^{๔๕} ดังนั้นมนุษย์จึงมีส่วนของความเป็น

^{๔๕} Ibid., p. 29.

สิ่งสมบูรณ์ในตนเอง คำนึงถึงตั้งเป็นหลักการว่า จงปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ เช่นเดียวกับตัวท่านเอง โดยถือว่า เขาเป็นจุดหมายปลายทาง ไม่ใช่เป็นเครื่องมือ นั่นหมายความว่าเราไม่ควรใช้ตนเอง หรือเพื่อนมนุษย์ให้เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุจุดประสงค์บางอย่างของเรา ความหมายของการเป็นจุดหมายปลายทาง ก็คือความสมบูรณ์ในตนเองที่ปราศจากเงื่อนไข คำนึงถึงหลักการนี้ว่า

ดังนั้น หากจะมีหลักสูงสุดสำหรับการปฏิบัติ หรือประโยคคำสั่งอย่างเด็ดขาด สำหรับเจตจำนงของมนุษย์ มันก็ต้องเป็นหลักการซึ่งเกิดออกมาจากความคิดถึงสิ่งซึ่งจำเป็นต้องเป็นเป้าหมายสำหรับทุกคน เพราะมันเป็นเป้าหมายในตนเอง นั่นก็คือ มันต้องเป็นหลักปรนัยของเจตจำนง และดังนั้น สามารถทำหน้าที่เป็นกฎสากลแห่งการปฏิบัติได้

รากฐานของหลักการนี้ก็คือ สิ่งที่มีเหตุผลมีอยู่ในฐานะเป้าหมายในตนเอง ซึ่งมนุษย์ก็ไม่อาจจะคิดถึงความมีอยู่ของตนเป็นอย่างอื่นไปจากนี้ได้เลย ดังนั้น เท่าที่ผ่านมา นี่จึงเป็นหลักอรรถนัยของการกระทำของมนุษย์ แต่สิ่งที่มีความหมายอื่นทั้งหมดก็ยึดถือความมีอยู่ของตนเองแบบเดียวกันหมด บนหลักการของเหตุผลเดียวกันกับของผม ดังนั้น พร้อมกันนั้น มันจึงเป็นหลักปรนัยด้วย ซึ่งในฐานะกฎสูงสุดของการปฏิบัติ กฎทั้งหมดของเจตจำนงจะต้องสามารถอนุมานออกมาจากมัน และดังนั้น ประโยคคำสั่งสำหรับการปฏิบัติจะเป็นดังนี้คือ “จงกระทำอย่างที่เป็นการใช้ความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นตัวคุณเองหรือบุคคลอื่น ในฐานะเป็นเป้าหมายเสมอ ไม่ใช่เพียงในฐานะของวิถี”^{๔๖}

ค่านึกตัวอย่างสำหรับอธิบายในเรื่องนี้ว่า คนผู้หนึ่งถูกเคราะห์กรรมชักชวนนำจนเกิดความรู้สึกหมกมุ่นตายอยากในชีวิต เขาจึงคิดที่ฆ่าตัวตาย เขาถามตัวเองว่าการกระทำนั้นจะสอดคล้องกับความคิดที่ว่ามนุษย์เป็นเป้าหมายในตัวเองหรือไม่ ถ้าเขาทำลายตัวของเขาเองเพื่อที่จะหนีจากสถานการณ์อันเจ็บปวด นั่นก็เท่ากับว่าเขาได้ใช้บุคคลหนึ่งในฐานะเพียงแค่วิถีหรือเครื่องมือที่จะรักษาสภาพชีวิตที่ดีพอควรไว้จนถึงจุดสุดท้าย ดังนั้นการกระทำเช่นนี้ (คือการฆ่าตัวตาย) จึงเป็นการกระทำที่ผิดต่อกฎศีลธรรม เพราะการกระทำของเขาเป็นการใช้มนุษย์ในฐานะเป็นเครื่องมือไปสู่บางสิ่งเท่านั้น ไม่ได้ปฏิบัติต่อมนุษย์ในฐานะที่เป็นเป้าหมายในตนเอง

^{๔๖} Ibid., p. 46 – 47.

(๓) หลักของความเป็นอิสระในตัวเอง (The Principle of Autonomy) ซึ่งมีหลักการว่า “จงกระทำในลักษณะที่เจตจำนงของท่านสามารถถือได้ว่าตัวมันเองเป็นผู้สร้างกฎสากลไปด้วยในขณะเดียวกัน โดยผ่านหลักการส่วนตัวของเจตจำนง”^{๔๗}

หลักของความเป็นอิสระในตนเองนั้นเป็นกฎศีลธรรมที่ค่าน้ำได้พยายามอธิบายไว้ในอีกแง่หนึ่ง นั่นคือการใช้มุมมองอีกมุมหนึ่งเพื่ออธิบายการกระทำน้ำที่ทางศีลธรรม โดยรวมเอาหลักของความเป็นสากลและหลักของมนุษย์ในฐานะที่มีเป้าหมายในตนเองเข้าด้วยกัน

ค่าน้ำกล่าวว่า เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล (rational being) และมนุษย์มีฐานะที่เป็นสิ่งที่มีเป้าหมายในตนเอง (ซึ่งเป็นเงื่อนไขสูงสุดที่จำกัดเสรีภาพในการกระทำของมนุษย์ทุกคน) หลักการนี้ไม่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ เพราะว่ามันเป็นหลักการที่เป็นสากล และเป็นหลักการที่ใช้กับสัตว์ที่มีเหตุผลทั้งหมด (ค่าน้ำไม่ได้คิดว่าสัตว์ที่มีเหตุผลจะมีแต่เพียงเฉพาะมนุษย์เท่านั้น) และประสบการณ์ก็ไม่สามารถให้คำตัดสินที่ตายตัวเกี่ยวกับสัตว์ที่มีเหตุผลได้ อีกประการหนึ่ง มนุษย์ไม่ได้เป็นเป้าหมายอย่างเป็นอัตนัย แต่เป็นเป้าหมายอย่างเป็นปรนัย ซึ่งไม่ว่าเราจะมีเป้าหมายอะไรก็ตาม หลักการนี้จะต้องเป็นเงื่อนไขสูงสุดที่จะจำกัดเป้าหมายที่เป็นอัตนัยทุกอย่างของเรา เพราะเหตุนี้หลักการนี้จึงต้องเกิดขึ้นจากเหตุผลบริสุทธิ์ นั่นคือ การบัญญัติกฎเชิงปฏิบัติทั้งหมดมีรากฐานที่สอดคล้องไปกับหลักการที่หนึ่งคือความเป็นสากลซึ่งเป็นปรนัย แม้ว่าในเชิงของอัตนัยแล้วมันจะมีรากฐานอยู่บนเป้าหมายก็ตาม แต่เนื้อหาของเป้าหมายทั้งหมดย่อมสอดคล้องกับหลักการที่สอง ก็คือสัตว์ที่มีเหตุผลทั้งหมดนั้นอยู่ในฐานะที่มีเป้าหมายในตนเอง ดังนั้นหลักการทั้งสองประการ คือหลักของความเป็นสากล และหลักที่สัตว์ที่มีเหตุผลอยู่ในฐานะที่มีเป้าหมายในตนเอง จึงบูรณาการกันเข้าเป็นหลักการที่สามว่า เจตจำนงของสัตว์ที่มีเหตุผลทั้งหมดคือเจตจำนงแห่งการบัญญัติกฎอันเป็นสากล และด้วยหลักการนี้ คติพจน์ที่ไม่สอดคล้องกับการที่เจตจำนงเป็นผู้บัญญัติกฎอันเป็นสากลแล้ว คติพจน์นั้นก็จะต้องถือว่าไม่ถูกต้องและต้องถูกขจัดทิ้งไป เพราะฉะนั้น เจตจำนงจึงไม่ใช่เพียงแค่มองอยู่ใต้กฎเท่านั้น แต่เจตจำนงต้องถือว่าตนเองเป็นผู้ออกกฎ และด้วยเหตุผลนี้เท่านั้น จึงยอมอยู่ใต้กฎ

^{๔๗} พระมหากันต์ วฑฒณวิโส, การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในจริยศาสตร์ของค่าน้ำกับในพุทธจริยศาสตร์ตามพระคัมภีร์ของพระพุทธเจ้า (ปริยพจน์ ปยุตโต), พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๔๐.

ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นมีความหมายดังที่คานท์กล่าวไว้ว่า

มนุษย์ในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผล (Rational Being) จะมีเป้าหมายในตนเองเป็นผู้สร้างกฎขึ้นมาโดยจงใจให้เป็นหลักการ (Maxim) ของเขากลายเป็นสากล และเขาเป็นผู้ปฏิบัติตามกฎนั้น มนุษย์จึงมีความเป็นตัวเอองในแง่เป็นผู้กำหนดกฎสากลด้วยตัวเอง โดยปราศจากคำสั่งของใคร ไม่ว่าจะเป็นบุคคลอื่นหรือแม้แต่พระเจ้า (Heteronomy) แต่เป็นการกำหนดจากความมีเหตุผลซึ่งอยู่ภายในตัวของเขาเอง การกระทำใดที่มีผู้อื่นกำหนดกฎเกณฑ์ให้มันจะไม่มีอิสระหรือเสรีภาพอย่างแท้จริง^{๔๘}

คานท์กล่าวว่า “ความเป็นอิสระขึ้นตรงต่อตนเองจึงเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีของมนุษย์และของทุกชีวิตที่มีเหตุผล”^{๔๙}

และจากแนวคิดเรื่องหลักของความเป็นอิสระในตนเองนี้ พาไปสู่แนวคิดอีกอันหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องและมีค่าอย่างยิ่ง นั่นคือแนวคิดเรื่องอาณาจักรแห่งเป้าหมาย ซึ่งมีหลักการว่า “จงทำในฐานะเป็นสมาชิกของอาณาจักรแห่งจุดหมายปลายทาง” (Act as a member of a Kingdom of ends.)^{๕๐}

ทัศนะของคานท์ในเรื่องนี้ได้แก่ กล่าวอาณาจักรคือ การที่สัตว์ที่มีเหตุผลต่าง ๆ อยู่ร่วมกันอย่างมีระบบและเป็นระเบียบโดยอาศัยกฎร่วมกัน และเนื่องจากกฎดังกล่าวเป็นกฎสากล ฉะนั้นถ้าเราจัดความแตกต่างส่วนตัวในระหว่างสัตว์ที่มีเหตุผลออกไป และจัดเนื้อหาทั้งหมดของเป้าหมายส่วนตัวของพวกเขาออกไป เราก็จะสามารถคิดถึงเป้าหมายทั้งหมดอย่างเป็นบูรณาการ ประสานเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือเราสามารถคิดถึงอาณาจักรแห่งเป้าหมาย ซึ่งเป็นไปตามหลักการที่กล่าวมาแล้ว สัตว์ที่มีเหตุผลทั้งหมดอยู่ภายใต้กฎ ซึ่งเป็นกฎที่พวกเขาทุกคนจะต้องปฏิบัติต่อตนเองและต่อผู้อื่นทั้งหมด ไม่ใช่เพียงแค่วิถีหรือเครื่องมือ แต่ในฐานะที่เป็นเป้าหมาย

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๐.

^{๔๙} Immanuel Kant, *Groundwork for the Metaphysics of Morals*, trans by Allen W. Wood, p. 54.

^{๕๐} มานพ นักการเขียน มนุษย์กับการใช้เหตุผล จริยธรรม และสุนทรียศาสตร์, หน้า ๑๗๖.

พร้อมกันไปด้วยเสมอในทุกกรณี จากข้อนี้จึงเกิดการเข้าร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยกฎปรนัยที่ร่วมกัน ซึ่งก็คืออาณาจักรที่อาจเรียกว่าอาณาจักรแห่งเป้าหมาย

สัตว์ที่มีเหตุผลเป็นสมาชิกของอาณาจักรแห่งเป้าหมาย เขาเองเป็นผู้ออกกฎสากลในอาณาจักรนั้น แต่ตัวเขาเองก็อยู่ใต้อำนาจของกฎเหล่านี้ เขาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรในฐานะองค์อธิปัตย์ ในฐานะผู้บัญญัติกฎ และเขามีได้อยู่ใต้เจตจำนงของผู้ใด

นัยของหลักการนี้ก็คือ มนุษย์ควรจะปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันรวมทั้งตนเองด้วยในฐานะที่เป็นเป้าหมายในตนเอง มีศักดิ์ศรีและมีคุณค่าเสมอกัน และมนุษย์ควรปฏิบัติตนในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกของอาณาจักรเดียวกัน ในอาณาจักรนี้ทุก ๆ คนเป็นทั้งผู้ออกกฎและอยู่ภายใต้กฎ อาณาจักรนี้จึงเป็นอาณาจักรแห่งจุดหมายปลายทางของทุกคนร่วมกัน เพราะอาณาจักรนี้เป็นอาณาจักรแห่งอุดมคติที่ทุกคนร่วมกันสร้างขึ้นมา ทุก ๆ คนจึงมีศักดิ์ศรีแห่งความมนุษย์เท่ากัน ไม่มีใครจะมีลักษณะพิเศษใดที่เหนือผู้อื่น และขอสรุปด้วยข้อเขียนของคานท์เองว่า

ด้วยเหตุผลนี้ เขาถูกบัญชาให้เป็นผู้บัญญัติกฎในอาณาจักรแห่งเป้าหมาย โดยเขาเป็นอิสระจากกฎทั้งมวลของธรรมชาติ และเชื่อฟังก็แต่กฎที่เขาเองเป็นผู้บัญญัติ ซึ่งด้วยการบัญญัตินั้น คติพจน์ประจำใจของเขาสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการบัญญัติกฎสากล และพร้อมกันนั้น เขาก็ยอมตนอยู่ใต้อำนาจ เพราะว่าไม่มีอะไรมีค่า ยกเว้นก็แต่สิ่งที่กฎกำหนดให้มี ฉะนั้น ในเมื่อตัวการบัญญัติกฎกำหนดค่าให้กับทุกสิ่ง ด้วยเหตุผลเดียวกันนั่นเอง การบัญญัติกฎเองก็ต้องมีศักดิ์ศรี ซึ่งก็คือมีค่าอย่างไร้เงื่อนไข และไม่อาจมีอะไรมาเปรียบเทียบได้ และก็มีแต่คำว่าเคารพเท่านั้นที่เป็นถ้อยคำอันเหมาะสม สำหรับการยกย่องที่สัตว์ที่มีเหตุผลต้องมีต่อมัน ความมีอิสระขึ้นตรงต่อตนเองจึงเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีของมนุษย์และของทุกชีวิตที่มีเหตุผล^{๕๐}

๒.๔.๗ ประเด็นข้อโต้แย้งแนวคิดเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรมของคานท์

ตามทัศนะของคานท์ เชื่อว่ามนุษย์นั้นต่างจากสัตว์ตรงที่เราเป็นสิ่งมีชีวิตที่คิดเป็นอย่างมีเหตุผล (a rational being) คานท์บอกว่าถ้าเราปล่อยให้อารมณ์ ความรู้สึกและสัญชาตญาณมา

^{๕๐} Immanuel Kant , *Groundwork for the Metaphysics of Morals* , trans by Allen W.Wood , pp. 53 – 54.

เป็นตัวกำหนดการกระทำของเรา เรานั้นก็ไม่ต่างอะไรจากสัตว์ ดังนั้น การที่เราจะเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง เราต้องใช้ความคิดและเหตุผลเป็นตัวกำหนดการกระทำ ไม่ใช่ปล่อยไปตามอารมณ์ที่ขาดการควบคุม

เพราะฉะนั้น กฎเหล็กข้อหนึ่งของค่าน้ำคือ อย่าให้อารมณ์มาบีบคั้นต่อการตัดสินใจของเรา เพราะถ้าเราทำอะไรตามใจหรือตามอารมณ์ความรู้สึก เราก็ไม่ต่างอะไรกับสัตว์

ค่าน้ำยังคิดต่อไปอีกว่า เมื่อเราสามารถหลุดพ้นจากการครอบงำของอารมณ์ ความรู้สึก เมื่อนั้นเราสามารถตัดสินใจได้อย่าง autonomously ก็ทำให้เราสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง โดยการตัดสินใจนั้นมาจากความคิดและเหตุผลของมนุษย์อย่างเราล้วนๆ ค่าน้ำทักกล่าวต่อไปอีกว่า เมื่อเรตัดสินใจเองได้ เราควรเลือกเฉพาะการกระทำที่มาจาก เจตนาดีของเราเท่านั้น (a good will) ค่าน้ำมองว่า เมื่อไรที่เราเลือกที่จะทำอะไรสักอย่างที่มาจากเจตนาดีของเรา เมื่อนั้นเรากำลังคิดโดยใช้เหตุผลอย่างที่มนุษย์ควรจะทำ ดังนั้น เราจะต่างจากสัตว์เมื่อเราสามารถทำอะไรจากเจตนาดีของเราได้

จากตรงนี้ กฎเหล็กข้อที่สองของค่าน้ำคือ การกระทำที่มาจากเจตนาที่ดีล้วน และดีโดยไม่ขึ้นกับผลของการกระทำ ตัวอย่างเช่น ถ้าเราบริจาคเงินให้สถานกาชาดไปช่วยเด็กยากไร้ที่อีสาน แต่สุดท้ายเงินเหล่านั้นกลับถูกนักการเมืองคอร์รัปชั่นเอาไปใช้เองจนหมด ค่าน้ำบอกว่า แม้สุดท้ายเราจะไม่ได้ช่วยเด็กคนไหนเลย การบริจาคของเรานั้นมาจากเจตนาที่ดี ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ดี

มีปัญหาว่า แล้วต้องทำอะไร จึงจะเป็นการกระทำจากเจตนาดี ถึงตรงนี้ก็ต้องมาดูกฎเหล็กข้อที่สาม การกระทำจากเจตนาดีไม่ได้มาจากการทำตามทีหนังสือกฎแห่งจริยธรรมเล่มไหน ที่จะบอกเราเป็นข้อๆว่าต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ดังที่กล่าวแล้วว่า ค่าน้ำ เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนสามารถคิดเองได้ ดังนั้นเราไม่จำเป็นต้องคิดเหมือนคนอื่นๆ หรือเชื่อตามกฎที่หนังสือเขียนหรือตามที่ใครสั่งมา กฎแห่งจริยธรรมที่จะกำหนดการกระทำของเราจึงควรมาจากการคิดของเราเอง แน่แน่นอนว่าไม่ใช่ว่าใครคิดจะทำอะไรก็ทำตามใจตนเองได้ แต่เราต้องคำนึงถึงผู้อื่นด้วย ดังนั้นการกระทำที่ดีต้องให้เกียรติทั้งต่อความคิดตัวเองและความคิดของผู้อื่นด้วย

ถึงจุดนี้ สรุปได้ว่า ค่าน้ำเชื่อว่าคนเรานั้นคิดเองได้ ดังนั้นจึงควรสร้างกฎขึ้นมา กำหนดการกระทำของตัวเองด้วยตัวเอง โดยมีข้อแม้ว่ากฎที่เราสร้างมาต้องไม่ไปขัดแย้งกับกฎของคนอื่นที่เขาคิดต่างจากเรา เพราะถ้าเราไม่ยอมรับความคิดของผู้อื่น ก็เท่ากับว่าเราไม่ยอมรับความเป็นมนุษย์ในตัวเขา (ต้องอย่าลืมว่า สำหรับค่าน้ำ มนุษย์คือสิ่งมีชีวิตที่คิดเองเป็น) เมื่อเราสามารถกำหนดได้ว่าการกระทำไหนของเราจะ不去ทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนอื่น ค่าน้ำก็บอกให้เราสบายใจได้ว่า การกระทำของเราต้องดีแน่นอน เพราะการกระทำในลักษณะ

ที่กล่าวมาเป็นการกระทำที่มาจากความตั้งใจที่ดี ดังนั้นมันก็จะเป็นการกระทำที่ดี โดยไม่ขึ้นกับผลลัพธ์

จะเห็นได้ว่าทักษะเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านั่นเป็นแนวคิดที่วางอยู่บนหลักการที่เคร่งครัดตายตัว เป็นแนวคิดที่เป็นอุดมคติที่ดูเหมือนห่างไกลจากวิถีชีวิตของมนุษย์ บางกรณีดูแล้วขัดกับสามัญสำนึกของมนุษย์ทั่วไปอย่างยากที่จะยอมรับได้ ดังนั้นจึงมีแนวคิดของนักปรัชญาหลายคนที่มีข้อโต้แย้งต่อแนวคิดนี้ของค่านั่นทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

๒.๔.๗.๑ คำถามของไมเคิล เจ แซนเดล

ไมเคิล เจ แซนเดล (Micheal J. Sandel 1953 -) นักปรัชญาร่วมสมัยชาวอเมริกัน ได้ตั้งคำถามสำหรับค่านที่ไว้ในหนังสือ “ความยุติธรรม” (Justice What’s the right thing to do ?)^{๕๒} ดังนี้

คำถาม : ๑ กฎคำสั่งแบบเด็ดขาดของค่านที่บอกเราว่าให้ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเคารพ ในฐานะจุดหมายในตัวเอง “กฎทองคำ” ของศาสนาคริสต์ก็พูดอย่างนี้มิใช่หรือ ? (“จงปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นเดียวกับที่เธออยากให้ผู้ปฏิบัติต่อเธอ”)

คำตอบ : ไม่ใช่ เพราะกฎทองคำนั้นมีความจริงว่าคนเราอยากที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างไร ? ส่วนกฎคำสั่งแบบเด็ดขาดนั้น ไม่คำนึงถึงเงื่อนไขใด ไม่คำนึงถึงผลตอบแทน ปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่มีเหตุผลควรแก่การเคารพ

คำถาม : ๒ ค่านที่ดูเหมือนจะแสดงว่าการทำตามหน้าที่และทำตัวอย่างมีอิสระนั้นเป็นเรื่องเดียวกัน แต่จะเป็นจริงได้หรือไม่ ? ในเมื่อการทำตามหน้าที่เป็นการทำตามกฎเกณฑ์ แล้วจะไม่ขัดแย้งกับความเป็นอิสระหรือไม่ ?

คำตอบ : หน้าที่และความเป็นอิสระ ไปด้วยกันได้ ในกรณีพิเศษ คือเราเป็นสัตว์ที่มีเหตุผล เราใช้เหตุผลในการบัญญัติกฎของเราเอง และเรายอมอยู่ใต้กฎนี้ ดังนั้นเวลาที่เรทำตามกฎคำสั่งเด็ดขาด เรากำลังทำตามกฎที่เราเลือกเองและบัญญัติเอง ดังนั้นเราจึงเป็นผู้มีอิสรภาพและมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่มีเหตุผล

^{๕๒} ไมเคิล เจ. แซนเดล, ยุติธรรม, แปลโดย สฤณี อาชวานันทกุล, (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์

คำถาม : ๓ ถ้าหากความเป็นอิสระหมายถึงการทำตามกฎที่ผมตั้งไว้กับตัวเอง จะมีหลักเกณฑ์อะไรเล่าว่าทุกคนจะเลือกกฎศีลธรรมเดียวกัน ? ถ้าหากกฎคำสั่งแบบเด็ดขาดเกิดจากเจตจำนงของผม คนแต่ละคนก็น่าจะมีคำสั่งแบบเด็ดขาดที่แตกต่างกันมิใช่หรือ ? ดูเหมือนค่าน้ำจะคิดว่าเราทุกคนจะตกลงกันได้ว่ากฎศีลธรรมคืออะไร ? แต่เขาจะมั่นใจได้อย่างไรว่าคนจะไม่ใช้เหตุผลที่แตกต่างกันเดินสู่กฎศีลธรรมที่แตกต่างกัน ?

คำตอบ : เวลากำหนดกฎศีลธรรม เราไม่ได้กำหนดมันในฐานะตัวเราเองที่เป็นปัจเจกบุคคล แต่ในฐานะของสัตว์ที่มีเหตุผล (เหตุผลบริสุทธิ์เชิงปฏิบัติ) ดังนั้นเราจะกำหนดมันในฐานะที่เป็นหลักการที่เป็นสากล ดังนั้นมันจึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

คำถาม : ๔ ค่าน้ำกล่าวว่า ถ้าหากศีลธรรมเป็นเรื่องมากกว่าการคิดคำนวณอย่างรอบคอบ มันก็ต้องอยู่ในรูปของคำสั่งแบบเด็ดขาด แต่เราจะรู้ได้อย่างไรว่าศีลธรรมจะไม่เกี่ยวข้องกับอำนาจและผลประโยชน์ ? เราจะมั่นใจได้อย่างไรว่าจะสามารถทำตัวอย่างเป็นอิสระโดยมีเจตจำนงเสรี ? ถ้าหากนักวิทยาศาสตร์ค้นพบว่าเราไม่มีเจตจำนงเสรีจริง ๆ (เช่นศึกษาจากประสาทวิทยาด้านการรับรู้) เล่า ข้อค้นพบนี้จะหักล้างปรัชญาศีลธรรมของค่าน้ำหรือไม่ ?

คำตอบ : มนุษย์ดำรงอยู่ในโลกที่ดำเนินไปตามกฎแห่งสาเหตุแบบจักรกล แต่ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโลกแห่งผัสสะ การกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดโดยกฎธรรมชาติและเหตุปัจจัย และนี่ก็คือมิติที่การกระทำของมนุษย์สามารถอธิบายได้ด้วยกฎฟิสิกส์ ชีววิทยาและประสาทวิทยา แต่ในฐานะของสัตว์ที่มีเหตุผล และเหตุผลทำให้มนุษย์สามารถเป็นอิสระ และทำตามกฎที่ตั้งให้กับตนเอง เหตุผลทำให้มนุษย์มีความรับผิดชอบทางศีลธรรมต่อการกระทำของตนเอง และคนอื่นก็ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของพวกเขาด้วยเช่นกัน ค่าน้ำยืนยันไว้ว่า “ ไม่ว่าจะใช้ปรัชญาที่ซับซ้อนที่สุด หรือเหตุผลของมนุษย์ที่ธรรมดาที่สุด การเถียงว่าอิสรภาพไม่มีจริง ... แทบจะเป็นไปไม่ได้เลย ”^{๕๓}

๒.๔.๗.๒ คำถามของจอห์น สจ๊วต มิลล์

จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill 1806 – 1873) ได้โต้แย้งแนวคิดของนักคิดในสำนักอรรถาธิบายกฎหมายนิยมน้ำ ที่เชื่อว่าหลักการแรกทางศีลธรรมจะต้องเป็นหลักที่ไม่อาศัยประสบการณ์ (a priori) หรือรู้ได้โดยไม่อาศัยประสบการณ์ แต่จะสามารถรู้ได้โดยสมรรถภาพ

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๖๕

พิเศษของมนุษย์ โดยอ้างว่าความถูกต้องของกฎศีลธรรมแต่ละข้อ เช่น “ จงอย่าโกหก ” นั้นจะต้องเป็นที่ประจักษ์ได้ด้วยตัวเอง (self – evident) แต่เมื่อถามว่าแล้วกฎข้อใดสำคัญกว่า ? หรือจะจัดลำดับความสำคัญของกฎแต่ละข้ออย่างไร ? หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อถามว่าอะไรคือหลักการแรกที่จะช่วยจัดความสำคัญของกฎต่าง ๆ เหล่านี้เวลาที่เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างกฎ (เช่น “ จงอย่าโกหก ” อาจขัดแย้งกับกฎ “ จงช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก”) นักคิดในสำนักนี้ก็จะบอกว่าหลักการแรกก็จะเป็นหลักการที่ประจักษ์ได้ด้วยตัวเองเช่นกัน

สำหรับคำถามที่ว่าเมื่อมีความขัดแย้งของกฎเกิดขึ้น เช่นตัวอย่าง เมื่อนายแพทย์ตกอยู่ในสถานการณ์ที่อึดอัดใจ เมื่อคนไข้ถามถึงอาการป่วยของตนเอง นายแพทย์รู้อยู่แล้วว่าอาการป่วยของคนไข้อยู่ในขั้นร้ายแรง ถ้าตนบอกความจริงไป คนไข้อาจจะเสียกำลังใจจนทำให้อาการทรุดหนักลง แต่ถ้าตนโกหก ก็จะเป็นการผิดต่อหน้าที่ของตน ปัญหาว่ากฎที่เกิดความขัดแย้งกันขึ้นระหว่างการไม่โกหก กับการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก ค่านี้อาจจะแก้ปัญหายังไง ?

ในปัญหานี้ เมื่อพิจารณาตามหลักการหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านี้นั้น การโกหกต่อคนไข้เป็นการทำผิดต่อกฎศีลธรรมอย่างชัดเจน เพราะการโกหกนั้นไม่อาจจะตั้งเจตจำนงในเวลาเดียวกันให้กลายเป็นกฎสากลได้ เพราะถ้าทุกคนต่างก็ต้องโกหกเมื่อเกิดสถานการณ์จำเป็น ก็จะไม่มีการเชื่อคำพูดของใครอีกต่อไป เพราะฉะนั้นการที่จะทำให้การโกหกกลายเป็นกฎสากลจึงขัดแย้งกับตัวเอง อีกประการหนึ่งการโกหกคนไข้ที่มีความหมายเท่ากับการใช้คนไข้เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ไม่ใช่เป็นเป้าหมายในตนเอง เป็นการไม่เคารพศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของคนไข้

ส่วนปัญหาที่ว่า การพูดความจริงกับคนไข้จะถือว่าการขัดกับกฎที่ว่า จงช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยากหรือไม่ ค่านี้อาจจะตอบว่าไม่ขัด เพราะการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก ไม่จำเป็นที่จะต้องใช้วิธีโกหกเท่านั้น เพราะยังมีทางเลือกอีกมากมายที่นายแพทย์จะทำได้ เช่นการพูดความจริงด้วยเหตุผล อธิบายให้คนไข้เข้าใจสถานการณ์ของตนเองด้วยความจริงใจและปรารถนาดี หรือช่วยเหลือคนไข้ด้วยการให้การรักษาคนไข้อย่างดีที่สุดจนสุดความสามารถของตน ประเด็นที่สำคัญที่สุดที่จะต้องเข้าใจก็คือ กฎศีลธรรมของค่านี้นั้น มีขึ้นเพื่อใช้พิสูจน์หลักการ (Maxim) ของปัจเจกบุคคลว่าสอดคล้องกับกฎสากลหรือไม่ ถ้ามันขัดแย้งกับกฎสากล หลักการนั้นก็ผิด กฎศีลธรรมจึงเป็นเรื่องของหลักการ มิใช่เรื่องของเนื้อหาของมัน

๒.๔.๓.๓ โทมัส ฮอบส์ กับปัญหาเรื่องแรงงูใจ

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes 1588 – 1679) นักปรัชญาอรรถนิยามชาวอังกฤษ เป็นอีกผู้หนึ่งที่ไมื่อยอมรับหลักการของกฎศีลธรรมสมบูรณ์ เขามีแนวความคิดว่าพฤติกรรมของมนุษย์มีผลประโยชน์ของตนเองเป็นแรงงูใจ เหมือนกับก้อนหินย่อมกลิ้งลงสู่ข้างล่างเสมอ ฮอบส์ถือว่าพฤติกรรมของมนุษย์ในบางกรณีที่คุณเหมือนเป็นการเห็นแก่ผู้อื่นนั้นเป็นภพพมพมพ การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นเป็นเพียงหน้ากอกที่ซ่อนตัวเองไว้เบื้องหลัง ดังที่เขาเขียนไว้ว่า

การดูแลตนเองไม่ใช่สิ่งที่เราควรจมองอย่างเหยียดหยม เพราะเราไม่เคยปรารณหรือมีพลังที่จะทำอย่างอื่น ทุกคนต้องการสิ่งที่ดีสำหรับตนและหลีกเลี่ยงสิ่งที่เลว ที่เป็นเช่นนี้เพราะแรงกระตุ้นของธรรมชาติไม่ต่างไปกว่าแรงกระตุ้นที่ผลักดันก้อนหินลงไปข้างล่าง จึงไม่ใช่สิ่งที่ไร้สาระหรือน่าเกลียดชัง หรือขัดกับเหตุผลที่มนุษย์จะพยายามอย่างเต็มที่ที่จะปกป้องและรักษาร่างกายและอื่น ๆ มิให้เกิดความเสียวและความตาย”^{๕๔}

ฮอบส์ถือว่า การกระทำของมนุษย์ทุกอย่างเกิดจากแรงงูใจของความเห็นแก่ตัวเองทั้งสิ้น การกระทำทุกชนิดเป็นการกระทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง การกระทำบางอย่างที่คุณเหมือนจะเป็นการทำไปเพื่อผลประโยชน์ของคนอื่นหรือผลประโยชน์ส่วนรวม แต่เมื่อลองสืบสาวสาเหตุให้ถึงที่สุดแล้ว จะพบว่ามีผลประโยชน์ของตนเองแฝงอยู่เบื้องหลังทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น การเคารพกฎจราจร เมื่อคุดอย่างผิน ๆ การเคารพกฎจราจรนั้นเหมือนเป็นการกระทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม เพราะเป็นการทำให้จราจรเป็นไปอย่างเรียบร้อยราบรื่น จึงเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่เมื่อสืบสาวลงไปก็จะพบว่า ทุกคนล้วนแต่รักษากฎจราจรเพื่อผลประโยชน์ของตนเองทั้งสิ้น เพราะการรักษากฎจราจรทำให้ตนเองเกิดความสะดวกในการเดินทาง ถ้าทุกคนไม่รักษากฎจราจร ทุกคนก็จะได้รับความเดือดร้อน เพราะการจราจรจะเกิดความโกลาหลวุ่นวาย

จะเห็นได้ว่าแนวคิดของฮอบส์ในเรื่องแรงงูใจที่ทำให้มนุษย์กระทำการใดลงไปนั้นก็คือแรงงูใจจากความเห็นแก่ตัวเอง แม้ฮอบส์จะไม่ได้คัดค้านหรือโต้แย้งค่านที่ในเรื่องแรงงูใจที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่โดยตรง เพราะฮอบส์มีชีวิตอยู่ในยุคสมัยก่อนค่านที่ แต่แนวความคิด

^{๕๔} วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, หน้า๑๔.

ของsob๑ในร๑องร๑งจ๑งใจน๑ก็๑ป๑การป๑เส๑รแนวคิร๑องหน๑ที่ทางศีลธ๑ร๑มของค๑นท๑อย๑งช๑ดเจ๑น
ล๑วค๑นท๑จะอธิบายอย๑งไรในร๑องนี้

จากการศ๑กษาแนวคิร๑องค๑นท๑ในร๑องร๑งจ๑งใจที่ค๑นท๑ได้แสดงไว้ ผู้ว๑จ๑ยเห็นว๑ค๑นท๑
จะอธิบายป๑ญ๑หาน๑นี้ได้ว๑ ม๑นุช๑ย๑เป็นล๑งที่มีช๑วิตที่มีทั้งอ๑ร๑มณ๑คว๑มรู้ส๑กและเหตุผ๑ลอยู่ในตัวอง
เหตุผ๑ลเป็นธ๑ร๑ม๑ชาติที่มีอยู่ในตัวม๑นุช๑ย๑ทุกคน ค๑นท๑จึงเรีย๑ม๑นุช๑ย๑ว๑เป็นส๑ต๑ที่มีเหตุผ๑ล เหตุผ๑ลใน
ตัวม๑นุช๑ย๑เป็นล๑งที่ช๑ว๑ยให้ม๑นุช๑ย๑เอาช๑นะร๑งโน้๑มที่เกิดจากอ๑ร๑มณ๑คว๑มรู้ส๑กได้ ด๑งน๑นร๑งจ๑งใจ
ที่ท๑งให้ม๑นุช๑ย๑กระท๑การล๑งค๑งมี ๒ อย๑ง ได้แก่ร๑งจ๑งใจที่เกิดจากอ๑ร๑มณ๑คว๑มรู้ส๑กที่ท๑งให้ห๑ง
ผ๑ลจากการกระท๑ และร๑งจ๑งใจที่เกิดจากค๑ว๑มสำ๑น๑กในหน๑ที่ ช๑งเป็นร๑งจ๑งใจที่เกิดจากเหตุผ๑ล
บ๑ริสุ๑ธ๑ร๑งป๑ก๑บิ๑ติในตัวม๑นุช๑ย๑ที่ก๑งให้เกิดการกระท๑ที่ไม่ค๑น๑งถึงผ๑ลที่เกิดจากการกระท๑น๑น แต่
กระท๑การล๑งไปก็เพื่อหน๑ที่ท๑งน๑น เพราะเหตุว๑ค่าของการกระท๑น๑นมีอย๑งสม๑บูร๑ณ๑อยู่ล๑วใน
ตัวการกระท๑น๑น ค๑นท๑กล๑วว๑ ถ๑ม๑นุช๑ย๑กระท๑การด้วยร๑งจ๑งใจที่เกิดจากอ๑ร๑มณ๑คว๑มรู้ส๑กอย๑ง
เด๑ยว ม๑นุช๑ย๑ก็จะมีส๑ถานะท๑ก๑บส๑ต๑หรือล๑งของท๑งน๑น เพราะต๑กอยู่ในอยู่ในฐ๑น๑ะของสา๑เหตุ
ส๑ก๑ล๑แบบจ๑กร๑ล ก๑ือต๑กเป็นท๑ส๑ของคว๑มรู้ส๑ก ไม่มีอ๑ส๑ระในต๑นเอง เหมือนล๑ูกบิลเล๑ย๑ดที่ถู๑ก
กระท๑บ หรือเหมือนก๑อนห๑นที่ต๑กจากที่ส๑ง ไม่อาจช๑ว๑ยตัวองได้ล๑ย แต่เหตุผ๑ลในตัวม๑นุช๑ย๑จะท๑งให้
ม๑นุช๑ย๑สามารถเอาช๑นะร๑งโน้๑มหรือร๑งจ๑งใจที่เกิดจากคว๑มรู้ส๑กได้ ม๑นุช๑ย๑จึงมีอ๑ส๑ร๑ภาพและ
เส๑ร๑ภาพ มีศ๑ค๑ด๑ศ๑ร๑ของค๑ว๑เป็นม๑นุช๑ย๑ที่ค๑ร๑ร๑ก๑การเค๑ร๑พ ค๑นท๑กล๑วว๑ว๑

ล๑งมีชีวิตที่มีเหตุผ๑ล ... มีม๑ม๑ม๑งสองม๑ม๑ที่เข๑ใช้ม๑องตัวองได้ และรับรู้๑ก๑ที่ก๑ก๑บการ
กระท๑ ... ทั้งห๑ม๑ดของตัวองจากม๑ม๑เหล๑น๑นี้ได้ ม๑ม๑ม๑งร๑ก๑ในฐ๑น๑ะที่เข๑ใช้ช๑วิตในล๑กที่
ส๑ม๑ผัสได้ เข๑ย๑อม๑ม๑องตัวองได้ว๑อยู่ได้ก๑ก๑บของธ๑ร๑ม๑ชาติ (๑ก๑คำส๑ง๑แบบเง๑อน๑ไข)
ม๑ม๑ม๑งที่ส๑ง ในฐ๑น๑ะที่เข๑ใช้ช๑วิตในล๑กค๑ว๑มค๑ดเช๑น๑ก๑น เข๑ก็สำ๑ม๑ารถอยู่ได้ก๑ก๑บของ
๑ก๑อันเป็นอ๑ส๑ระจากธ๑ร๑ม๑ชาติ ช๑งตั้งอยู่บนค๑ว๑มมีเหตุมีผ๑ลเพียงอย๑งเด๑ยว^{๕๕}

^{๕๕}ไม๑เก๑ล เจ. แชน๑เค๑ล, **ย๑ติธ๑ร๑ม**, แ๑ล๑โดย ส๑ฤ๑ณ๑ี อา๑ช๑ว๑น๑นท๑ล, หน๑ ๑๖๑.

